

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRANTZ DAHL

FREDERIK VI OG
ANDERS SANDØE ØRSTED
I 1826

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
1929

FREDERIK VI OG
ANDERS SANDØE ØRSTED
I 1826

FRANTZ DAHL

FREDERIK VI OG
ANDERS SANDØE ØRSTED
I 1826

EN AKTMÆSSIG FREMSTILLING

MED FIRE PORTRÆTER

GYLDENDALSKE BOGHANDEL-NORDISK
FORLAG-KØBENHAVN-MCMXXIX

**COPYRIGHT 1929 BY GYLDENDALSKE
BOGHANDEL NORDISK FORLAG - COPENHAGEN**

—
OPLAG: 500 EKSEMPLARER

—
**PRINTED IN DENMARK
GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN**

INDHOLD

	Side
<i>Indledning</i>	IX
<i>Ørsted, A. S.: Behøver den danske Kirkeforfatning en omgribende Forandring?</i>	1
<i>Breve og Aktstykker</i>	116
<i>Tillæg</i>	
A. Af Biskop Fr. Münter's Dagbøger 1825—26	203
B. Af <i>F. C. Sibbern's</i> »Patriotiske Intelligentsblade« I 1835	205

FORORD

Nærværende Arbejde er tænkt som et Bidrag til den almindelige Ørsted-Biografi, der ikke er skrevet endnu og ikke vil kunne skrives, førend en Række Undersøgelser af retslig, nationaløkonomisk og historisk-politisk Art er gennemført. Det bringer Materierne til Klarlæggelse af Begivenhederne i 1826, da Anders Sandøe Ørsted af den enevældige Konge modtog Paabud om at standse sin Forfattervirksomhed, en Tildragelse, som vistnok ikke er indgaaet i den almindelige Bevidsthed. Af de Breve og andre Aktstykker, der her forelægges Offentligheden, har en Del ikke været trykt før og af Resten kun meget sparsomme Brudstykker — hele dette Afsnit er derfor praktisk set nyt. For at belyse Sagen saa fyldig som muligt har jeg fundet det nødvendigt foran dette Afsnit at hidsætte den kirkeretlige Afhandling, der var den ydre Aarsag til Frederik VI's Indskriden mod Ørsted. Men Hovedtonen bør formentlig lægges paa selve Dokumenterne. Da den af mig givne Indledning knytter sig til disse, have Gentagelser hist og her ikke kunnet undgaas.

De meddelte Aktstykker ere gengivne med de paa-gældende Affatteres egen Ortografi, den Ørsted'ske Afhandling optrykt med hans Retskrivning, aabenbare Skrive- og Trykfejl og et Par ikke helt nøjagtige Citater har jeg tilladt mig at rette. Til Adskil-

lelse fra de Ørsted'ske Noter ere mine Oplysninger her satte i skarpe Klammer. Jeg har ikke tilsigtet at levere en egentlig Kommentar, men indskrænket mig til de nødtørftigste Data.

Nogle af de vigtigste Dokumenter opbevares i Kongehusets Arkiv. Med Taknemmelighed maa jeg nævne, at Hans Majestæt Kongen har givet Tilladelse til Benyttelse og Offentliggørelse deraf.

Til Carlsbergfondet, uden hvis Støtte Bogen ikke havde set Dagens Lys, bringer jeg en ærbødig Tak. Jeg staar i Gæld til Rigsarkivets Tjenestemænd, navnlig Underarkivar cand. mag. Henny Glarbo og Arkivar cand. mag. Emil Marquard for altid redbon Bistand ved den ofte vanskelige Udtydning og Læsning af Aktstykkerne.

God og trofast Hjælp ved Korrekturen har cand. juris Carl Popp Madsen ydet mig. Megen Tak er jeg ham skyldig derfor.

København, September 1929.

FRANTZ DAHL

INDLEDNING

1.

Den 26de Maj 1830 fratraadte *Anders Sandøe Ørsted* Udgivelsen af »Juridisk Tidsskrift«. I sin Hensendelse til Tidsskriftets Læsere skriver han, at bydende Grunde have fordret dette Skridt. Selv om han ikke kunde klage hverken over manglende Arbejdskraft eller Arbejdsglæde, kunde han ikke dølgge for sig selv, at den Tid ikke kunde være langt borte, da en omfattende litterær Virksomhed ved Siden af de mange Pligter, som følge af de vigtige Embeder, der vare betroede ham, vilde blive ham overlegne. Hellere maatte han derfor trække sig tilbage i Tide fra hin Virksomhed end udsætte sig for at blive ved længere, end Kræfterne tillod det*). Nogen almindelig Afskedtagen med den juridiske Læseverden er der tilsyneladende ikke Tale om. En saadan motiveres først med tilsvarende Grunde — Hensynet til Ørsted's Kaldspligter — i sjette og sidste Bind af hans »Haandbog«, og selv her ret forbeholdent: »... sandsynligvis bliver nærværende Skrift det sidste omfattende literære Arbejde, som jeg leverer mine Medborgere«.**)

---

*) Juridisk Tidsskrift XVI Bd. 2det Hæfte (Kbhvn. 1830) S. III—X.

**) Haandbog over den danske og norske Lovkyndighed, med stadigt Hensyn til afdøde Etatsraad og Professor Hurtigkarls Lærebog VI (Kbhvn. 1835) S. I—II, jfr. ogsaa *Ørsted*: For den danske Stats Opretholdelse i dens Heelhed (Kbhvn. 1850) S. 1—2.

Med disse Ord sagde Ørsted vel Sandheden, men ikke den fulde Sandhed. Den kendtes kun af faa. Ustokket, ublokket og unødt var Ørsted's Beslutning ikke taget. Der laa et Magtbud fra Enevoldskongen bag, men herom kunde Ørsted ikke udtale sig officielt, og han var for loyal til privat at udbrede sig eller klage over den Behandling, han havde lidt — Broderen *Hans Christian Ørsted*, med hvem han alle Dage delte baade ondt og godt, var den eneste, til hvem han havde betroet sig. Mand og Mand imellem hviskedes der og taltes der om Aarsagerne til det af Ørsted foretagne Skridt, og baade Samtiden og den nærmeste Eftertid anstillede forskellige Gisninger derom, men senere synes Sagen at være gaaet i Glemmebogen, i den Grad, at først i Slutningen af forrige Aarhundrede blev Sløret løftet og Hemmeligheden hævet. Besynderligt nok iøvrigt, allerede under Hensyn til, at der hos F. C. Sibbern, J. P. Mynster, A. C. Gierlew, P. L. Møller og H. N. Clausen findes stærke Anvisninger paa et Spor, som hurtigere burde have været forfulgt.

Den 17de Oktober 1826 skriver *Jens Paludan-Müller*, paa den Tid Stiftprovst i Odense, til F. C. Sibbern, at »Her har været talt saa smaat om, at Ørsted skulde have havt Fortrædeligheder for sin Afhandling i Jur. Tidsskrift om de symboliske Bøger og Præsteeden«, og i sine Anmærkninger til Paludan-Müller's Brev bekræfter Sibbern dette.*)

---

*) Breve til og fra F. C. Sibbern. Udgivne af C. L. N. Mynster I (Kbhvn. 1866) S. 149—50. Fortsættelsen af Brevet lyder: »Jeg haaber, det forholder sig ikke saa. Thi mig har Afhandlingen skienket saare megen Glæde, og jeg synes, den er særdeles godt, og meget religiøst skrevet. Den har ordentlig opbygget mig. Men derfor vil jeg ikke nægte, at det maaske er mere redeligt og rigtigt end just forsigtigt, naar en Mand i Ørsteds Stilling saa bestemt giver *Symbolum apostolicum* Fortrin for de andre Symboler. Disse kommer derved vel meget i Skygge;

I et Brev af 30te Oktober 1826 til *P. Hjort* siger *J. P. Mynster**) : »Hvad Etatsraad Ørsteds Sag angaar — *infandum jubes renovare dolorem*. Sagen er forsaavidt bortfalden, at Ørsted fortsætter sine Skrivelser, endog den Afhandling, som voldte det hele Oprør.***) Men Kongen anseer det dog ikke ret passende med hans Stilling at skrive Bøger. Fra Pastoralseminariet har han søgt sin Afsked — det forstaaer sig paa Grund af hans mange Forretninger.« Og i »Meddelelser om mit Levnet« vender Mynster lidt udføreligere tilbage til Sagen; han mener gennem Ove Malting maaske at have bidraget til at gøre Frederik VI mildere stemt trods det uheldige Udfald.***))

---

og ere de end dannede under Stridigheder, beholde de dog immer deres Vigtighed som Værn og Volde mod fiendtligt Indbrud i vor christelige Tro. Jeg formoder, at — om der skulde være noget Sandt i Rygtet om Fortrædelighederne — er dette Punkt i Afhandlingen en Hovedaarsag dertil«. Jfr. hertil *Sibbern's* Anmærkning l. c. II S. 248: »A. S. Ørsted maatte virkelig udholde en stor Krænkelse i denne Anledning, da Frederik den 6te paa Grund af Kongelovens § 1 ansaae sig pligtig til, ei at tilstede en saa høit og ham saa nær staaende Embedsmand at skrive saaledes. Følgen blev blandt Mere den Erklæring af Ørsted, at han nu nedlagde sin Pen. Statsminister Kaas tog sig meget af Ørsted i denne Sag; Mynster talte ved given Leilighed til Bedste for ham, og 10 Aar senere fik man Meget fra hans Pen gennem Stændertiderne.« Hvorledes Kaas tog sig af Ørsted, vil tilstrækkeligt fremgaa af Sagens Akter; hvorvidt *Sibbern's* Udtalelser om Mynster's Indgriben ere grundede paa virkelig Viden eller kun støtte sig til Mynster's eget Udsagn — se strax nedenfor Note ***) — kan ikke nu med Sikkerhed afgøres.

*) *P. Hjort*: Udvalg af Breve fra Mænd og Qvinder skrevne gjennem en lang Række Aar (Kbhvn. 1867) S. 146.

***) Hertil føjer *Hjort* følgende Note: »Det var bleven foreslagen Fr. VI. at befale, at General-Prokurøren ikke måtte være Skribent om Juridiske Qvæstioner, og Vedkommende håbede, at det skulde blive billiget. Den sidste Anledning var Ø.s Afhandling: Behøver den danske Kirkeforfatning en omgribende Forandring? se Jur. Tidsskrift. 1826. S. 213«.

***)) L. c. (Kbhvn. 1854) S. 230, 2det Oplag (1884) S. 234—35. Ved Omtalen af, at han tilegnede Ørsted den danske Oversættelse af sit oprindelig paa tysk affattede Skrift »Om Begrebet af den christelige Dog-

Endnu bredere fremstilles Sagen i Brevvexlingen mellem *A. C. Gierlew* og hans Svoger *M. F. von Irgens-Bergh*. I et Brev af 21de November 1826 udvikler Gierlew Sagens Forhistorie, han omtaler — ligesom Fr. Münter i dennes Dagbøger — Dronningens formodede Indgriben og tror, som Sibbern, paa Kaas' Intervention til Fordel for Ørsted.*)

---

matik« (Kbhvn. 1831) siger *Mynster*: »Anledningen hertil gave de Ubehageligheder, Ørsted havde haft i Anledning af sin vigtige og skarpsindige Afhandling »Behøver Kirkeforfatningen i Danmark en gennemgribende Reform?« som egentlig var rettet mod Clausens Angreb paa det Bestaaende, og hvori høit et Par uagtsomme Udtryk kunde være uvillige, strengt orthodoxe Læsere til Anstød. Det er ikke blevet ret bekiendt, efter hvilke Insinuationer Kongen var bleven indtagen mod dette Skrivt, og det var nær kommet til, at Ørsted ganske havde maattet forlade sin daværende Embedsstilling. Sagen gik mig meget nær, og maaskee bidrog jeg gennem Malling Noget til, at Kongen efterhaanden blev mildere stemt, skjøndt Udfaldet dog ikke blev ønskeligt. Sagen var allerede begyndt at glemmes, men jeg vilde dog, at der for Eftertiden skulde være et Vidnesbyrd om, at Theologerne her i Landet ikke havde miskiendt Ørsteds Værd, og skrev derfor den ommeldte Dedication.«

*) »De veed maaske, at Præsten Grundtvig for en Tid siden paa den meest voldsomme, inhumane, intolerante og uchristelige Maade i en 24 þ Pjece, der kan læses i alle Kroge, angreb den unge Prof. Clausen for at have i et lærd Værk — paa 600 Sider — om Catholicisme og Protestantisme, ytret Meninger, som Zeloten og Hyperorthodoxen Grundtvig ansaae for kjetterske og mod den Augsb. Confession, paa stod, at Clausen burde miste sit Embed o. s. v., saa at denne efter Skrivefrihedens Anordning maatte indstevne Gr. for Retten. Et Raad Ørsted, som Gen. Procureur, skrev nu i sit Jur. Maanedsskrift en ypperlig Afhandling til Forklaring over den Ed, Præsterne aflagde paa de symbol. Bøger og den Augsb. Confession, i en ægte christelig religiøs Aand og anførte deriblandt »Treenigheds-Læren« som et Udtryk, der ei fandtes i N. T. selv, men først er opstaaet i 4de Aarh. p. Chr., som et Exempel paa, at en Præst, om han ei ganske kunde antage denne Lære efter Udtrykkene i den Augsb. Confession, dog alligevel med god Samvittighed kan aflægge Eden, der kun bandt ham til den deri indholdte *doctrina coelestis* og altsaa ingenlunde bandt ham til Confessionens enkelte Udtryk, naar samme ei fandtes i Christi eller Apostlenes Lære. Herpaa svarede nu Gr. i en høist jesuitisk Pjece, hvori han paa den underfundigste Maade sammenmængede Kongelov og Augsb. Confession som Virkning og Aarsag, som saaledes forbundne, at den første ene stod ved den sidste, og derfor Kongens Forpligtelse til at overholde denne i hver Punct og efter hele Chr. V.s Lovbogs Strenghed, og en

Ogsaa P. L. Møller har hørt en Fugl synge om Sagen. I sin anonyme Artikel »Brødrene Ørsted« i M. L. Nathanson's »Dansk Folkekalender for 1848« udtaler Møller, at det om Anledningen til Slutningen af Jurisdisk Tidsskrift fortællendes, »at Frederik den 6te, som overhovedet ikke holdt af, at hans Embedsmænd vare Forfattere, havde tilkjendegivet Ø. sit Mishag med Hensyn til et med videnskabelig Frisindethed affattet Indlæg i den ved Grundtvig reiste kirkelige Strid«, og at »dette skal have bevæget Ø. til at ophøre med sin periodiske Publicistvirksomhed*«). Og i »Optegnelser

Consort gik endnu videre og negter, at Ørsted er en Christen. Dette allarmede, som man siger, *Hds. Maj.* især, Gud veed, hvo der vakte hendes Opmærksomhed derpaa, og Ø. var næved at miste sine vigtige Embeder, og efterat i Statsraadet Malling og Schimmelmann og vel ogsaa Kaas, men især begge de første paa det varmeste havde talt denne udmærkede Mands Sag, endtes det med et Løfte i *Hs. Maj.s* allerhøistegne Aand (*sic*), ei at synde mere og et hemmeligt Rescript i den Anledning. Imidlertid gjorde Sagen, saa hemmelig den end troedes drevet, stor Opsigt, og jeg behøver vel ei at sige, for hvem den offentlige Mening høit og stærkt erklærede sig. Imidlertid faldt Hof- og Stats-Rettens Dom, der mortificerede alle Gr.s Udtryk mod Prof. Clausen, dømte ham til 100 Rdl. Mulct og Processens Omkostninger (om han appellerer, er uvist), og strax derefter udkom Enden af Ø.'s Afhandling, der desværre seer ud næsten som en Slags undskyldende Forklaring for ei at sige *recantatio*. See det hører til Tidernes Tegn, ere de gode? *Sapientia* — «, se *Ludvig Daae*: Breve fra Danske og Norske, især i Tiden efter Adskillelsen (Kbhvn. 1876) S. 145—46.

Om Brevskriveren *Gierlew*, Andreas Christian (f. 25. August 1774 — d. 2. September 1845), cand. theol. 1797, 1807 Sekretær i den almindelige Skolekommission, 1810—18 Konsulatstjenestemand i Tunis, 1831 Generalkonsul i Oslo, Forfatter, og Brevmodtageren *Irgens-Bergh*, Matthias Friis von (f. 16. November 1786 — d. 8. Marts 1828), cand. juris. 1812, deltog i Wienerkongressens Arbejder 1815, s. A. Legationssekretær, 1816 Chargé d'affaires i Dresden, se nærmere *C. Zypthen-Adeler* i Dansk biografisk Lexikon henholdsvis VI (1892) S. 44—45 og VIII (1894) S. 315—16.

*) L. c. S. 46 Note **. Som det iøvrigt vil fremgaa af Texten, ere Udtalelserne hos P. L. Møller den første trykte Antydning af, at Ørsted havde handlet under Tvang. Hvorfra Møller har hentet sin Viden, er ikke bekendt. At Ørsted selv ikke har været hans Hjemmelsmand, er hævet over enhver Tvivl, kfr. *A. S. Ørsted*: Af mit Livs og min Tids Historie I (Kbhvn. 1851) S. 3

om mit Levned og min Tids Historie« (Kbhvn. 1877) bekræfter *H. N. Clausen*, at »Afskedigelsen af Ørsted, fordi han i Forbigaaende havde vovet sig ud paa dogmatisk Glatis, var virkelig dengang Gjenstand for almindelig Omtale«, og han tilføjer, »at Fortsættelsen af »Juridisk Tidsskrift« kun blev til ladt imod udtrykkeligt Tilsagn om udelukkende at give Artikler af strængt-juridisk Indhold Plads i samme. Saaledes stode Vilkaarene dengang for Ytringsfriheden i teologiske Æmner!«*)

2.

Det var Samtidens Ord. De efterfølgende Forfattere bygge simpelthen kun paa Mynster's Udtalelser i hans »Meddelelser om mit Levnet« uden selv at foretage blot de nødvendigste Kildeundersøgelser — hvis de overhovedet omtale Ørsted's Stilling i 1826. Dette gælder saaledes *Ludvig Helweg* — i første Udgave af »Den Danske Kirkes Historie efter Reformationen« —, der dog i Modsætning til Mynster uden videre slaar fast, at Grunden til Frederik VI's Indskriden overfor Ørsted »udentvivl« maa have været den, at Ørsted ved sin Afhandling har villet influere paa Dommernes Kendelse i den Clausen-Grundt-

---

*) L. c. S. 129—30. Begyndelsen af det paagældende Stykke lyder saaledes: »Denne (videnskabelige) Frihed var virkelig truet; hvor alvorligt, ses bedst af *A. S. Ørsted's* Exempel. Det 12te Bind af »Juridisk Tidsskrift« (1826) leverede en Afhandling af den højt ansatte Forfatter: »Behøver Kirkeforfatningen i Danmark en gennemgribende Forandring?« Den var med Hensyn til Kirkeforfatnings-Spørgsmaalet meget konservativ, men den var uvilkaarlig bragt til at vove sig ind paa Kirkelærens slibrige Omraade, hvor da (efter Mynster. S. 230) »højt et Par uagtsomme Udtryk kunde være uvillige, stræng-orthodoxe Læsere til Anstød.« Det klinger fabelagtigt, naar Mynster føjer til, at »det nær var kommet dertil, at Ørsted ganske havde maattet forlade sin daværende Embedsstilling.«

vig'ske Sag*). Og *Carl Ussing*, der i sin Doktordisputats »Anders Sandøe Ørsted som Retslærd. Et Brudstykke af den dansk-norske Retsvidenskabs Historie« (Kbhvn. 1884) ved at omtale Ørsted's Indlæg i Spørgsmaalet om Kirkens Forhold til Staten i Forbigaaende strejfer *J. P. Mynster's* Udsagn**). Derimod indeholder *J. Nellesmann's* Fremstilling af »Anders Sandøe Ørsted's Betydning for den danske og norske Retsvidenskabs Udvikling« (Kbhvn. 1885) ikke et eneste Ord om Sagen. Forfatteren tager ganske simpelt Ørsted's Afskedtagen i »Juridisk Tidsskrift« og i »Haandbogen« til Efterretning***), uden engang — rent bortset fra det i det foregaaende oplyste — at have bemærket den Artikel i »Kirkehistoriske Samlinger« (Tredje Række, fjerde Bind. Kbhvn. 1882—84), hvor med Provst *L. Koch* indleder de herhenhørende Undersøgelser: »Bidrag til vort århundredes kirkehistorie. IV. Anders Sandøe Ørsted 1826«.†)

Det var ved at sysle med Biskop Fr. Münter's Dagbøger, at Provst Koch fik Øje for, at Spørgsmaalet

*) L. c. II (Kbhvn. 1855) S. 516. Bortset fra, at *Helweg's* mere end dristige Postulat røber en utilgivelig Mangel paa Kendskab til Ørsted's Karakter, er det utilladeligt, at Forfatteren om dette sit Anbringende drister sig til at udtale: »imidlertid var det som ovenfor bemærket den almindelige Mening«. »Ovenfor« — S. 514 — siger Forfatteren imidlertid kun, at »den Formodning laa nær«, at Ørsted havde skrevet sin Afhandling med særligt Hensyn til den Clausen-Grundtvig'ske Retssag. Næsten parodisk klinger det, naar *Helweg* sammesteds maa røbe, at det var fra denne Side, at *Grundtvig* fornemmelig tog Sagen i sine »Vigtige Spørgsmaal til Danmarks Lovkyndige« (Kbhvn. 1826). Om en »Historieskrivning« af denne Art turde Dommen kun være én. I anden Udgave af *Helweg's* Skrift er Fremstillingen af Begivenhederne i 1826 mere uddybet, men ogsaa fra et ensidigt Partistandpunkt, l. c. S. 477—82.

**) L. c. S. 34—35 og S. 60.

***) L. c. S. 53 og S. 55—56.

†) L. c. S. 395—400.

om A. S. Ørsted's Stilling i 1826 ikke var afgjort med de ovenfor af J. P. Mynster citerede Udtalelser. Han aftrykte l. c. det i nærværende Værk S. 203—04 meddelte Stykke af Münter's Dagbøger og gjorde nogle Bemærkninger hertil, undlader derimod at pege paa den ikke uvæsentlige Overensstemmelse mellem Fremstillingen i Dagbøgerne og Gierlew's Brev — formentlig har han ikke kendt det — og supplerede et Par Aar senere nysnævnte Artikel med Afhandlingen »Standningen i (af) A. S. Ørsteds forfattervirksomhed i året 1826«. Ligesom Forgængereren saa den Dagens Lys i »Kirkehistoriske Samlinger«*), udgaves ogsaa i Særtryk**), uden dog at vække den Opmærksomhed, den allerede i Kraft af sit Æmne fortjente, i hvert Fald ikke hos det juridiske Publikum***). Paa Koch's Afhandling bygger *Marcus Rubin* i »Frederik VI's Tid fra Kielerfreden til Kongens Død. Økonomiske og historiske Studier« (Kbhvn. 1895)†), *Troels-Lund*: »Bakkehus og Solbjerg. Træk af et nyt Livssyns Udvikling i Norden« I (Kbhvn. 1920)††), hver efter sin Forfatterindividualitet, og *Alexander Rasmussen*: »Frederik Münter. Hans Levned og Personlighed« (Kbhvn. 1925)†††), og det skal altid regnes Koch til Ære, at han — iøvrigt efter *A. D. Jørgensen's* Anvisning — som den første gjorde sig bekendt med

*) Tredje Række. Sjette Bind (Kbhvn. 1887—89) S. 1—23.

**) Kbhvn. 1886. Jfr. ogsaa *L. Koch*: *Anders Sandøe Ørsted* (Kbhvn. 1896) S. 85—96.

***) Jfr. som enkeltstaaende Undtagelser *L. (M. B.) A(ubert)* i *Tidskrift for Retsvidenskab* III (1890) S. 254—56 og *H. Munch-Petersen* i *Ugeskrift for Retsvæsen* 1901 S. 270—71.

†) S. S. 344—49.

††) S. 166—87.

†††) *Frederik Münter*. Et Mindeskrift. I. Første Halvbind S. 212—14.

nogle af de Sagen vedrørende Aktstykker og derved kastede nyt Lys over den virkelige Grund til Ørsted's Opgivelse af sin videnskabelig-litterære Virksomhed. Den Fortjeneste vil ikke kunne fratages Koch, men skjules kan det paa den anden Side ikke, at han navnlig i sin Hovedafhandling har lagt for Dagen en ikke ringe Unøjagtighed i Detaillen, en Kendsgerning, der ogsaa har medført reelle Konsekvenser. Som det fremgaar af de nedenfor trykte Aktstykker, har Koch saaledes dateret dem næsten alle urigtig, og denne forvirrede Kronologi har dels præget hele hans Fremstilling, dels farvet Udviklingerne hos Troels-Lund, hvis Deduktioner allerede af den Grund maa benyttes med megen Varsomhed. Akternes Sprog taler tydeligt nok. Det er sikrest at følge dem strængt og uden at sætte Kulør paa dem ved digterisk Intuition, vovede Formodninger eller dristige Konklusioner fra forkerte Præmisses.

3.

Den 21de August 1825 udsendtes til Subskribenterne — Fortalen dateret den 20de Juli — *Henrik Nicolai Clausen's* »Catholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus«, tilegnet Biskopperne Fr. Münter og Frederik Plum og Professor Peter Erasmus Müller, »den evangeliske Protestantismes Støtter i Kirke og Skole«, den 3dje September bekendtgjordes den fra Bogladen, og allerede den 5te s. M. forelaa *Nik. Fred. Sev. Grundtvig's* »Kirkens Gienmæle mod Professor Theologiæ Dr. H. N. Clausen«, hvis Fortale bærer Datoen »Irenæi Dag« — d. e. den 26de August. Med dette Grundtvig's voldsomme Fejdeskrift aabnedes en Kirke-

kamp, hvis Eftervirkninger kunne spores den Dag i Dag*). »Gienmælet«s Kirkeopfattelse blev, som det er sagt, Grundvolden for »Grundtvigianismen« som særlig Retning indenfor den danske Kirke**).

Det var H. N. Clausen's Agt i sit voluminiøse Værk at give en kritisk Fremstilling og Udvikling af Ideen og Aanden, som opretholder den protestantiske Kirke, betragtet i Modsætning til den katolske. Han vilde vise, hvorledes Forskellen mellem Catholicismen og Protestantismen satte sit Præg i dens Forfatning, Kirkelære og Kirkeritus; i den protestantiske Kirkeforfatning fandt han Vaklen, en Ubestemthed og Forskellighed, som paafaldende kontrasterede med Fastheden og Enheden i den katolske Kirkes Organisation***). Heraf var det en naturlig Følge, at der kan tælles omtrent ligesaa mange, til dels endog væsentlig forskellige Kirkeforfatninger, som vi kunne tælle protestantiske Stater, og at vi ikke kunne tænke paa at udfinde den sande protestantiske Kirkeforfatning ved Kombination eller Udjævning af de forskellige Organisationer i de enkelte Lande. Forfatteren maa derfor, uden at binde sig til de bestaaende Former, fremfor alt søge tilbage til Protestantismens religiøse Princip og støtte Resultaterne paa de Grundsætninger, der findes fremsatte og ofte gentagne i de symbolske Bøger og Reformatorernes Skrifter.

Den protestantiske Kirkes Virksomhed er baade

*) Jfr. *J. Oskar Andersen's* to Afhandlinger »Om »Kirkens Gienmæle« 1825« i »Dansk Kirkeliv medens Tiderne skifter«. Udg. af Johs. Nordentoft. Advent 1925 (Kbhvn. 1925) S. 115—215 og »H. N. Clausen og hans Bog om »Catholicismens og Protestantismens Lære og Ritus« i Teologisk Tidsskrift. Fjerde Række. Syvende Bind (Kbhvn. 1926) S. 177—209.

***) *J. Oskar Andersen* i »Dansk Kirkeliv« (1925) S. 115.

****) *H. N. Clausen* l. c. S. 210 o. ff.

i sin Tendens og sine Midler bestemt ved Forholdet, hvori den sætter sig til den hellige Skrift. Den finder Vejen for sin Virksomhed betegnet i Kristus' Vandring paa Jorden; den kan efter hans Exempel kun ville behandle det aandelige paa aandelig Maade. I en saadan Kirke bliver *Frihedens Lov* en Grundlov. Den protestantiske Kirke agter og hæveder derfor den menneskelige Individualitet, udvikler det ejendommelige ved Siden af det almindelige, fordrer selvstændig Prøvelse og tilsteder enhver Frihed til at ytre sin Tro og indrette sit Forhold i Overensstemmelse dermed — uden dog at udelukke enhver Disciplin*). Kirkens udvortes Tilværelse og Virksomhed kan kun betrygges i Staten, men Kirkens Maal er et ganske andet end Statens, dens Virksomhed ganske forskellig fra dens. Men selv om den egentlige Episkopalmagt, Magten til at bestyre de indvortes kirkelige Anliggender, oprindeligt residerer i Kirken selv, er det den naturlige, vel endog nødvendige Orden, at Kirken, efter at den er traadt i Forbindelse med Staten, overdrager den øverste Bestyrelse til den, som efter Stilling og Indflydelse er Kirkens første Medlem — i de monarkiske Stater Monarken selv**). Kirkens eneste, dens beskedne, men bestemte Fordring er at styres efter Skriftens Forskrifter og i dens Aand. Jo rigtigere Øvrigheden erkender sine Forpligtelser og Kirkens Natur, desto omhyggeligere vil den afholde sig fra umiddelbare Indgreb i den kirkelige Bestyrelse, desto villigere vil den være til at overlade den nærmeste Bestyrelse til geistlige Mænd af prøvet Indsigt, Retsind og Duelighed. Ikke alene ved Afgørelsen af dogmatiske Stridigheder, men overhovedet i alt, hvad der angaar den kirkelige

---

*) *H. N. Clausen* I. c. S. 227—28.

***) *H. N. Clausen* I. c. S. 239 o. ff.

Lovgivning og Organisation, rituelle og liturgiske Indretninger, disciplinære Foranstaltninger, Dispensationer fra kirkelige Love, de geistlige Embeders Besættelse og Inspektionen over disses Bestyrelse, Kirkegodsernes Forvaltning, Skolevæsen og Fattigpleje vil den sikre sig den rigtige Brug af Magten ved at betro dens Udøvelse til Kirkens Mænd*). I *Symbolerne*, de Bøger, i hvilke det kirkelige Lærebegreb findes koncentreret, kunde den protestantiske Kirke kun se menneskelige Udtydninger af den guddommelige Lære, hvorfor der kun kan forlanges Tro paa den sande kristelige Aand og Tendens i disse Skrifter, ikke derimod paa de enkelte DogmeBestemmelser, som ikke have den udtrykkelige Hjemmel i Skriften. Ingen protestantisk Teolog kan saaledes for Exempel indrømme nogen Forpligtelse til at gøre den skolastiske Dialektik i det Athanasianske Symbol til Rettesnor for sin Behandling af Læren om Kristus' Natur og hans Forhold til Gud**). En positiv og i det enkelte normativ Autoritet af de symbolske Bøger som dem, der skulde indeholde absolut autentiske Skriftfortolkninger og kanoniske Læredekreter, lader sig ingensinde forene med Protestantismens Grundbegreb***). Den egentlig bindende Autoritet have de symbolske Bøger erholdt ved den Edsaflæggelse, hvorved de protestantiske Geistlige ved deres Embedstiltrædelse forpligtes til at lære overensstemmende med dem. Da den gældende Edsformular imidlertid alene er en tautologisk og vag Forpligtelse til at foredrage den guddommelige Lære i dens Renhed, foreslaar Forfatteren i Overensstem-

---

*) *H. N. Clausen* l. c. S. 244—45.

***) *H. N. Clausen* l. c. S. 326.

****) *H. N. Clausen* l. c. S. 330.

melse med Schleiermacher en Formel, der paa én Gang antyder baade det faststaaende og det bevægelige i Protestantismens Væsen. Ved at affordre de tiltrædende Geistlige en saadan Bekendelse og Forpligtelse vilde Kirken betrygge sig imod Katolicismens Princip saavel som imod dens Former*).

Det var denne Bog, der kaldte Grundtvig frem, ikke som Recensent, men som kirkelig Modstander; i denne Bog stillede H. N. Clausen sig »i Spidsen for alle den Christelige Kirkes Fiender og Guds Ords Foragtere i Landet«**). Det var Grundtvig's ufravigelige Paastand, at *enten* maatte Clausen »gøre den Christelige Kirke høitidelig Afbigt for sin uchristelige og forargelige Lærdom, eller nedlægge sit Embede og aflægge sit christne Navn«. Vil han ingen af Delene, da erklæres han »paa den eneste ægte Historisk-Christelige Kirkes Vegne, for en *falsk Lærer*, som misbruger det christelige Navn til, saavidt han formaaer, at forvirre og forføre Menigheden, stræber at undergrave den Kirke, han udgiver sig for at ville tjene og befæste«***). Han har vovet »et lige fremt Angreb paa alle ærlige Danske Præster, og paa den kirkelige Lovgivning, erklæret Præste-Eden for ugyldig og vor Ærlighed for latterlig«†), men Eden er »saa læmpelig og velbetænkt, at enhver Christen med god Samvittighed kan aflægge den«, medens det er vist nok, at den nye af Clausen foreslaaede Ed maa »udelukke hver Christen af Lære-Standen«††).

*) H. N. Clausen l. c. S. 335—37.

**) Fortalen til »Kirkens Gienmæle« S. III.

***) L. c. S. IV. Om »Gienmælet«s Tone se iøvrigt J. Oskar Andersen i »Dansk Kirkeliv« S. 164, hvor en udvalgt Blomstersamling er præ-senteret.

†) »Gienmælet« S. 33.

††) L. c. S. 37 og 38.

Clausen's Svar var en Injuriesag, der fandt sin Afgørelse ved den kgl. Lands-Over- samt Hof- og Stadsrets Dom af 30te Oktober 1826*).

Ualmindeligt Røre vakte den Grundtvig'ske Undsigelse, efter *Orla Lehmann's* Udsagn hørte den til de Foreteelser, som i hans Studenterdage stærkest bevægede den offentlige Mening**). Hvis Clausen har overset den brændende Nidkærhed for de *kristelige og kirkelige* Værdier, der fyldte Grundtvig***) har han kun gjort sig skyldig i samme Fejlsyn som de fleste af Samtidens bedste Mænd. For disse var det en Strid mellem Aandsfrihed og Aandstrældom. Selv Personligheder, som stillede sig kritisk til adskillige af Clausen's Meninger og Ytringer, udtrykte deres Agtelse for hans Sandhedskærlighed, hans videnskabelige Stræben, hans umiskendelige Iver for sand Kristendoms Fremme†). Men Striden drejede sig

*) Jfr. *Clausen's* Motivering af dette Skridt i »Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie« S. 110—11, jfr. S. 127. I meget stærke Ord dadles denne Clausen's Holdning af *J. Oskar Andersen* l. c. S. 118, der her mødes med *Erik Henriksen*: Mændene fra 48 (Kbhvn. 1911) S. 100—01. Naar sidstnævnte Skribent mener at kunne affærdige dette Spørgsmaal med at betegne Clausen som »Spidsborger«, viser dette kun, at Forfatteren i sin sædvanlige tendensiøse Ensidighed med Forkærlighed bevæger sig i Overfladen, men skyer en dybere gaaende Undersøgelse. *J. Oskar Andersen's* tvende ovenfor citerede, betydningsfulde Afhandlinger synes dog ikke at yde H. N. Clausen fuld Retfærdighed og gøre i hvert Fald ikke den længe savnede udtømmende Monografi over ham overflødig.

***) *Orla Lehmann*: Efterladte Skrifter I (Kbhvn. 1872) S. 65.

***) Saaledes *J. Oskar Andersen* l. c. S. 118.

†) Saaledes *N. Fogtmann* i *Maanedsskrift for Litteratur* IV (Kbhvn. 1830) S. 178. Jfr. ogsaa *Orla Lehmann's* rammende Skildring l. c. S. 65—68. I sin anonyme Anmeldelse af *J. C. Lindberg's* »Er Dr. Prof. Theol. H. N. Clausen en ærlig Lærer i den christne Kirke?« (Kbhvn. 1830) i *Maanedsskrift for Litteratur* IV S. 186—87 fastslaar *Ørsted*, at Kampen »ikke er, som Mange i deres Hiertes Uskyldighed lade sig indbilde, en Kamp mellem Christendom og Vantro, men meget mere en Kamp, som et blindt, huult Bogstavvæsen har opløftet mod den

ikke blot om kirkelige Ideer i religiøs Forstand og fremkaldte derfor ikke alene Indlæg fra teologisk Side. Ved sin Indgaaen paa og Drøft af Kirkerettens centrale Spørgsmaal havde H. N. Clausen's Værk ogsaa Bud til den retsvidenskabelige Verden, Bud, som ogsaa blev modtaget og besvaret.

I sit lille Skrift »Betragtninger over den Danske Kirkes symboliske Bøger fra den kirkeretlige Synspunkt. Med en Indledning om Theologiens og Retsvidenskabens indbyrdes Forhold« (Kbhvn. 1826) viste *P. D. Christian Paulsen* — efter først at have udviklet, at Luther selv protesterede imod at tillægge kirkelige Læresætninger om Religionen forbindende Kraft for alle Tider —, at i ingen af de gældende danske Kirkelove, Kongeloven, Kristian V.'s Danske Lov, laa der egentlig en Forpligtelse til en bogstavelig Forstaaelse af de symbolske Bøger, medens det dog ikke kunde nægtes, at dette sidste har været Lovgiverens Mening, ej heller, at der i den sidste Menneskealder havde begyndt at danne sig en Retssædvane mod Nødvendigheden af de symbolske Bøgers ordrette Antagelse. Den Stræben, for hvilken denne Sædvane er Udtryk, blev billiget af den højeste Kirkestyrelse ved det af Kongen approberede biskoppelige Hyrdebrev af 1817, der indeholder en autentisk Fortolkning af de symbolske Bøgers Betydning — at de Gejstlige ikke behøvede »at klæbe ved« deres Ord*).

Disse Anskuelser kunde *Ørsted* ikke lade staa

---

redelige, videnskabelige Bestræbelse for at befæste Troen paa det guddommelige Ord, at fatte dets rette Indhold, at fremdrage de Viisdommens og Erkiendelsens Skatte, som Evangeliet giemmer, og sætte dem i en levende Forbindelse med Aandens øvrige Besiddelser. . . Det er ikke for Clausens Person der strides, men det er kun den i hans Person saa skiendigt angrebne Aandsfrihed, som man vil hævde.«

*) *Paulsen* l. c. S. 22, 30, 39—42, 45—46.

uimodsagte. Han var enig i Resultatet, ikke i Be- grundelsen, og for at retlede Aanderne offentliggjorde han i »Juridisk Tidsskrift« første Afsnit af sin Afhandling »Behøver den danske Kirkeforfatning en omgribende Forandring?«*) Dermed gik Tæppet op for første Akt af den Ørsted'ske Tragedie.

4.

I et Brev af 18de Maj 1829 til *Poul Christian Ste- mann* har Ørsted selv udtalt, at det, der nærmest foranledigede ham til at skrive sin Afhandling, var det ovenfor omtalte Skrift af Professor *Chr. Paul- sen***), og han har senere i en Brevvexel med Biskop *N. Faber* i Odense paa dertil af denne given Foran- ledning gjort forskellige Bemærkninger om Afhand- lingen og dens Tendens***). Men Ørsted har sikkert haft andre end kirkepolitiske Grunde til at løfte sin Røst. Videnskabelig set var han Danmarks første egentlige Kirkeretslærer, den, der i sine Forskninger ikke som Forgængerne havde lagt saa godt som hele Vægten paa den rent dogmatisk-deskriptive, exege- tiske eller historiske Fremstilling†), men ogsaa —

---

*) L. c. XII 1ste Hæfte (Kbhvn. 1826) S. 213—88. Nedenfor S. 1—66.

**) Se nedenfor S. 192.

***) Optaget i *C. G. V. Faber*: Et lille Stykke Kirkehistorie fra Stæn- derinstitutionens Tid i Kirkehistoriske Samlinger. Tredje Række. Fjerde Bind (Kbhvn. 1882—4) S. 696 o. ff., se navnlig S. 740 o. ff.

†) Saaledes *C. D. Hedegaard*: Den Danske Kirke- eller Geistlig Ret saaledes som samme indeholdes udi den Danske og Norske Lovs 2den Bog I—II (Kbhvn. 1775), hvis Forløber »Forsøg til en almindelig Kirke- Ret eller Dansk juridisk Afhandling om Kirkens Ret i Almindelighed saavidt samme kan udledes af almindelige Begreb og Grunde uddraget af *Joach. Georg Daries Elementa juris Ecclesiastici universalis*. Som en Forberedelse til et *Jus Ecclesiasticum Particulare Danicum* eller Den Danske Kirke-Ret i Særdeleshed« (Kbhvn. 1763) vel indeholder nogle ganske uselvstændige naturretlige Udviklinger, og saaledes *Henrich*

som i sin Produktion i det hele — var gaaet de store Grundproblemer efter i Sømmene*). Hans Virke som Lærer i Kirkeret ved Pastorseminariet har vistnok vejet mere til end Kirkerets-Undervisningen ved Universitetet, hvor Faget i Medfør af Forordningen af 26de Januar 1821 § 3 Nr. 3 kun spillede en beskedent Bidisciplins Rolle**). Han har følt det baade som sin videnskabelige og moralske Pligt at lade sin autoritative Stemme lyde — ogsaa han ejede en levende Sans for de ægte religiøse Værdier. At hans Stilling som Generalprokurør, hvori han 1825 efterfulgte C. M. T. Cold, skulde forhindre ham i at tage til Orde, er ikke faldet ham ind. Haand i Haand med hans Embedsstillinger som Medlem af Landets højeste Domstole, som Deputeret i Kancelliet var den Skribentvirksomhed gaaet, som netop fik sit sjældne og enestaaende Værd ved dens nære Forbindelse med Forfatterens praktiske Gerning. Og Enevoldsmagten var ikke skredet ind. Men at han derimod skulde have grebet Pennen for at afgive et Votum

---

Ussing: Kirkeforfatningen i de kongelige danske Stater, med deres vigtigste Fordele og Mangler samt muelige Forbedringer I—IV Del (Sorø 1786—89) og *Christian Brorson*: Forsøg til den anden Bogs Fortolkning i Christian den Femtes danske og norske Lov og de ældre Loves Bestemmelser, som henhøre til denne Deel af den danske Lovgivning I—II (Kbhvn. 1805).

*) Bortset fra Udviklingerne i »Haandbogen« o. a. skulle af Ørsted's herhenhørende Arbejder fremhæves: »Over Religionens moralske Grundvold« (Minerva, April 1799, S. 44—114), »Er Staten berettiget til at give Love og gjøre offentlige Foranstaltninger til Religionens Fremme?« (Det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter. 1807. Tredje Aarg.'s 1ste Bd. S. 52—123, optrykt under Titlen »Om Forholdet mellem Religion og Stat« i Eunomia I S. 39—93) og »Indlednings Tale til Udgiverens Forelæsninger over Kirkeretten i det ved Kongelig Resolution af 13. Januarii stiftede Pastoral-Seminarium« (Arkiv for Retsvidenskaben og dens Anvendelse VI (1831) S. 379—93).

**) Han havde ogsaa været Medlem af de ved kgl. Res. af 12te Maj 1813 og 22de Maj 1821 nedsatte Kommissioner henholdsvis til en Revision af Kirkelovene og ang. Forbedring af Gejstlighedens Kaar.

for H. N. Clausen i Striden med Grundtvig, hvad denne — med G. L. Baden som Sekundant — insinuerer, er en Sigtelse, Ørsted selv med fuldeste Føje tilbageviser*). Der var dem af Ørsted's Samtidige, som med Beundring for hans »redelige« og »rigtige« Udtalelser havde deres Betænkeligheder ved hans »Uforsigtighed«. I sin frygtløse Sandhedssøgen har Ørsted som den ægte Videnskabens Tjener, han var, kun ytret sig for Sagens Skyld, uden at skele hverken til Partier eller Personer. Hans Afhandling blev vel af Kong Frederik VI karakteriseret som »en Labyrinth af Ideer som har udartet til Sophisterier, og unyttig Jærnespind«**), men denne Opfattelse deltes vistnok kun af Kongen selv og muligvis Kaas. Den Dom, N. Fogtmann i et Brev til Sibbern fældede over Ørsted, var hele Samtidens***), og talrige Vidnesbyrd foreligge om den Opmærksomhed og Beundring, netop denne Afhandling vakte ogsaa i teologiske Kredse†). Den har bevaret sin Betydning. Ogsaa i vore Dages kirkelige Kampe har man ikke kunnet undlade at tage Hensyn dertil††).

---

*) Se nedenfor S. 98—99, jfr. S. 92. Om Clausen's egen Opfattelse af Ørsted's Afhandling se foran S. XIV Note *).

***) Nedenfor S. 155—56.

****) »Han er den danske Skribent, som forener den største Klarhed med den største Dybde«, Brev af Januar 1825 i Breve til og fra F. C. Sibbern I (1866) S. 133.

†) Anmeldt af Jens Møller i Nyt theologisk Bibliothek XII (1827) S. 159—206 (S. 186 ». . . den vigtigste Undersøgelse af alle dem, Prof. Clausen's Bog har fremkaldt«). Jfr. E. Tryde's »Svar efter Opfordring paa nogle Spørgsmaale angaaende den augsburgske Confession og Symbolerne. Et Brev til Professor Sibbern« l. c. X (1826) S. 232—56, særlig S. 239, 245 Note *), 254 og hertil Sibbern's Brev til Tryde af 6. Oktober 1826 i Breve til og fra F. C. Sibbern II S. 165—67. Jfr. ogsaa den ovenfor S. XXIV Note ****) citerede Brevvexle mellem N. Faber og Ørsted l. c. S. 730, 740—41, 745—47.

††) Jfr. f. Ex. »Højesteretsdommen i Arboe Rasmussen's Sagen med Bilag« (Khhvn. 1916) S. 68—69, 126, 128—30, 249, 250, 252. Gan-

Allerede fordi Ørsted's Afhandling i sin Helhed er optrykt nedenfor, vil det her være tilstrækkeligt kun at anføre dens Hovedpunkter.

Om den danske Kirkeforfatning, der i Hovedsagen er den samme, som den har været siden Reformationen, er der i Tidernes Løb, under ændrede Forhold og Begreber, fældet meget ulige Domme. Især har Anstødsstenen været den Forpligtelse, hvorunder Kirkens Lærere have været lagte med Hensyn til de symbolske Bøger. Det er indlysende nødvendigt, at enhver bestemt Kirke maa have sine faste Grundlærdomme, der forene deres Medlemmer til ét Samfund og afsondre dem fra andre; i den danske Kirke ere Religionslærerne bundne ved de i Kongeloven og Danske Lov nævnte symbolske Bøger og den Ed, de i Henhold til Lovgivningen have at aflægge. Den umiddelbare Genstand for denne Ed, der ikke alene er negativ, men ogsaa positiv, er den Lære, Præsten har at føre; den strækker sig imidlertid ikke til de symbolske Bøgers hele Indhold, men kun til det, der er en væsentlig Bestanddel af den kristne Tro. Hvis Lovgiveren havde paalagt en Pligt til en bogstavelig Forstaaelse af de symbolske Bøger, vilde en Retsædvane som den af Chr. Paulsen antydede ikke kunne medføre en mildere Opfattelse, da en Retsædvane ingen Gyldighed kan have i Strid med Lo-

---

ske betegnende for Kvaliteten af Kendskabet til Begivenhederne i 1826 er Defensors Ord for Højesteret: »Saaledes talte man (Ørsted) allerede i 1826, naar man talte ud af en ædel og i Ordets bedste Forstand fribaaren Aand. Jeg ved nok, *det hedder sig* — og det er ogsaa rigtigt — at Ørsted *faldt i Unaade* paa Grund af det, han havde sagt; men jeg vil dog straks tilføje her, at *værre var det ikke*, end at Mynster, selve Mynster, 5 Aar efter, i 1831, da han udgav en Afhandling om Begrebet af den kristelige Dogmatik, dedicerede den til Ørsted . . .« l. c. S. 69, jfr. ogsaa Udtrykket i et fra videnskabelig Side produceret Bilag 30 II 16 S. 252 ». . . som forøvrigt bragte ham (Ørsted) i Unaade«.

ven*). Men ogsaa de kirkelige Love ere undergivne den for Love i Almindelighed gældende Sætning, at ligesom Forhold og Begreber forandre sig med Tiderne, vil ogsaa det System af Forestillinger, hvorfra man ved Lovens Anvendelse maa gaa ud, forandre sig, uagtet selve Loven bliver uforandret. Saaledes vilde der vel vanskelig findes nogen Religionslærer, som ubetinget vilde underskrive enhver Forestillingsmaade i de symbolske Bøger. Men hvad der maa anses som væsentligt, kan ikke bedømmes af enhver efter eget Godtbefindende. Det ældste kristelige Symbols Indhold og de Sætninger af den Augsburske Konfession, der nærmest forklare Protestantismens Væsen, maa betragtes som saa væsentlige, at samme maa læres overalt, hvor den evangelisk kristelige Tro skal kunne siges at prædikkes. Men der er dogmatiske Bestemmelser i de to andre Symboler og i den Augsburske Konfession, som baade ligge udenfor Menighedens Fatteævne og desuden ikke ere nødvendige for den kristne Tro og Sindelag, saaledes Treenighedslæren, — og slige er en Præst ikke pligtig positivt at foredrage. Efter navnlig i Afhandlingens andet Afsnit — med stadig kritisk Front overfor de af H. N. Clausen stillede Krav om Kirkens større indvortes Selvstændighed — udførlig at have gennemgaaet en Række Spørgsmaal af mere teknisk kirkeretlig Art, besvarede Ørsted det i Afhandlingens Titel stillede Spørgsmaal derhen, at om-

---

*) *Chr. Paulsen's* i dansk Retslitteratur enestaende Opfattelse af Retssædvanens Superioritet overfor Loven, jfr. hans ovenfor omtalte Skrift S. 30—34 og endnu tidligere hans Udtalelser i Dansk Litteratur-Tidende for Aaret 1825 Nr. 27 S. 418—19, jfr. Samlede mindre Skrifter I (Kbhvn. 1857) S. 708, viser ham som en Tilhænger af den historiske Skole. Det er ikke uden Interesse at lægge Mærke til, at denne Skoles klassiske — og vidtgaende — Værk om Sædvaneretten, *Georg Friedrich Puchta's* »Das Gewohnheitsrecht« først udkom 1828 (I Erlangen 1828, II 1837).

gribende Forandringer ikke vare nødvendige og i den foreliggende Gæringsperiode vilde være højst utilraadelige*).

5.

Det fremgaar kun af de nedenfor samlede Aktstykker, at Kong Frederik VI er blevet sat i Kundskab om Existensen af A. S. Ørsted's Afhandling, men ikke de nærmere Omstændigheder derved. Meget taler for, at Biskop Münter og A. C. Gierlew ere inde paa det rigtige Spor, naar de begge, uafhængige af hinanden, antage, at det er Dronning Marie Sophie Frederikke, som har rørt Alarmklokken — mulig inspireret fra en enkelt teologisk Side eller af den af Ørsted selv antydede mod ham arbejdende »fjendtlige Genius«**). Hverken Kongen eller

---

*) I sin ovenfor omtalte Brevvexel med Biskop N. Faber — Breve af 30. Oktober og 19. November 1838 — taler Ørsted rent ud, uden videnskabelig eller litterær Tinktur: »Afhandlingens nærmeste Tendents var iøvrigt at gjendrive deres høiræstede Paastand, som idelig og idelig trængte paa, at Kongen, i Kraft af Kongeloven, var pligtig til at holde over en streng Bogstavorthodoxie og afsætte de Lærere ved Universitetet eller i Kirken, som syndede herimod, og som derfor, efter Dattidens Talemaader, vare Løgnere og Meenedere i Kirken. Men det var ikke Indifferentisme, jeg vilde have sat i Stedet for hine Skrigeres Fanatisme; jeg søgte at vise, at den evangelisk christelige Kirke meget vel kunde hævdes i Staten, og de symbolske Bøger og Præste-Eeden beholde deres Betydning, uden at christelig Lærefrihed derved gik til Grunde, og at det var ret og tilbørligt paa en saadan liberal Maade at haandhæve Landets Religion . . . Endelig bemærkes, at jeg ingenlunde har paastaet, at den nuværende Tingenes Orden er den fortrinligste, der kan være, og at jeg endnu mindre vil forsvere alt, hvad der til den Tid var skeet eller siden er skeet i Kraft af denne Tingenes Orden; jeg har kun villet vise, at den i og for sig var ret taalelig, at det Christelige og Gode, naar den blev ret benyttet, meget vel derved kunne fremmes; andet har jeg ikke sagt, og videre Undersøgelser laae udenfor Afhandlingens Tendents.« Kirkehist. Saml. 3. R. IV S. 740—41, 742, jfr. S. 751—52.

***) Se nedenfor S. 123.

Kaas har haft noget Kendskab til Ørsted's retsvidenskabelige Produktion*), og som religiøs Gransker er Kaas sikkert ikke naaet udover Luther's Katekismus og den autoriserede Lærebog i Religion**). Kongen har om Afhandlingen forlangt en embedsmæssig Erklæring, ikke fra Ørsted, hvad Koch nævner***), men fra Kancelliets Præsident Kaas, som derefter har haft en mundtlig Samtale med Ørsted om Sagen, jfr. Kaas' Konzept til Betænkning af 9de August 1826. Det er sandsynligt, at Kaas overfor Ørsted har gjort de Betragtninger gældende, der ere nedfældede i dette Udkast, og navnlig har han slaaet paa, at Ørsted's Afhandling skulde forelægges den officielle teologiske Sagkundskab til Prøvelse; muligvis har han ogsaa pointeret det uheldige i, at Ørsted som Generalprokurør og Deputeret i Kancelliet har taget til Orde, som sket er. I Breve af 11te og 13de August til Kaas gør Ørsted nærmere Rede for Hensigten med sin Afhandling navnlig med Hensyn til sin Opfattelse af Præsteeden, med den største Rolighed imødeser han det af Kaas ønskede teologiske Responsum, om end han betragter et saadant Skridt som en for ham dybt krænkende Forholdsregel. Angaaende Treenighedslæren erklærer han, at det er kun den metafysiske Bearbejdelse, denne Lære har faaet ved det Athanasianske Symbol, han har anset

---

*) Nedenfor S. 167.

***) Nedenfor S. 118 og 160.

***)) Kirkehist. Saml. 3. R. VI. Bd. S. 7. Det er lidet træffende, naar Koch l. c. S. 10, jfr. ogsaa »A. S. Ørsted« S. 92, siger, at Ørsted fra Begyndelsen af havde »rådført sig« med Kaas. Iøvrigt bygger hele Koch's Fremstilling paa en Fejlæsning. Han har læst Ørsted's Forsvarsskrift til Kongen af 19de August som 9de August. Allerede som Følge deraf er den historiske Udvikling S. 7—11 urigtig, næsten Linie for Linie. Det samme gælder Fremstillingen hos Troels-Lund l. c. S. 171 o. ff.

for mindre væsentlig uden derfor at forkaste samme. Efter Ørsted's Anmodning bleve begge Breve forelagte Kongen af Kaas med dennes stærke Fremhæven af, at det havde været Ørsted's embedsmæssige Pligt at gøre Indberetning til Kongen og Kollegiet om den herskende kirkelige Gæring og Angrebene paa Regeringen i Stedet for selv at optræde som Dommer, Voldgiftsmand eller Lovfortolker i saa vigtige Anliggender. Det er i det hele Kaas' Mening, at Regeringen bør skride ind overfor Ørsted og tilkende give ham, at en Mand som han, hvis Embedspligt gaar ud paa at vejlede Kongen og Regeringskollegierne i tvivlsomme Tilfælde og udtale sig om Lovenes rigtige Fortolkning, ikke selv som Forfatter bør kunne udbrede sine Meninger om Lovgivningen i det hele eller om enkelte Dele. Og denne Opfattelse har Kaas sikkert stadig hævdet overfor Kongen ogsaa efter til Brug for sine Overvejelser at have modtaget Erklæringer af 18de og 20de August henholdsvis fra Politidirektør *Kierulff* og Geheimestatsminister *Ove Malling*, der begge, uden iøvrigt kritkløst at følge Ørsted paa alle Punkter, fraraadede, at han droges til Ansvar for sit Skrift. Om det iøvrigt er efter Kaas' Indstilling, at der blev givet Ørsted Lejlighed til at udtale sig direkte overfor Kongen, er antageligt, men kan efter det foreliggende ikke med fuld Sikkerhed afgøres.

Den 19de August tilstillede Ørsted Kongen sine Bemærkninger i Anledning af den mod ham rejste Klage. Udførlig og udtømmende gennemgaar han de enkelte Punkter i sin Afhandling, der ere lagte ham til Last. Han uddyber nærmere sin Opfattelse af Præsteden og lægger ikke Skjul paa, at det efter hans inderligste Overbevisning vilde være en af de sørgeligste Ulykker, der kunde møde Kongens Un-

dersaatter, om Eden nu skulde forklares saaledes, at den omfattede enhver i de symbolske Bøger fremsat eller antydet Forestillingsmaade i al bogstavelig Strængthed. Han gør nærmere Rede for sin Opfattelse af Treenighedslæren og erklærer sig rede til ved en fornyet Udtalelse at raade Bod paa den Misforstaaelse, hans Ord herom muligen kunde have fremkaldt, og endelig henleder han Kongens Opmærksomhed paa den Aand, der hersker i hans Arbejde og i hans tidligere Færd som Skribent og Embedsmand. Drevet af en indvortes Trang havde han skrevet sin Afhandling, uden Betænkeligheder og uden at overveje, om det var klogt eller uklogt, allerede fordi han var fuldkommen overbevist om, at de Grundsætninger, han havde udtalt, vare de samme, Kongen ved alle forefaldende Lejligheder selv havde fulgt.

Hvorledes Frederik VI forstod Ørsted's Forsvarsskrift, fremgaar med al ønskelig Tydelighed af det Brev, Kongen den 20de August sendte Kaas. Heri spores intet af den »Uro«, Biskop Münter fandt hos Monarken. De Mænd, der efter Münter's Udsagn støttede Ørsted — *Schimmelmänn* og *Malling* — have ikke været stærke nok til at afbalancere Kaas' Indflydelse. Kongen har efter alt foreliggende stedse fastholdt den Kurs, Kaas fra Sagens første Færd ansaa som den rette. Af personlig Velvilje mod Ørsted har han tøvet med Exekutionen, men ikke været i Tvivl om, at hans Pligt som Regent bød ham at tage Affære.

Den 2den September havde Ørsted en Samtale med Kaas, under hvilken Kancellipræsidenten tilkendegav Ørsted, at Kongen vilde forelægge ham det Alternativ enten at forandre sin Embedsstilling eller at ophøre med sine litterære Arbejder, men

under en Audiens den følgende Dag stillede Kongen kun Fordring om, at Ørsted standsede sin Forfatter's virksomhed. Dermed var Tragediens Klimax naaet.

6.

Ifølge Biskop Münter's Dagbøger var Ørsted's Sag blevet forværret, efterat *N. F. S. Grundtvig* havde udgivet sin Brochure »Vigtige Spørgsmaal til Danmarks Lovkyndige« (Kbhvn. 1826) og *Jac. Chr. Lindberg* »Hvad er Christendom i Danmark? Med Hensyn paa Professor Paulsens, Etatsraad Ørsteds og de danske Biskoppers Yttringer om de symbolske Bøgers Myndighed og Præste-Edens Betydning i Danmark« (ibid. 1826), og efter Fremstillingerne hos *L. Koch* og *Troels-Lund* skulde det have været disse to Skrifter, som satte den afgørende Prik over i'et. *) Det er vel muligt, at der er spundet Traade mellem Kongeborgen og den Grundtvig'ske Fløj — *H. N. Clausen* siger i sine »Optegnelser«, at Partiet ikke savnede sit Støttepunkt paa Amalienborg, **) og *Helweg* udtaler etsteds, at Frederik VI »gjerne havde et mildt Øie til Grundtvig« (***) — men da Grundtvig's og Lindberg's Bøger averteredes til Salg i Adresseavisen henholdsvis den 2den og 3dje September, †)

---

*) »Der var saaledes i slutningen af August al god grund til at antage, at den hele sag vilde forløbe uden videre alvorlige følger«, *Koch* l. c. S. 11, jfr. *Troels-Lund* l. c. S. 175: »Alt syntes da ved Udgangen af August at tyde paa, at Skyerne . . . atter vilde spredes, og det hele opløse sig i klart, rent og skønt Septembervejr. Men just som man vilde nyde dette Syn, kom med eet to uvane Teologer færende« o. s. v. Den nedenfor S. 130 o. ff. aftrykte udaterede Kaas'ske Konzept er sikkert af begge de nævnte Forfattere — henholdsvis S. 12 og S. 180 — henslagt til et altfor sent Tidspunkt.

**) L. c. S. 131.

***) *Helweg* l. c. Anden Udg. Anden Del (Kbhvn. 1883) S. 481.

†) Kjøbenhavns kongelig Adressecomptoirs alene privilegerede Efterretninger 68. Aarg. Nr. 206 og 208.

kunne de i hvert Fald ikke umiddelbart have indvirket paa den kongelige Beslutning, der alt den 2den September officielt blev meddelt Ørsted,*) medmindre de enten i Korrekturaftryk eller paa anden Maade forinden vare spillede Monarken i Hænde. Men de nævnte Skrifter vare i alle Tilfælde i høj Grad egnede til at virke som Olie i Ild. Havde Grundtvig før identificeret sin Røst med Kirkens Genmæle, var det nu *Statens Genmæle*, han raabte paa, sekunderet af sin Vaabendrager Lindberg og — *G. L. Baden*. Navnlig Grundtvig's tredje og femte »Spørgsmaal« lade intet tilbage at ønske i Retning af Tendens: »om Præsternes Forpligtelse til at bestride falsk Lærdom kunde bortfalde, uden at den vældige Beskjærmelse og Haandhævelse, Konge-Loven forsikkrer Statens Religion, tabdes af Sigte?«**), og om Danmarks lovkyndige »kiende nogen Lærdoms-Regel, Danmark kunde være tjent med, istedenfor den Augsburgske Confession, eller om de mene, nogen Stat kan være tjent med, at Geistligheden i Stats-Kirken er, i Henseende til Lærdommen, sin egen Lovgiver?«***) Og Lindberg besvarer

---

*) Audiensen den 3. September sættes af *Troels-Lund* l. c. I S. 180 til den 8. September, »hvad der, naar erindres, at Grundtvigs og Lindbergs Bøger først var udkomne den 2.—5. September, viser, med hvilken Hast Sagen blev fremmet«. Jfr. derimod nedenfor S. 173 *Ørsted* i Brev til Kaas af 17. September.

**) *Grundtvig* l. c. S. 19—20 og direkte mod *Ørsted* S. 23—24. I et Brev til Censor P. Eberlin af 22. Marts 1827 har Grundtvig gjort nogle karakteristiske Bemærkninger om *Ørsted's* »Overvægt«, se Breve fra og til N. F. S. Grundtvig. Udg. af Georg Christensen og Stener Grundtvig II (1821—1882) (Kbhvn. 1926) S. 134—135. Art. III i Kongeloven af 14. November 1665 paalægger Kongen at bekende sig til den kristne Religion »effter den form og maade, som den reen og uforfalsket er bleffven foresatt og fremstillet udj den Augsburgiske confession Aar et tusind fembhundrede og trediffve, og ved samme reene og uforfalskede Christelige Troe holde Landsens Indbyggere og den vædeligen haandhæffve og beskierme i disse Lande og Riger mod alle Kiettere, Sværmere og Gudsbespottere«.

***) *Grundtvig* l. c. S. 32.

det i Titelen paa hans Bog stillede Spørgsmaal derhen, at det er den Religion, som er haandhævet ved Rigets urokkelige, uforanderlige Grundlov, Kongelovens Art. 3 og D. L. 1—1—1,*) og af Skoleanordningen af 29. Juli 1814 fremgaar »den soleklare Sandhed, at Kong Frederik den Sjette ikke mindre end hans høisalige Forfædre vil, at Christendom skal i Danmark forkyndes overensstemmende med den apostolske, nicæenske, athanasianske og augsborgske Troesbekjendelse, og Luthers lille Catechismus.«**) Han hævder, at den kristne Kirke aldrig kunde følge som sine de Grundsætninger, Ørsted har udviklet, men at den »ligefrem maa forkaste dem, som ubrugbare, skadelige og farlige;***) det er »klart af flere Steder, at Etatsraad Ørsted ikke deler Troe med Kirken, og øiensynlig vil gjøre sin Troe til Kirkens Troe.«†) Som direkte Angiver optræder G. L. Baden i sin i det følgende oftere citerede Artikel i Øst's »Archiv«,††) men hans hele Position var af den Art, at Ørsted ganske negligerede hans Smædeskriverier; derimod imødegik han Grundtvig og Lindberg i andet Afsnit af sin kirkeretlige Afhandling.†††)

7.

Hvorledes Frederik VI har stillet sig til Ørsted i Audiensen den 3dje September, vides ikke. Troels-Lund's Skildring af Kongens »milde« og »forstan-

---

*) Lindberg l. c. S. 17—20.

**) Lindberg l. c. S. 88.

***) Lindberg l. c. S. 96.

†) Lindberg l. c. S. 108.

††) Jfr. nedenfor S. 99 Noten.

†††) Se nedenfor S. 98 o. ff.

dige« Tale beror paa Gisninger.*) Denne postulerede Holdning har i hvert Fald ikke udelukket Kongens bestemte Tilkendegivelse af, at Ørsted havde at nedlægge sin Pen. Overfor dette *sic volo* maatte Ørsted forstumme. Han mente det ørkesløst at forsøge at faa Kongen til at ændre sin Beslutning, men sendte Kongen et Andragende om Tilladelse til successivt at trække sig tilbage fra sine litterære Arbejder,**) saaledes at han førte Juridisk Tidsskrift op fra dets 24de til et 30te Hæfte, sluttede Revisionen af nogle ældre Arbejder, deriblandt »Haandbogen«, hvoraf halvtredje Bind var udkommet, og ikke formentes at skrive de Afhandlinger, hvortil hans Medlemskab f. Ex. af Videnskabernes Selskab forpligtede ham. Han anholdt endelig om, at Kongen vilde tillade ham at afslutte sin kirkeretlige Afhandling i Juridisk Tidsskrifts første Hefte. Dette Andragende sendte Kongen den 10de September til Kaas med Bemærkning, at han under fornødne Kauteler gjerne indvilligede i, at Ørsted fuldendte, hvad han havde begyndt. Af Kaas' Brev til Ørsted af 18de September kan det vel udledes, at han ikke med gunstige Øjne har set paa en saadan Tilladelse, men ikke, at han direkte har modarbejdet Ørsted ved Paavirkning af Kongen.***)

Kort Tid efter Ørsted's Audiens hos Frederik VI havde Kaas en Samtale med Ørsted, hvori han igen berørte det under Sammenkomsten den 2den September stillede Alternativ, Forandring af Ørsted's Embeds-

*) L. c. I S. 181—82.

**) Selve Andragendet synes at være forsvundet; i Rigsarkivet opbevares kun nogle gennemrettede og vanskelig læselige Udkast. Af det kgl. Reskript af 21. September fremgaar, at det er dateret den 8de September.

***) Saaledes vistnok Koch, Kirkehist. Saml. S. 14, »A. S. Ørsted« S. 94 og Troels-Lund l. c. S. 182.

stilling eller Ophør af hans Skribentvirksomhed. Under Forudsætning af, at Kongen ikke ønskede at beholde ham som Generalprokurør og Deputeret i Kancelliet, ytrede Ørsted, at han kunde tænke sig at ombytte disse Stillinger med Embedet som Justitiarius i den kgl. Lands-Over- samt Hof- og Stadsret, men ikke, at han foretrak dette Skifte for en Indskrænkning i sit litterære Virke. Den 15de September vilde Kongen afholde Statsraad, og da Ørsted frygtede for, at Kongen mulig kunde blive urigtig informeret fra Kaas' Side, tilskrev han den 15de September *Ove Malling* i Overensstemmelse med sin Samtale med Kaas og bad ham bidrage til, at ingen Afgørelse maatte blive truffet, førend Ørsted selv var hørt om Sagen. Paa Grund af Sygdom kunde Malling ikke møde i Statsraadet og sendte inden dettes Begyndelse Ørsted's Brev til Kaas, der uden at vide, hvad det drejede sig om, aabnede det ved sin Indtræden hos Kongen, der blev gjort bekendt med dets Indhold. Saasnart Ørsted bragte dette i Erfaring, sendte han den 17de September Kaas en nærmere Forklaring om Anledningen til og Hensigten med sin Skrivelse til Malling. Han vilde kun forebygge, at der blev truffet en Beslutning i hans Sag, uden at hans egen Stilling med Hensyn til en eventuel Ændring i hans Embedsstilling var bragt paa det rene, men han erklærede samtidig uden Omsvøb, at medens han før havde været overbevist om, at Kaas var hans Velynder og Beskytter, var han nu under de senere Begivenheder begyndt at frygte for, at dette ikke var Tilfældet, men at Kaas tværtimod ønskede ham ud af Kancelliet. Han udbad sig endnu Kaas' Medvirkning til, at han snart maatte blive revet ud af den Uvished om sin Skæbne, hvori han i 5 à 6 Uger havde svævet. Den 18de September svarede Kaas, at Ørsted's Skrivelse ikke havde eller vilde

have nogen Indflydelse paa Kongens Beslutning, der endnu var Kaas ganske ubekendt, at det var ham ubegribeligt og tillige højst smerteligt, at Ørsted kunde være i Vilderede med Hensyn til Kaas' Sindelag mod ham, men han lagde samtidig ikke Skjul paa, at han altid havde betragtet Ørsted's Forfattervirksomhed som uforenelig med hans Embedsstillinger og særlig, naar denne angik saa ømfindtlige Materier som de kirkelige. Ørsted's Brev blev af Kaas forelagt Kongen, som derefter skred til Handling. Hvad denne vilde gaa ud paa, meddelte han Kaas i et Brev af 20de September. Samme Dag satte Kaas Ørsted i Kundskab derom. Efter Samtalen med Kongen var Ørsted gaaet ud fra, at Sagen vilde blive sluttet uden nogen skriftlig Tilkendegivelse. Nu skulde han alligevel modtage en saadan, ovenikøbet ledsaget af en udtrykkelig Irettesættelse. Af Ørsted's Brev til Kaas af 21de September fremgaar, hvor dybt krænkende han finder de paatænkte Skridt.

Men der var ingen Vej udenom. Den 21de September modtog Ørsted det kongelige Reskript. Det tilkendegiver ham først Monarkens Mishag med hans Afhandling, udtrykker dernæst Kongens Tilfredshed med Ørsted's eget Forslag om efterhaanden at indskrænke og derefter tilendebringe sin Forfattervirksomhed, bifalder, at Ørsted fortsætter og bringer de ovenfor nævnte Arbejder til Afslutning og paalægger ham endelig at søge Afsked fra sin Stilling ved Pastorseminariet. Det sidste Paabud gik Ørsted stærkt til Hjærte. I et Brev til Kaas af 22de September fremsatte han det Ønske at maatte udsætte sin Ansøgning i nogen Tid, men det blev kun et fromt Ønske, den 26de September blev den indsendt og under 10de Oktober bevilget. Der er en vis bitter Ironi i den kortfattede Kommentar, Biskop

Münter i sine Dagbøger knytter til det traditionelle Ord »allernaadigst«^{*)}). Medens den sidstnævnte Resolution blev expederet paa sædvanlig Maade, hemseligholdtes Reskriptet af 21de September. Det blev holdt under Laas og Lukke til vore Dage. Naar Koch i dette Faktum finder et Fingerpeg om, at de Mænd, der have haft med Sagen at gøre, ikke have villet Ørsted personligt ilde,^{**)} turde dette være en noget besynderlig Slutning. Grunden har sikkert ikke været Hensynet til Ørsted, men en ganske anden og mere nærliggende — Offentlighedens Dom^{***)}).

Den sidste Akt af Dramaet var udspillet. Ørsted's retsvidenskabelige Forfattervirksomhed var standset og standset for bestandig. Løven i den dansk-norske Jurisprudens var fældet. Han afsluttede i Henhold til den ham givne kongelige Tilladelse sin Afhandling i Juridisk Tidsskrift†), Arkiv for Retsvidenskaben og dens Anvendelse (IV Bd. 1827, V 1828, VI 1831)††) sin »Haandbog«s 3dje Bind (1828) og 15de Bind — 30te Hæfte — af Juridisk Tidsskrift, og det var under Udarbejdelsen af sidstnævnte Arbejde, at han fattede den Beslutning at søge at blive løst fra den Forpligtelse, som var paalagt ham ved Reskriptet af 21de September. Af Frederik VI's Holdning under den Audiens, i hvilken Ørsted overrakte Kongen fornævnte Bind af Haandbogen, havde han faaet det Indtryk, at Kongen ikke længere lagde

*) Nedenfor S. 204.

***) »A. S. Ørsted« S. 96.

***) Jfr. nedenfor S. 119, 137 og navnlig Kierulff's Ytringer S. 141.

†) En skarp Iagttagelse og opmærksom Læser som A. C. Gierlew betegner den ikke uden Føje som en *recantatio*. Han tænker derved uden Tvivl navnlig paa Ørsted's nærmere Forklaring af sine Udtalelser om Treenhedslæren l. c. S. 293 o. ff., nedenfor S. 104 o. ff.

††) De tre første Bind var udkomne henholdsvis 1824, 1825 og 1826.

Vægt paa at fastholde hin Indskrænkning. Dette udviklede Ørsted nærmere i et Brev af 18de Maj 1829 til *Poul Christian Stemann*, der 1827 var blevet Kaas' Efterfølger som Præsident for Kancelliet. Han bad specielt om Tilladelse til endnu at udgive nogle faa Bind af Juridisk Tidsskrift og anmodede samtidig Stemann om at udvirke hos Kongen, at Reskriptet af 1826 blev ophævet, helst kun ad mundtlig Vej*). Der havde nu været Lejlighed for Stemann til at vise, at han bedre end sin Forgænger forstod Ørsted's Betydning som retsvidenskabelig Forsker, men hans Svarbrev til Ørsted af 25de Maj synes utvetydig at vise, at han kun har været en lunken Talsmand for de Ørsted'ske Ønsker hos Kongen. Ørsted opnaede intet andet end at faa Tilladelse til at afslutte Juridisk Tidsskrift med 32te Bind i Stedet for med 30te — at han maatte fuldende Haandbogen, ansaas som en direkte Følge af Reskriptet af 1826 — ellers blev alt ved det gamle. Bortset fra de nysnævnte Værker og den ovenfor S. XXII Note†) omtalte anonyme Anmeldelse af *J. C. Lindberg's* Skrift »Er Dr. Prof. theol. *H. N. Clausen* en ærlig Lærer i den christne Kirke?« (1830) i Maanedsskrift for Litteratur**) foreligger der indtil den konstitutionelle Forfatnings Indførelse intet retsvidenskabeligt Bidrag fra Anders Sandøe Ørsted's Haand. Hans utrættelige Pen var slaaet ham ud af Haanden. Hans større og mindre Skrifter efter 1848 ere alle uden Undtagelse af politisk-statsretligt Indhold. I hans »Af mit Livs og min Tids Historie« findes intetsomhelst om Begebenhederne i 1826. Hans Udtalelser om Frederik VI

---

*) *Rubin* l. c. S. 348 synes ikke at have kendt denne Henvendelse til Stemann og Kongen.

**) L. c. IV (1830) S. 179—90. Jfr. *L. Koch*: A. S. Ørsted S. 102—03.

vidne altid om pietetsfuld Hengivenhed.*) Mærkeligt, at Ørsted's Afskedshilsen til den juridiske Læseverden ikke gav Genlyd i Litteraturen. *Sibbern's* nedenfor aftrykte Apostrofe i »Patriotiske Intelligentsblade« danner en hæderlig — og prægtig — Undertagelse.

8.

Allerede i det andet Brev, Ørsted tilstillede Kaas, da denne havde indledet Kampagnen mod ham, betegner han sin Afhandling som »uheldig«, et Udtryk, der strax med Begærlighed gribes af Kaas,**) og Ørsted's hele Holdning under Sagens Gang, ligesom ogsaa Afhandlingens andet Afsnit, synes at røbe en vis Svaghed og at vise ham som en Mand, der foretrækker sit indflydelsesrige Embede fremfor som hidtil at virke til Videnskabens Fremme.***) Paa saadanne Præmisser bør dog Dommen over Ørsted's Færd ikke fældes.†) Det skal maaske ikke tages lige efter Bogstaven, naar Ørsted lejlighedsvis kalder sig ikke egentlig Videnskabsmand, men en videnskabelig interesseret Forretningsmand,††) men givet er det i hvert Fald, at han, i øvrigt som de bedste af Enevældens Embedsmænd, følte og handlede som Kongemagtens — Statsmagtens — Tjener. Han har ved Offentliggørelsen af sin Afhand-

---

*) Se f. Ex. *Ørsted*: Oplysninger for Vælgerne i det tredie kjøbenhavnske Distrikt, i Anledning af et til dem omdeelt Blad (Kbhvn. 1848) S. 4.

***) Nedenfor S. 127 og 130.

***) Saaledes *Rubin* l. c. S. 349.

†) I Overensstemmelse hermed ogsaa *Koch*: Kirkehist. Saml. S. 18 o. ff., noget svagere i »A. S. Ørsted« S. 95.

††) *A. S. Ørsted*: Abhandlungen aus dem Gebiete der Moral und Gesetzgebung=Philosophie I (Kbhvn. 1818) S. XVII.

ling — som ovenfor hævded — ikke et Øjeblik tænkt paa, at hans litterære Virksomhed nu ligesaa lidt som før kunde komme i Kollision med hans Embedsgering. Da dette betydtes ham baade af Kongen og Kancellipræsidenten, gribes han af den overvældende Følelse, at han objektivt set har begaaet en Fejl, og som Følge deraf viger han ikke tilbage for at karakterisere sit Arbejde som foranført. Den samvittighedsfulde Embedsmand har sin særegne Mentalitet, og Ørsted, det store, uopnaaelige Forbillede for enhver dansk Embedsmand, var den samvittighedsfuldste af alle.

Herom har Ørsted naturligvis ikke udtalt sig, men om et andet Hovedpunkt foreligger der Vidnesbyrd baade fra Kaas og Ørsted selv. I sit Brev af 2den September til Frederik VI omtaler Kaas i stærke Udtryk Ørsted's Hengivenhed for Kongen og fremhæver i Forbindelse dermed, at Grunden til, at Ørsted ikke gav Afkald paa sit Embede, var den, at han frygtede for, at et sligt Skridt maatte blive anset for Trods*), og i det foran citerede Brev til Steermann siger Ørsted ligefrem, at han frygtede for ved at give Slip paa sin Embedsstilling at tabe »Kongens personlige Naade«. Og endelig har Ørsted selv peget paa et andet Hensyn. Hvis han havde søgt sin Afsked, »vilde dette Skridt have givet mig en Art af Popularitet, der var mig høilig imod**). Det er Ørsted's eget Udsagn, og han har Krav paa at blive troet paa sit Ord. Ere samtlige disse Hensyn Tegn paa Svaghed, er det Svaghed af en menneskelig set skøn og uselvisk Art. Svaghed var det i hvert Fald ikke, naar Ørsted ikke paakaldte nogen Medlidenshed hverken hos Samtid eller Eftertid. Det var den

---

*) Nedenfor S. 161.

***) Nedenfor S. 192.

anden store Modgang i sit Liv, han havde fristet. Først, da Universitetet i hans Ungdom vragede ham som Lærer til Fordel for en Stuelærd, hvis Betydning for dansk Retsvidenskab og dansk Retsliv er lig Nul, og nu, da det lystede Kongen at slukke Landets største videnskabelige Lys. Med samme mandige Fasthed, med samme Mangel paa Forfængelighed og Selvoptagethed bar han begge Tilskikkelser. Klynkeri og Martyrdom har han overladt til Personligheder af en anden Støbning.

Det synes at være den almindelige Mening, ikke alene hos Forfattere af Grundtvig'sk Farve, men ogsaa hos andre, at Ørsted begik en Embedsfejl ved at publicere et kirkeretligt Indlæg under den stændende Strid mellem Clausen og Grundtvig. Nedskrivningen af disse Linier deler ikke denne Opfattelse og kan i alt Fald kun indrømme, at Fejlen var rent formel. Men selv om der med nogen Føje vil kunne rettes Kritik mod Ørsted's Optræden, er Sagen dog ikke afgjort hermed. Hovedspørgsmaalet er, om denne Optræden berettigede Enevoldsmagten til sit i nyere dansk Historie enestaaende Skridt. Med et enkelt Undtagelse*) har Svaret lydt benægtende. Skulde Ørsted endelig drages til Ansvar, maatte der have kunnet findes en lempeligere Straf.

Det var én af Danmarks mægtigste Hjærner, der ramtes af Hugget. Endnu ikke fyldt 48 Aar**) blev Ørsted stoppet i sin Bane. Et Geni med Geniets vældige Produktionstrang. Som kritisk Tæinker var han — som *Vilh. Andersen* med Rette har sagt — hele

---

*) *Marius Kristensen* i en Anmeldelse af *Troels-Lund's »Bakkehus og Solbjerg«* i *»Askov Lærlinge. Aarsskrift 1924«* (Kolding 1925) S. 46: *»Anders Sandøe Ørsted begik i virkeligheden noget aldeles usømmeligt, da han, rigets næsthøjeste juridiske embedsmand, tog parti i et udømt sag, og straffen han fik, var mild i forhold til forseelsen.«*

sin Samtids Overmand, og han var den dansk-norske Retsvidenskabs Fader. Maalt med en europæisk Alen taaler han Sammenligning med de største Retsforskere udenfor Norden, i Tyskland, Frankrig o. s. fr., viger ikke for nogen af dem, overgaar dem snarere. Ganske urimeligt, som man har gjort, at trøste sig med, at Ørsted ved Katastrofens Indtræden var udskrevet.*) Allerede tidlig havde han ønsket at give en ny systematisk Fremstilling af den samlede danske Ret,**) derom kredsede hans Tanker stadig, og det var ham en Sorg at lade denne Kæmpeopgave ligge til sine Efterfølgere, som maatte fordele den mellem sig. Ene vilde Ørsted have kunnet magte den. Han har sikkert ogsaa følt det littærært utilfredsstillende i at efterlade sit kolossale videnskabelige Livsværk stykket ud i Afhandlinger, Noter til Professorernes Lærebøger o. l.; naar man om hans Forfatterskab har fremhævet, at han ikke har efterladt sig noget monumentalt Arbejde,***) har man ikke tilstrækkelig undersøgt Aarsagerne dertil. Intet kan iøvrigt være mere misvisende end Rubin's Betegnelse af Ørsted som »den store Konceptskriver.«†) Naar Grundtvig klager over den ham idømte Censur, er denne hans Skæbne dog mild i Sammenligning med Ørsted's, paa hvem man lukkede Munden. Frederik VI og Kaas nyde den tvivlsomme Ære at kunne sammenstilles med *Friedrich Wil-*

---

*) Saaledes Koch: A. S. Ørsted S. 95—96: »Alt tyder dog nærmest paa, at han havde udtalt det meste af, hvad han havde at meddele.« Denne og adskillige andre Ytringer i Koch's Bog vise, at han ikke er naaet til en virkelig Forstaaelse af Ørsted's Betydning som Retslærd.

***) Fortalen til »Supplement til afd. Generalaud. Nørregaards Forelæsninger« I (1804) S. III—IV.

***) Rubin l. c. S. 495.

†) Rubin l. c. og i Tilskueren 1911 I S. 230—31.

helm II og Ministeren *Woellner*, der greb ind i den 70-aarige *Kant's* Lærefrihed. Forskellen er nærmest den, at medens *Kant's* aandelige Tilstand paa hint Tidspunkt var en saadan, at man efter menneskelige Vilkaar intet mere kunde vente fra hans Haand, stod *Ørsted* ved Regeringens Indskriden i sin fulde Manddomskraft. Endnu i sin høje Alderdom frembragte han Værker af sjældent Værd. Som ingen anden har han været en Nyskaber. Forbavsende meget fik han udrettet, men det lader sig ikke udmaale, hvad dansk-norsk Retsforskning og Retsliv i det hele har tabt ved den ham paatvungne Tavshed. I dansk Aandshistorie straalere *Anders Sandøe Ørsted's* Navn som et af de største. Den Glans formaaede hverken Enevoldskongen eller hans Satelliter at slukke.

*Koncept og Renskrift underskrevet af F. J. Kaas
den 9. August 1826.*

Enkelte Bemærkninger ved Læsning af en Afhandling i Juridisk Tiidsskrift 12te Binds 1ste Hæfte, angaaende det Spørgsmaal: Behøver den danske Kirke Forfatning en omgribende Forandring?

Den første Tanke der falder mig ind er den, hvad opfordrer eller hiemler General Procureuren til at opkaste og behandle en Quæstion af saa delicat Beskaffenhed, for det danske Publicum?

Forfatteren erkjænder, at vor Statsforfatnings Lov, at vor borgerlige Lovgivning ligesom den kirkelige støtter sig, forsaavidt Landets Religion og kirkelige Forfatning angaaer, paa den hellige bibelske Skrift, paa det Apostoliske, Nicæniske og Athanasii Symboler, samt paa den Augsburgske Bekiændelse — see Lovens 2 B. 1 Cap. om den Religion der allene tilstædes conf. 2—4—6, hvad Præsterne skulle forklare og retteligen lære.

Han forsvarer Formularen til den Eed Geistlighedens har at aflægge, der lyder saaledes: *promitto, ut doctrina cælestis comprehensa Scriptis propheticis et apostolicis et liberis ecclesiarum Danicarum Symbolicis auditoribus fideliter instituetur.*

Forfatteren erklærer endviidere, at Treenigheds Læren er ved de benævnte Symboliske Bøger erklæ-

Statsminister, Kancellipræsident, se *A. Thorsøe* i Dansk biografisk Lexikon IX (1895) S. 56—59.

Møsting, Johan Sigismund von (f. 2. November 1759 — død 16. September 1843), Finansminister, Præsident for Rentekammeret 1813—31, Medlem af Geheimstatsraadet 1814—42, se *M. Rubin* i ovennævnte Værk XII (1898) S. 117—21.

Cold, Christian Magdalus Thestrup (f. 9. Februar 1754 — d. 13. Januar 1826), Professor juris, Politimester i København, 1799 Deputeret i det danske Kancelli, 1804—25 Generalprokurør, se *Deuntzer* l. c. IV (1890) S. 43.

ret for en Bestanddeel af den Troe uden hvilken Mennesket ikke kan blive saligt (pag. 253*), og nu siiger han, pagina 254,**) at denne Lære er ingen væsentlig Bestanddeel af den Christelige Tro.

Han antager, at Kirkens Lærere ere ikke forpligtede til at troe eller til at *lære alt* hvad den Augsborgske Confession og de Symboliske Bøger indeholde. conf. 2—4—6.

Han forudsætter som uimodsigeligt at Præsten ikke aflægger Eed paa det han troer, at hans Forpligtelse til at underviise ikkun indskrænker sig til at forklare den *himmelske* Lære som indeholdes i Biblen. —

Han angiver ikke Grændse Linien mellem denne Lære og det han af Biblen og de Symboliske Bøger kalder det uvæsentlige, men antager derimod at en saadan Linie ikke lader sig drage. — Maae man da ikke heraf slutte at enhver Religionens Lærer ikkun behøver at troe og lære, hvad han *anseer* for himmelsk Lære, at han kan forkaste hvad der efter hans eensiidige Anskuelse ikke passer til den Lære og derefter betegne sig Begrebet og Omfang af den Eed han aflægger ved at indvies til gejstlig Embeds Mand.

Men naar saadanne Sætninger udbreedes og gøres giældende, hvad betyder da Geistlighedens Eed? Hvad Sikkerhed gives der Staten? Hvor søger Kongen og Undersaatten den positive Religion som Statens Love vil have haandhævet og uden hvilken ingen Stat kan bestaae?

Hvad Forfatteren siger pagina 278 & sq***) angaaende det ligesaa upassende som i mine Tanker latterlige Spørgsmaal: om Gud er til og om Beviiset for hans Tilværelse m. m. maatte jeg især ønske usagt,

---

*) Foran S. 36. **) Foran S. 36. ***) Foran S. 57.

thi hvad gavner sliige Undersøgelser uden til at forvirre.

Den Misforstaaelse og den Forvirring af Begreber, hvortil Forfatterens Afhandling kan give Anledning, finder jeg kun svagt modarbejdet ved de Resultater han meddeeler til Slutning.

Efter min Formeening kan Kongen ikke betragte dette Skrifts Indhold med fuldkommen Liigegyldighed, endskiøndt jeg derhos dog ikke tør tilraade, at der gaaes frem mod Forfatteren med den Offentlighed, som Sagens Behandling efter Lovens Forskrifter vilde medføre.

Jeg skulde derimod holde for, at Biskoppens, mueligen og et Par geistlige Embedsmænds, saasom Professorerne Münster og P. Erasmus Møllers Betænkning blev indhentet:*) hvorvidt de i benævnte Skrift angivne Sætninger, enten i det Heele eller for en Deel maatte være striidende mod Grundsætningerne og Forskrifterne for den Religions Lære som indeholdes i den Augsburgske Confession og i de Symboliske Bøger paa hvilke Landets Love støtter sig ved at betegne den positive Religion som Kongen har forpligtet sig til at haandhæve og til at beskytte som Stats Religion.

Naar Hans Majestæt Kongen allernaadigst maatte behage at kalde Biskoppen og mundtlig meddeele ham denne Befaling, saa formeener jeg, at dette præliminaire Skridt kunde gøres uden at volde den Opsigt som altid er betænkelig at foranledige, hvor der handles om Gienstande af denne Art.

---

*) Ved »Biskoppen« sigter Kaas til Biskoppen over Sjællands Stift *Fr. Münster*, der 1808–30 beklædte Bispestolen.

J. P. Mynster, Sjællands Biskop 1834–54, havde aldrig været Universitetsprofessor, *Peter Erasmus Müller* (1776–1834), Münster's Eftermand og Mynster's Forgænger i Bispeembedet, var 1801–30 Professor ved Universitetet.

De modtagende Betænkninger ville derefter viise, hvorvidt det maatte være fornødent at foretage noget viidere.

Et Spørgsmaal kunde vel endnu fortiene nærmere Overvejelse, nemlig: om de i Skriftet udbreedte Sætninger, naar de ikke befindes at staae i aabenbar Modsiigelse med Lands Loven, dog ikke ere af den Art, at de ey burde udbreedes og gøres giældende, allermindst af den Kongens Embedsmand hvis Mee-
ninger, i følge hans Embeds-Stillings tillægges en meere end almindelig Værd.

Kiøbenhavn den 9 Aug. 1826.

KAAS.

F. J. Kaas' Privatarkiv.

A. S. Ørsted til F. J. Kaas.

Skjøndt jeg, efter den Maade, hvorpaa Deres Excellence behagede at yttre Dem over min i J. Tids-
skr. 12 B 1 H. begyndte Afhandling, ikke tør gjøre mig Haab om, ved disse Linier, at ophæve den gruelige og ubegribelige Misforstaaelse, hvorfor dette mit Arbeide har været udsat, men tvertimod paa det alvorligste ønsker og af Hans Majestets Retfærdighed haaber, at mine der fremførte Grundsætninger maa underkastes anseete Theologers Prøvelse (hvilken jeg, med den største Rolighed, seer i Møde), saa har jeg dog, efter megen Tvivlraadighed, besluttet mig til allerærbødigst at forelægge Deres Excellence en Erklæring over Hensigten med fornævnte Afhandling, som jeg, ved Deres Excellences Bevaagenhed, venter Hans Majestæt forelagt.

Mit Arbeide gaar ud paa at opklare Begreberne og berolige Gemytterne med Hensyn til den Gjæring, der hersker i de kirkelige Begreber. Jeg har

stræbt — jeg tror ikke uden Held — at gjendrive de Klager, man daglig læser og hører over vore kirkelige Indretninger, og at vise det Ubetænkte i de mange Ønsker, der fremføres om en Grundforandring i vore Kirkelove. Jeg har især med Omhue søgt at forsvare den Eed, der, efter vore Love, fordres af Præsterne. Det er en meget forskruet Forestilling, at denne Eed indeholder en utaalelig og uchristelig *Samvittighedstvang*. Denne Forestilling tjener ofte til Paaskud for *Samvittighedsløshed*, idet man mener, at en saa naturlig Eed ikke kan forbinde. Den giver derfor Zeloterne Stof til bittre Klager over en Regjering, der er langt fra at holde over Eeden i *hin Betydning*. Der er idelig, i offentlige Skrifter, blevet opfordret til en Forandring og nærmere Bestemmelse af Præsteeeden; jeg har modtaget flere private Opfordringer i saa Henseende, og det af de redeligste og meest christelig sindede Gejstlige, som fandt deres Samvittigheder besværede. Fuldkommen overbeviist om det Betænkelige i et officielt Skridt i saa Henseende har jeg, til disses og fleres Beroligelse, afgivet min private Mening, der, som Deres Excellence har læst, gaaer ud paa, at *der aldeles ingen Trang existerer til at gjøre nogen Forandring i Eeden*. Langt fra, at denne skulde indeholde en uværdig og fordærvelig Samvittighedstvang, finder jeg, at de, der have udkastet Eeden, have *med en Viisdom, der har sin Rod i deres Retsindighed*, valgt *saa heldige Udtryk*, at der bevares al ønskelig christelig Samvittighedsfrihed. Men jeg har ikke blot viist, at *Eedens klare Bogstav* hjemler den Forklaring jeg, gaaende heri i de meest anseete og rettroende Theologers Spor, tillægger samme, jeg har tillige, som jeg før har, anført uomstødelige Grunde for, at *Udtrykkene just med Flid ere valgte* saaledes, at de ikke

binde Kirkens Lærere til at forkynde ethvert Dogme, som indeholdes i de symbolske Bøger. Men jeg har ogsaa beviist, at Eeden derfor *ingenlunde*, som nogle udmærkede Theologer have troet, *opløser sig i intet*; men at der er en Lære, som enhver samvittighedsfuld Præst maa troe og forkynde; og denne Lære indskrænker jeg *ingenlunde*, med mange Nutidens Theologer, til Moral eller naturlig Religion, men det er en ved Christus aabenbaret i det apostoliske Symbolum og i den Deel af den augsburgske Confession, der udgjør dens Hovedtendents, gjentaget Lære, hvortil jeg anseer Kirkens Lærere bundne.

Det er fremdeles min urokkelige Overbevisning, at *Eeden ikke, i nogen anden Betydning, lader sig haandhæve*. Skal Læren om Djævelens Indvirkninger paa Mennesket og om evige Helvedsstraffe, samt det Athanasiske Symbols *subtile Bestemmelser af Treenighedslæren*, være ligesaa hellige som Læren om den evige Kjærligheds Aabenbaring i Christus, Guds Søn og Verdens Frelser, saa gives der ikke ti rettroende Præster i hele Landet; og det var, under en saadan Fortolkning af Eeden, ikke vanskeligt at bevise om Kirkens første Lærere, at de vare aabenbare Kjættere og Meenedere; der blev da intet at bebreide *Grundtvig og Thisted**) (to Mænd, som jeg ellers kun ugjærne nævner sammen) uden deres Lunkenhed og Lemfældighed.

Jeg har saaledes arbeidet *for at haandhæve Eedens Kraft*, at retfærdiggjøre Loven mod Beskyldningen om Aandstyrannie og Regjeringen mod den, ikke at holde over Eeden. At der skrives over Sagen i den

---

*) *Thisted*, Jørgen Overgaard (f. 18. Januar 1795 — d. 28. September 1855), 1822–24 Kapellan ved Trinitatis Kirke i København, 1825 Sognepræst for Gyrestinge og Flinterup Menigheder, ortodox Prædikant og Forfatter, se nærmere *L. Koch* i Dansk biografisk Leksikon XVII (1903) S. 196–98.

Aand, hvori jeg har skrevet, anseer jeg for meget gavnligt, thi Tanker og Tvivl om denne Sag ere dog i en Bevægelse, der ikke standses ved at lade blind Iver eller blind Vantroee eene beholde Marken. Jeg har og modtaget Taksigelse for mit Arbeide af erkjendte rettroende og redelige Geistlige (de vantroe og samvittighedsløse see helst, at Eeden forklares saaledes, at den ikke holdes af nogen), og Opfordring til, ved særskilte Aftryk at bringe den i Fleeres Hænder. At der skulde tillægges det en opløsende Tendents er noget, som jeg aldrig kunde befrygte. Afhandlingens Indhold og min hele øvrige Færd maatte, det troede jeg sikkert, betrygge mig herimod.

Jeg tør paastaae, at der ikke gives en eeneste Forfatter i Danmark der, paa saa mangfoldige Maader, med saa megen Anstrengelse, med saa megen Opoffrelse af Tid og Heldbred, har arbeidet for at give den offentlige Mening en for Religion og Stat gavnlig Retning, og jeg er, ledet af min Iver for Sandhed og Ret, af min Kjærlighed for Konge og Fædreland, troeligen blevet ved, skjøndt jeg har haft flere bittre Erfaringer om at en fiendtlig Genius, der arbeider i Mørket,*) har vidst at sværte mine Hensigter og Idrætter der hvor jeg helst maatte ønsket og snarest

---

*) Det vides ikke, paa hvem Ørsted tænker med sine Ytringer om den mod ham arbejdende fjendtlige Genius o. s. v. Naar *L. Koch*: *A. S. Ørsted* S. 91 siger, at »det ligger nær at tænke paa Kaas, der 1817 ikke viste sig som hans ven«, jfr. ogsaa *Troels-Lund*: *Bakkehus og Solbjerg I* S. 170, synes han ikke tilstrækkelig at have paaagtet, at den citerede Passus fremkommer i et Forsvarsbrev til Kaas selv. At Ørsted i en Skrivelse af denne Art skulde have tilladt sig en saa uforbeholden Udtalelse, er baade af formelle og reelle Grunde lige uantageligt. Nærmere kunde det vel ligge at tænke paa Ørsted's Modstander *J. S. Møsting*; dog herimod taler, at Ørsted næppe vilde bruge slige Vendinger overfor Kaas, hvis Forhold til Møsting maatte være ham velbekendt, men navnlig den Omtale, Ørsted vier Møsting i sit Skrift »Yderligere Bemærkninger i Anledning af det den forenede Rigsdag forelagte Kongelige Budskab om Arvefølgen for den samlede danske Stat« (*Kbhvn.* 1853) S.

kunde have ventet at finde opmuntrende Erkjendelse. Synderligt, at hin fiendtlige Genius aldrig har yttret sig inden jeg fik Sæde i Cancelliet; forhen havde jeg den Lykke at modtage flere Beviser paa Regjeringens Tilfredshed, medens jeg nød en udeelt Erkjendelse af mine Medborgere; siden har min Skjæbne været en anden. Dog min reene Bevidsthed har stedse været mig et Tilhold, der har sat mig i Stand til at bære, hvad der er mødt og vil sætte mig i Stand til at bære, hvad der fremdeles møder mig.

Jeg er blevet længere end jeg havde foresat mig, men har dog kun sagt lidt af hvad der, under Nedskrivningen, har væltet sig ind paa mig. Jeg maa nu slutte med Bøn om gunstig Tilgivelse fordi denne Sag saaledes har angrebet mig, at jeg ikke længere har de Kræfter, som vilde behøves til at reenskrive disse Linier.

11 Aug. 1826.

allerærbødigst

ØRSTED

Deres Excellence Hr. Geheime Stats Minister Kaas
Ridder af Elephanten, p. p.

F. J. Kaas' Privatarkiv.

F. J. Kaas til Kong Frederik VI.

Allernaadigste Konge!

Den forventede Skrivelse fra Etats Raad Ørsted forefandt jeg ved min Tilbagekomst fra det Geheime Stats Raad, og da Etats Raadens Ønsker stemme saa

---

55 Note ¹): ». . . *Møsting*, hvis lyse Hoved og ædle Hjerte, saavel som den Velvillie han stedse viste mig, jeg bevarer i paaskjønnende Erin- dring«. De i Rigsarkivet beroende *Møsting'ske* Breve til Ørsted ere holdte i den venskabeligste Tone, men dette er naturligvis ikke noget absolut sikkert Indicium for hans virkelige Følelser overfor Ørsted.

gandske med mine, at den maatte allerunderdanigst vorde Deres Majestet forelagt saa vil jeg ikke opsætte Udførelsen.

at yttre Meening om hver enkelt Periode af dette Forsvars Skrift drister jeg mig ikke til. Jeg troer at burde alleene indskrænke mig til nogle generelle Bemærkninger.

Ingen er meere fuldkommen overbeviist end jeg, derom, at sand Iver for Sandhed og Ret, Kiærlighed for Konge og Fødeland leeder Etats Raad Ørsted ved hvert af hans Skridt, desto meere smerter det mig, at han ikke har handlet med meere Betænksomhed ved at udarbejde og ved Trykken udgive det Skrift hvorom her handles.

at det er Tiid at sætte en Grændse for dets viidere Udbreedelse, det lærer Etats Raaden Selv i det han erklærer: at have modtaget Opfordringer til, ved særskildte Aftryk, at bringe det i fleeres Hænder.

Her handles altsaa om intet mindre end at substituere Etats Raadens Meeninger og Lære Sætninger det Religions System og den Lære, som Lands Kongen har erklæret for Landets eeneste Religion, og som Dannemarks Konger i Aarhundreder har tilsagt Beskyttelse. Her handles end viidere om at gjøre den Lære giældende at ikke Lovens Ord, men, enkelt Mands Meeninger og Udtydninger, bestemmer Grændsen for den Eed den geistlige Embedsmand har at aflægge.

Opdager General Procureuren, som tillige er Medlem af Deres Majestets øverste Justits og første geistlige Collegium, at der hæsker Giæring i de kirkelige Begreber, at der gives derved Zeloterne Stof til bittre Klager over Regieringen — saa maatte han kiende sin Pligt, at andrage saadant for Kongen og for det Collegium, hvoraf han er Medlem — Han har

ingen Opfordring til Selv at fremstille sig som Domsmer eller Voldgifts Mand eller Lov Fortolker i et Anliggende af den Vigtighed, der vedrører ikke mindre Staten som Stat, end Millioners Fred og Samvittigheds Roe — Min Meenings Yttring kan vel forekomme haard, men allernaadigste Konge! jeg troede at handle mod Eed og Pligt naar jeg blev lunken eller loed mig henriive af noget som helst Hensyn i en Sag af den Natur og den Vigtighed som nærværende — —

et Spørgsmaal kunde jeg endnu fristes til at fremsætte i henved 300 Aar have Geistlige og Verdslige, Lærd og Læg Mand levet lykkelige og fundet sig beroligede ved den Lære som den augsburske Confession og vore anerkjendte Symbolske Bøger indeholde, jeg er bleven 67 Aar gammel og tilfreds ved denne Lære, hvorfor vil nu enkelte Mænd opstaae og bevirke Giæring og Striid? Man kunde let fristes til den Tanke, at det er den alt forstyrrende Aand som vil behærskes Tiiden, der her driver Sit ødelæggende Spil —

Efter denne Erklæring fra Etats Raad Ørsted, der ved hans Anmodning at forelægge den for Deres Kongelige Majestet er bleven officiel skulle jeg allerunderdanigst holde for, at det vil være nødvendigt at høre nogle af de øverste Geistlige Embedsmænd — Man burde dog erfare, om de hylde Etats Raadens Meninger eller forkaste dem

Kiøbenhavn den 11 Augusti 1826.

allerunderdanigst

KAAS

A. S. Ørsted til F. J. Kaas.

Ved at tilbagekalde i min Erindring de Linier, som jeg i Fredags tog mig den Frihed at tilskrive Deres Excellence, finder jeg at jeg ikke har indladt mig nok paa en af de Punkter i min uheldige Afhandling, hvorved De især har fundet Anstød. De tillader mig derfor gunstigt at tilføie følgende Supplement til min deri indeholdte Erklæring.

Det er aldrig faldet mig ind at omtvivle, at det hører til Christendommens Grundsandheder, at *Gud i Skriften har aabenbaret sig som Fader, Søn og helig Aand, og at derved betegnes forskellige Maader af den guddommelige Virksomhed*. Det er kun den *metaphysiske Bearbejdelse*, denne Skriftens Lære har faaet ved Athanasii Symbol, som jeg har anseet for mindre væsentlig, uden derfor at forkaste samme. Ved dette Symbol, som Datidens metaphysisk-theologiske Stridigheder have fremkaldt, blev der antaget en til *Guddommens eget Væsen* ei blot til dens Aabenbaring for Menneskene svarende tredobbelt *Substantialitet* (Hypostasie), der dog ei maatte hæve Eenheden, og der er, om disse tre Personers indbyrdes Forhold, givet en Mængde subtile Bestemmelser, der slet ingen Hjemmel have i Skriften, f. Ex. *filius a patre solus est, non factus, nec creatus, sed genitus, spiritus sanctus a patre et filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens*. At disse Subtiliteter ei høre til Christendommens Grundvæsen, at de ere ufrugtbare og let kunne føre til tomme og fordærlige Grublerier, og at en Præst ikke er pligtig til at foredrage sligt for sin Menighed, ei heller kan antages at være en Meeneeder, fordi han ikke ganske forestiller sig hiin christelige Troeshemmelighed saaledes som det nævnte Symbol vil have det forestilt,

troer jeg sikkert; at Deres Excellence, ved nærmere Overveielse vil erkjende, ligesom De og, hvis De vil værdige min Afhandling S. 253 ff*) en nye Gjennemlæsning, vil finde, at jeg intet andet har sagt der end hvad jeg oven har fremsat; hvilket endog fremgaaer allerede af den ene Omstændighed, *at jeg, med den største Bestemthed, har hensat Indholdet af de trede Troens Artikler (det apostoliske Symbol) til det væsentligste i Christendommen.* Skjøndt jeg deri ikke ingenlunde**) har sagt noget nyt eller særdeles, eller andet end hvad vore som rettroende erkjendte og næst anseete Theologer ligesaa bestemt have lært (Flere, der staa paa de anseeligste geistlige Poster, ere gaaede meget videre), saa kan det vel være, at den Misforstaaelse, som jeg dog hidtil aldeles intet har mærket til uden af Deres Excellences Meddelelse, kunde finde Sted, og jeg kunde maaske raade Bod herpaa, ved, i næste Hefte, som Rettelse at tilføie S. 254, L. 1***) umiddelbar efter Ordet Treenigheds-lære følgende: under de dogmatiske Bestemmelser, som det Athanasiske Symbol har givet den. Jeg er ikke utilbøielig til at troe, at der i mit Manuskript har staaet noget saadant, men at det, ved Manuskriptets Utydelighed og Correcturens Unøiagtighed (hvorpaa Afhandlingen frembyder flere Exempler) er gaaet tabt, thi Deres Excellence kan være forsikkert om, at jeg, med den største Varsomhed, veier et hvert Ord jeg skriver, hvor jeg har mindste Formodning om, at det kan forarge.

Det gjør mig iøvrigt ondt, at jeg i ovennævnte min Skrivelse uden Tvivl har udtrykt mig med en temmelig Grad af Ømfindtlighed over de Denunciationer, der flere gange ere gjorte til Hans Majestet med Hensyn til min Virksomhed som Forfatter. Jeg

---

*) Foran S. 36 o. ff.   **) Saaledes i Originalen.

***) Foran S. 36 L. 8 f. n.

Maleri paa Herlufsholm.

FREDERIK JULIUS KAAS

var meget angreben i det Øieblik, jeg nedskrev hine Linier, ved Tanken om det nye Forsøg, som det forekom mig, at der viste sig paa at berøve mig Hans Majestets Naade og Tillid. Siden er jeg blevet roligere og indseer heel vel, at det er gjerne mueligt, at den, der har gjort Bevægelser over hiin Afhandling, har handlet aldeles bona fide, saaledes som jeg af Deres Excellences Samtale erfarede, at De med al Deres personlige Velvillie mod mig, deelte de haardeste Meninger om min Afhandling. Kjært vilde det ellers have været mig, om Deres Excellence havde havt den Tillid til min Samvittighedsfuld*) og Dømmekraft, at De ikke af det Indtryk, Afhandlingen havde gjort paa Dem, havde ladet Dem bestemme til en saa ufordelagtig Mening, inden De havde hørt mig selv derover. Havde Deres Excellence valgt denne Vei, troer jeg sikkert, at den Prøvelse af Theologer, som jeg formoder at være besluttet, og som, saa rolig jeg end er for Udfaldet, dog er en for mig i den mig betroede Embedsstilling dybt krænkende Forholdsregel, vilde være blevet overflødig. Imidlertid kunne der maaskee være Grunde, der gjorde denne Forholdsregel nødvendig.

Saaledes anbefaler jeg mig i Deres Excellences Bevaagenhed.

13 August 1826.

Allerærbødigst

ØRSTED.

Deres Excellence Hr. Geheime Stats- og Justits-
Minister Kaas, Ridder af Elephanten, p. p.

F. J. Kaas' Privatarkiv.

---

*) Saaledes i Originalen.

F. J. Kaas til Kong Frederik VI.

Allernaadigste Konge!

Etats Raad Ørsted har i Dag tilstillet mig et Supplement til hans Skrivelse af 11te August, og jeg troer at handle overensstemmende med hans Ønsker, naar jeg tillader mig allerunderdanigst at nedlægge den for Deres Majestets Fødder, hvortil jeg end ydermeere opfordres, da det forekommer mig som Etats Raaden paa een Maade erkiaender at have fejlet ved i Trykken at udgive denne hans *uhældige* Afhandling, som han Selv benævner den.

Naar Etats Raad Ørsted formeener, at een Samtale med ham vilde have mildnet det Indtryk som hans Afhandling har gjort paa mig, saa betænker han ikke, at her maae distingveres mellem Ørsted og General Procureuren der tillige er Deputeret i Cancellie Collegio, den første holder jeg meeget til gode, den anden intet som svækker hans Embeeders Anseelse, og den Tilliid Manden der beklæder det bør kunne gjøre Fordring paa.

Heslegaard den 13de Augusti 1826.

Allerundanigst

Kongehusets Arkiv.

KAAS

Koncept af F. J. Kaas, udateret og uden Underskrift.

I juridisk Tiidsskrift 12. Binds 1. Hæfte forefindes en Afhandling det Spørgsmaal angaaende: »Behøver den Danske Kirkeforfatning een omgriibende Forandring?

Afhandlingen begynder pag. 213,*) og med den sluttet dette Hæfte, indigiterende at den, nemlig Af-

---

*) Foran S. 1.

handlingen, sluttet i næste Bind. Forfatteren siiger pag. 215*): at det er begriibeligt, at der, under den store Meenings Vexel, der, i det lange Tiids Rum siiden Reformationen, er foregaaet med Hensyn til den Christelige Religions, Myndighed dens Væsen og Indhold samt Religionens Forhold til Staten, maae fældes meget uliige Domme over vor Kirkeforfatnings Værd. —

Han fremstiller derpaa nogle af de forskiællige Anskuelser og derpaa begrundede Meeninger — see pag. 216, 17 og 18**) — pag. 218 erklærer Forfatteren, at de foran berørte kirkeretlige Spørgsmaalet***) udlæddede fra de uliige Domme over Kirkeforfatningens Værd, have faaet en ny Interesse i Dmk. pag. 218, 219 og 220 — ved Prof. Clausens indholdsriige Skrift—med tilføjende, at den slumrende Interesse, ved dette Skrift er vakt, for disse store Anliggender — derpaa udvikles Prof. Clausens overbeviisning om den Christelige Aabenbaring om de symboliske Bøger etc; — det bemærkes: at Clausens Værk vilde fremkalde meegen og varm Modsigelse, endog fra modsatte Siider — at en lærd lovkyndig, Prof. Paulsen har yttret sig over Clausens Skrift, især over den Deel som handler om de symboliske Bøgers bindende Kraft for Kirkens Lærere, pag. 220****) — men da vor Forfatter ikke finder, at Paulsen har bragt Sagen gandske i det reene saa er det at han vil forsøge at bidrage til en saa vigtig Sags yderligere Prøvelse, lovende ikke at indskrænke sig til Spørgsmaalet om de Symb. Bøgers Myndighed men at ville udbrede sig over heele Kirkeforfatningens Væsen. —

Af denne Indledning erfarer man da Anledning til og Tendents af det her in quæstione værende Skrift.

---

*j) Foran S. 2.   **) Foran S. 3 o. ff..   ***) Saaledes i Originalen.
****) Foran S. 7.

Jeg forbigaaer som mindre væsentlig, alt hvad Forfatteren — fra pag. 221 indtil 236*) inclusive har sagt om *en almindelig Landsreligion* m. m. — endskiønt jeg ikke vil nægte, at jeg havde ønsket dette alt uberørt i et offentligt Skrift af General Procureuren, der ikke er kaldet eller opfordret til at yttre Meening enten om Religieuse eller juridiske Stridigheder for andre end for Kongen og Justits Collegiet.

Men nu gaaer Forfatteren pag. 237**) over til det, der efter hans Yttring har været i vor Kirkeforfatning, *Anstødssteenen*, nemlig: Den Forpligtelse hvorunder Kirkens Lærere ere lagte med Hensyn til de Symboliske Bøger. Forfatteren antager, at Symb. Bøger ere nødvendige for enhver Kirke, at den Danske Kirke ikke har flere end der hører til dens Væsen som protest. Kirke, og at den Eed hvorved Kirkens Lærere bindes er saa vel affattet, at den ikke binder dem til meere end hvad der nødvendigviis hører til den Evang. Lutherske Kirkes Character — Beviis for denne Sætning skal nu føres og det tillige forklares, hvad der nødvendigviis hører til den Ev. Luth. Kirkes Character.

Beviiset *indleedes* pag. 239***) saaledes: den Eed Læreren aflægger har ingenlunde den Sværgendes Troe til umiddelbar Gienstand — den gaaer kun ud paa hvad han har at lære — see viidere — pag. 240 og 241†) søges oplyst, at de Symb. Bøgers Authoritet kun har Hensyn til Kirken som en retlig Forbindelse, men have ikke hiemme i Kirken som moralsk-religieust Samfund, at de ordentligviis ikke have hiemme paa Prædikestoelen, eller i noget andet religieust Fordrag.

pag. 242††) — Eeden, som anføres hen i Noten,

---

*) Foran S. 8—22. **) Foran S. 22. ***) Foran S. 24. †) Foran S. 25—27. ††) Foran S. 27.

gaacr nu vel ud paa at indgyde Tilhørerne en vis Lære, men ikke, at han vil lære *Alt* hvad der staaer i de Symb. Bøger — see viidere pag. 243*).

pag. 246**). Man udelukkes ikke af Christnes Tal fordi man af vor Canon bortskiærer en eller anden af dens Bestanddeele og skiøndt den Dristighed hvormed den critiske Friehed ofte bruges ikke billiges, saa kan dog sluttes, at end ikke Eeden paa at holde sig til den hellige Skrift er saaledes at forstaae, at den skulde binde Læreren til at erkiænde ethvert Sted i den af Kirken antagne Canon — see viidere Fortsættelsen her og pag. 247***) hvor det Spørgsmaal da opkastes »er det mueligt at afsondre det i Symbolske Bøger, der er væsentlig fra det mindre væsentlige?« Sagen erklæres for vanskelig, men at imidlertid *noget* lader sig udfinde, *dog kun til Forklaring og Vejledning.* pag. 249†) antages: at *det synes som den ældste Christelige Troesbekiændelse* der er opbevaret under Navn af det apostolske Symbolum fortienner fortrinlig opmærksomhed, — det er denne Bekiændelse som gøres ved Daaben og gien- tages ved Confirmationen, see viidere hvad han siiger 251 om Christus. — pag. 253†††) berører Forfatteren Treenighedslæren og ytrer sig saaledes: den nicæiske Kirkeforsamling af Aaret 325 tilføjede de gamle Troes Artikler nærmere Bestemmelser om Christi Natur og evige Guddom liige pag. 257, 258††††) med Faderens, og ved det saa kaldte Athanasii Symbolum blev Treenigheds Læren endnu nærmere bestemt samt erklæret for en Bestanddeel af den Troe uden hvilken Mennesket ej kan blive saligt — han siiger viidere: dette Dogma bør ikke *agtes ringe.* Men Treenighedslæren findes ikke egentligen og umiddelbart

---

*) Foran S. 28. **) Foran S. 30. ***) Foran S. 30. †) Foran S. 32.
††) Foran S. 34. †††) Foran S. 36. ††††) Foran S. 39–40.

i Skriften og er saaledes ingen væsentlig Bestanddeel af vor Troe — see viidere — indtil han endelig sidst paa Siiden pag. 254*) ytrer sig saaledes: »Men det Spørgsmaal om det guddommelige Væsen, der traadte frem i Christo ogsaa i og for sig selv og uden Hensyn til denne Fremtrædelse var en egen Guddoms Kraft, der havde en særskildt Personlighed, er, om endog forstaaeligt, noget, der ikke kan have frugtbar Indflydelse paa Menneskets Sind og deraf sluttes at den der ikke tillægger de i Symbolerne fremsatte Bestemmelser noget absolut Værd, ja endog forestiller sig Sagen anderledes, kan, med god Samvittighed modtage et gejstligt Lære Embede og aflægge den Eed som dertil kræves. — Forfatteren synes vel at finde denne Lære i Striid med Lovens 2—1 — men han trækker sig ud af denne Forlegenhed ved at erklære: at der af Lovens Bud ikke følger, at Kirkens Lærer skal være forpligtet til at foredrage Alt hvad der findes i Symbolerne; at han ikke behøver at troc derpaa er forhen viist — see viidere Fortsættelsen af denne Materie — Forfatteren vil dog ikke at Religions Læreren maa lære noget derimod, pag. 256**). Den Digression Forfatteren tillader sig fra pag. 257 til 266***) forbigaaer jeg som uvæsentlig for det Formaal jeg har foresat mig — pag. 266 finder man Resultatet af det forud sagte, nemlig, at den Eed Præsten aflægges ikke lægger ham under de Symboliske Bøgers Lænker, for dette gives nærmere Beviis pag. 267 og 268, 269 til 277†) — men da dette Beviis forekommer mig odieust for saa vidt det kunde forekomme mange at staae i Striid med Lovens Bogstav, saa forbigaaer jeg at berøre det saa meget heller som dette alt, saavidt jeg skjønner releverer liidet

---

*) Foran S. 37. **) Foran S. 38. ***) Foran S. 39—46. †) Foran S. 47—56.

til Sagens Bedømmelse efter miine Syns Maader.

pag. 277 yttres, at mueligen kunde nogen klage over, at den her givne Fortolkning over de Love, der bestemme de symboliske Bøgers Myndighed, ikke giver noget bestemt Resultat og at man derfor ofte vil være i Tvivl om, hvorvidt en Religions Lærer har forseet sig mod den ham paaliggende Forpligtelse — hertil erklærer Forfatteren, at det ikke er *alleene* hans Ævners Ufuldkommenhed, der har gjort det umueligt for ham at opføre saa skarpt betegnede Grændser mellem det der kan tilstædes og det der maae være forbudt Læseren overlades det da at slutte sig til, hvor denne Umuelighed skal viidere søges. Dog fører denne Erklæring Forfatteren end viidere til den i pag. 278*) — allerede med Hensyn til den første og meest nødvendige Læresætning, som et Bekiændelsesskrift for den naturlige Religion maatte indeholde, nemlig, *at der er en Gud*, kunde der møde Vanskeligheder af samme Art som de der kunde opstaae ved Prøvelsen af en Læres Overeensstemmelse med de paa en Aabenbaring grundede Symbolske Bøger.

Efter alt hvad er sagt maatte man let fristes til det Spørgsmaal, — hvorpaa støtter man en positiv, hvorpaa endog den naturlige Religion naar alt liige indtil den Sætning, *at der er en Gud*, opløser sig i Tvivl og kan ved filosofiske Betragtninger, ved metaphysiske Forestillinger, ja ved et eget Sprog bestrīdes? — pag. 285**) — Lærer man ikke heraf at det bliver saa meget meere vigtigt for Staternes Styrere, ja endog en hellig Pligt, at vaage over Overholdelsen af den Kirkeforfatning, og over de Love og Symboler, hvorpaa den er rejst og hvorpaa den har hviilet

*) Foran S. 57.   **) Foran S. 63.

i Aarhundreder, indtil nærværende Tiidspunct, da man reyser imod den de forvirrede Begreber og de mystiske Sætninger, som Philosophie og Metaphysik giver saa riigelig i Hænderne paa Nutiidens Refor- matorer. Jeg kunde undskylde Forfatteren af det her omhandlede Skrift, naar han havde tilbudt os noget positivt i stæden for det han søger at frarøve os — men det erklærer han for ugiørligt. Da jeg har talt med Forfatteren og har meddeelt ham mine Ansku- elser, saa har han tilstillet mig 2de Skrivelser af 11te og 13de Augusti hvis Indhold jeg bør relevare, og som forelægges til at forelæses da de ikke lade sig ekstrahere uden at svække det Indtryk. Et Raad Ør- sted derved har søgt at bevirke.*)

Efter at have bestræbet mig for, efter Ævne at fremstille mine Anskuelser ved at gjøre mig bekiændt med et Skrifts Indhold, som maae vække Opmærk- somhed, og som (med særdeles Hensyn til Forfatte- rens Embeds Stilling og til den Celebritet han ved sine Skrifter har opnaaet, ikke blot hos den lærde men tillige hos den studerende Ungdom) saa lette- ligen vinder een Authoritet, som imponerer, som gi- ver visse Partier en Overvægt over det andet og som let kunde virke een ikke ønskelig Opposition mod den Meening Kongen maatte attraae gjældende an- gaaende et saa vigtigt Æmne som Religionens,**) bliver det mig tilladt at fremsætte de quæstioner der

---

*) I *Marginen* har *Kaas* tilføjet følgende Linier: disse 2de Skrivelser blive af mindre Vigtighed efter at Forfatteren har tilstillet Hans Maj. Kongen det vedlagte Forsvars Skrift.

**) Paa dette Sted har *Kaas* i *Marginen* tilføjet følgende Linier: Jeg vil ikke tale om den Virkning dette Skrift maatte frembringe, naar dets Indhold blev forkyndt og bekiændt for Lægmænd — en Virkning der blev saa meget større og betænkeligere som de Sætninger Skriftet søger at gjøre gjældende, kommer fra en verdslig Haand og næppe vilde, i

kunde fortiene nærmere Overvejelse. Disse ere: Imo skal man oppebie Udgaven af næste Hæfte af juridisk Tidsskrift og afvente hvad Forfatteren end viidere maatte fremføre under den lovede Fortsættelse og Afslutning af sin her omhandlede Afhandling? Jeg meener, at det vilde leede til følgende inconveniencer: Forfatteren kan enten tilbageholde Slutningen — efter hans Ytringer for mig, vil den ikke udkomme, forinden han erfarer, om H. Maj. vil tage Notice af den nu in quæstione værende første Deel, — eller han kan udsætte Udgaven saa længe, at man ikke passende kunde røre ved den første Deel — Denne Udsættelse lammede Regieringens Villie og Kraft og til hvad Nytte — kan det sagte gøres usagt og kan den Virkning det har frembragt svækkes ved Raisonnements? Jeg mener ney — vilde og kunde Forfatteren end modsiige sig selv og gienkalde hvad der er sagt — hvad vindes derved — ikkun at tillægge det eengang sagte nye Vægt, nye Anseelse i det man antoeg at anden Deel var Forfatteren af tvungen, men ikke stemmende med hans Overbeviisning.

Jeg maa derfor inhærere den Meening at der tages en Beslutning i Anledning af nærværende Skrifts Indhold og da opstaaer det Spørgsmaal: 2do bør Forfatteren drages til Ansvar eller tilsiiiger Klogskab, at man i Betragtning af den Varsomhed, den Delicatesse hvormed religieuse Striidigheder bør behandles, overseer i saa Henseende Skriftets Indhold og blot tager Hensyn til Forfatterens Personlighed, forsaavidt denne har meere eller mindre Indflydelse paa det

---

det mindste ikke i den største Deel af Landets Comuner vorde modsagt af deres gejstlige Lærer, med hvis Synsmaader, hentede fra Universitetet og det pædagogiske Seminarium, det saa let kunde passe sig.

Indtryk som Skriftet bevirker, altsaa og paa de Følger det kunde have, at de i Skriftet anførte Sætninger udbreedes og gøres giældende uden at mindste Hensyn dertil tages af Regieringen?

3tio skulle denne min Meening, vinde allerhøjeste Biefald — vilde det være at tage i Overveielse — hvorledes Hans Maj. uden at indlade sig paa Bedømmelsen af Skriftet, kunde tage Forfatterens Embeds Stilling i Betragtning, og tilkiændegive, at H. Maj. ikke vil at den Embeds Mand der er anfortroet det højst vigtige Kald, at vejlede Kongen og hans Regierings Collegier i tvivlsomme Tilfælde, samt at yttre Meening for Kongen og for disse, naar der spørges om Fortolkning af Lovene eller hvorvidt de eksisterende passer paa Tiid og Omstændigheder, at denne Embeds Mand skal offentlig ved Trykken udbrede sine Mceninger om Lovgivningen i det heele eller om enkelte Deele og derved paa en Maade influencere Domstolene og Kongens Embedsmænd, ja endog i visse Henseender svække Kongens Autoritet som Lovgiver.

F. J. Kaas' Privatarxiv.

A. C. Kierulff til F. J. Kaas.*)

Efter Deres Excellences Forlangende har jeg gennemgaaet indlagte Extract og tillader mig herved blot følgende Bemærkninger.

Hvad Deres Excellence anfører ved pag. 221 til

---

*) *Kierulff*, Andreas Christian (f. 12. Marts 1782 — d. 22. August 1846), 1816 Højesteretsassessor, 1820—34 Politidirektør i København og Justitiarius i Politiretten sammesteds, 1834—46 Overpræsident, se *G. Kringelbach* i Dansk biografisk Lexikon IX (1895) S. 198—99.

236^{*)}) forekommer mig at kunne udgaae, thi efter mit Skøn indeholdes der i denne passus af Afhandlingen ei noget der kunde ansees egentlig anstødeligt.

Ved pag. 239^{**)}) forekommer det mig at maatte refereres hvad paafølger de extraherede Udladelser, hvis dette tiener til at oplyse hvorledes det skal forstaaes at Eden ikke har den Sværgendes Troe til umiddelbar Gienstand.

At referere hvad der anføres pag. 267—268 og 269 omtrent til 273^{***)}) hvor jeg har sat et Blyantsmærke anseer jeg absolut fornødent for derved at forklare at Præsten ikke lægges under de symboliske Bøgers Lænker ved Eeden.

For øvrigt seer jeg ikke at der kan være noget meere væsentlig at udhæve især da Deres Excellences Extract viiser at De ikke agter at indskrænke Dem netop til de extraherede Stykker men ved Referatet vil af Skriftet selv udhæve hvad der staaer nærmest i Forbindelse med det i Extracten anførte.

At jeg skulde yttre nogen Mening om Skriftet antager jeg ikke at have været Deres Excellences Hensigt med Anmodningen om Gennemsynet — Dertil vilde jeg ei heller være i Stand, thi til at bedømme Skriftet saaledes at man var vis paa ei at gjøre Forfatteren Uret udfordredes fuldkommen at forstaae hvad han har skrevet og derhos at være nøje bevaandret i de symboliske Bøger. Det første at være Tilfældet er jeg ikke vis paa thi uagtet jeg nu har læst Afhandlingen 3 Gange saa maatte jeg dog have læst den endnu oftere for at være sikker paa ei at have forfeilet Forfatterens Meening, men hertil mangler jeg Tiid. — Den sidstommeldte Kundskab har jeg

---

^{*)}) Foran S. 8—22.

^{**)}) Foran S. 24—25.

^{***)}) Foran S. 47—53.

ikke og jeg tvivler paa at man i denne Henseende vil kunne handle med behørig Sikkerhed uden at have hørt kyndige Theologer om Sagen, hvorfor jeg og her maae gientage hvad jeg mundtlig har yttret for Deres Excellence, at efter mit ringe Skøn bør ingen Bestemmelse tages om Skriftets Indhold forinden et saadant videtur er indhentet. — Jeg anseer dette saa meget meere væsentlig nødvendigt, som Forfatteren angiver at hvad han her har yttret i det væsentlige ei alleene er fremført i mange theologiske Skrifter men og i det epistola encyclica som udkom i Anledning af Reformationen*) og saavel som i Hyrdebrevet i Anledning af Tusindsaarsfesten for Christendommens Indførelse i Danmark**), og er dette rigtigt, saa maae dog det anstødelige i den her omhandlede Afhandling for en stor Deel bortfalde. — Vel mueligt at de Mænd hvis Betænkning indhentes kunne komme i Forlegenhed med Hensyn til Svaret men heri findes efter min Formening ingen afgjørende Grund til ei at indhente en Oplysning som jeg anseer væsentlig vigtig og ubetinget nødvendig. —

Skiønt jeg Sandheden troe ei kan fordølge at jeg ingenlunde kan biefalde at General Prokureuren i en theologisk Strid offentlig fremstiller sin Mening og kaster sig paa det eene Partie hvorved dette faar en Overvægt over det andet, saa forekommer det mig dog at man maatte oppebie Afhandlingens Slutning, da han mueligvis deri kunde yttre sig paa en Maade, hvorved han, Sagen betragtet fra denne Siide aleene, væsentlig maaskee destruerede hvad han i Begyndelsen havde sagt til Fordeel for hiint Partie. — Derfor kan jeg ikke tilbageholde med den Frimodighed jeg skylder Deres Excellence der har viist mig den

---

*) Foran S. 65.   **) Foran S. 114.

Tillid at tale til mig om denne Sag at gientage hvad jeg allerede forud mundtlig har sagt Dem, at jeg anseer ethvert Skridt man foretager i denne Sag for at ville skade meer end selve Skriftet, abstraheret endog fra den overordentlige Sensation det vil opvække naar General Prokureuren drages til Ansvar i Anledning af et af ham udgivet Skrift, en Mening der saameget mindre ligegyldigen kan ansees da den ogsaa vil findes i de dannede Classer og derhos i Udlandet, hvor jeg veed at Etrd. Ørsted har et stort Navn, saa er det ganske upaatvivleligt at naar det bliver bekendt at dette Skrift har tildraget sig Regjeringens Opmærksomhed vil det blive læst med høi Grad af Begierlighed og dersom det da indeholder Grundsætninger der kunne ansees for at være skadelige ville disse blive udbredte og det derhos blandt Folk som ikke formaae rigtigheden at taxere hvad der er skrevet, eller deraf at uddrage den sande Mening, i Stedet for at det nu kun bliver i den literaire Verden hvor ingen synderlig Fare af dets Læsning er at befrygte. — Regjeringen har efter mit Skøn ei at befrygte at den med at tie sanctionere det deri Yttrede, thi hvad General Prokureuren i hans aldeles private Fritiid foretager sig biefalder Regjeringen ikke fordi den ei modsiger det og denne Følge af Skriftet ville saameget mindre være at befrygte naar Forfatteren blev paalagt i Fortsættelsen at lade indflyde, hvad jeg ingenlunde kunde ansee fornødent, at han havde handlet aldeles af privat Autoritet. — Saalænge troer jeg derfor at der under alle Omstændigheder kunde ties til Skriftet indtil man saae hvad Virkninger det gjorde.

Deres Excellence tilgive den Vidtløftighed hvor med jeg har behandlet dette Anliggende, men det ligger mig meget paa Hiertet, fordi jeg anseer det i

sine følger høist vigtigt og fordi det gjør mig meget ondt at denne Sag skal forurolige vor gode Konge og Deres Excellence tillige, saameget som den gjør og naturlig maae gjøre — Jeg beder Dem derhos undskyldte den slette Skrift og Brevets maadelige Indhold i det heele, men Tidens Korthed forbød mig at støtte mine Tanker og uden Concept

Kiøbhvn, 18 Aug. 1826.

Allerærbødigst

F. J. Kaas' Privatarkiv.

A. C. KIERULFF.

A. S. Ørsted til Kong Frederik VI.

Deres Majestet

vilde i Naade tilgive, at jeg i Anledning af, hvad Deres Majestet allernaadigst har ladet mig tilkjendegive angaaende den Anklage, der er fremført mod mig, med Hensyn til min i juridisk Tidsskrift 12 B 1 Hefte begyndte Afhandling over det Spørgsmaal: Behøver den danske Kirkeforfatning en omgribende Forandring?, i dybeste Underdanighed, forelægger Deres Majestet nogle Bemærkninger, som jeg haaber tagne i allerhøieste Betragtning ved Bedømmelsen af hiin Anklage.

Den første Punkt, hvorfor jeg skal være anklaget, er den Forklaring, jeg i bemeldte Hefte S. 241*) og følgende Sider har tillagt den Eed, som, efter Kirkeritualet, affordres Præsterne. Jeg har antaget, at denne Eed vel *ubetinget* forbinder Præsterne til *intet at lære*, som er imod Kirkens symboliske Bøger (S. 256, 286, Nr. 6)**), og at den endvidere paalægger dem en *positiv* Forpligtelse til at forkynde en Lære, som

---

*) Foran S. 26 o. ff.. **) Foran S. 38, 64.

indeholdes i de symboliske Bøger; men at denne *sidste* Forpligtelse ikke omfatter samtlige symboliske Bøgers hele Indhold, hvorimod samme kun strækker sig til det, der udgjør den evangelisk-christelige Religions Hovedlærdomme (S 242 ff, 267, 268, 286 Nr. 4)*). Jeg har ligeledes viist, at Ingen, med frelst Samvittighed, kan sværge hiin Eed, uden at han ogsaa, af sit Hjerte, troer det han har lovet at lære (S. 239, 243, 286 Nr. 2)**), men at derimod intet kan være hinderligt i, at en samvittighedsfuld Mand paatager sig Læreembedet, uagtet han, i en eller anden af de mindre væsentlige Punkter, *der ligger uden for Omfanget af det, han er pligtig at foredrage sin Menighed*, ikke ganske deler de symboliske Bøgers Forestillingsmaader (S. 243, 255—6, 269—70, 287 Nr. 8)***)

Det er for mig indlysende, at Eedens Ord, hvorved Læreren blot tilsiger at indprente sine Tilhørere den himmelske Lære, som indeholdes i de prophetiske og apostoliske Skrifter og i den danske Kirkes symboliske Bøger, ikke kan medtage nogen anden Udtydning end den, jeg, med saa mange af vor Kirkes frommeste og indsigtfuldeste Mænd, har tillagt samme. Det er og, efter mit Begreb, klart, at Udtrykkene just med Flid ere valgte saaledes, for at Eeden ikke skulde besvære den retsindige Mands Samvittighed, der i en og anden mindre vigtig Sag, maatte have en Skrupel imod de symboliske Bøgers Forestillingsmaade. Det har vist ikke manglet de Mænd, som den danske Kirke har at takke for denne Eedens Affattelse, paa den Indsigt, som behøvedes, for at udfinde Udtryk, hvorved Præsterne, paa en langt mere skarp og bestemt Maade, vare blevne bundne til ethvert Dogma, ethvert Ord i de symboliske Bøger. Men, da der alle-

*) Foran S. 27 o. ff., 47—48, 63.

**) Foran S. 24, 27, 63.

***) Foran S. 27—28, 38, 50, 64.

rede den Tid angaaende en og anden Punkt i det kirkelige Lærebegreb, blandt fromme og rettroende Theologer, vare ulige Forestillingsmaader, saa indsaaes det, at man derved kun vilde kalde Hyklere og Mcneedere ind i Kirken og lukke dens Døre for mange redelige Christne. Den samme Retsind og Viisdom, der bevarede den danske Kirke for formula concordia og de flere vidtløftige dogmatiske Skrifter, der, som nærmere Bestemmelser i den herlige augsborgske Bekjendelse, bleve optagne blandt den lutherske Kirkes Symboler i flere tyske Lande; den samme Retsind og Viisdom har og her vaaget over den danske Kirkes Reenhed og Frihed.

Det vilde, efter min inderligste Overbevisning være en af de sørgeligste Ulykker, der kunde møde Deres Majestets Undersaatter, om hiin Eed nu skulde forklares saaledes, at den omfattede enhver i de symboliske Bøger fremsat eller antydet Forestillingsmaade i al bogstavelig Strenghed. Dersom Djævelens Indvirkning i Verden og evige Helvedsstraffe og alle de metaphysiske Spidsfindigheder, hvormed det saa kaldte Athanasii Symbol har omgivet Skriftens simple Lære om Gud som Fader, Søn og hellig Aand, skulde være ligesaa væsentlige Bestanddele af det evangelisk-christelige Lærebegreb, som Troen paa Christi guddommelige Høihed, saa vil Kirken kun tælle faa rettroende Lærere, og hvad der er det skrækkeligste, den store Mængde, der afveg fra dette strenge Begreb om Rettroenhed, bleve, hvis de ei forlode Lærerembedet, Meeneedere og Bedragere. Dog dette kan umulig være Deres Majestets Villie at stramme det Baand, der binder Lærerne til de symboliske Bøger. Deres Majestet har ikke laant Øre til de mange Denunciationer, hvormed snart Kirkens Lærere i Almindelighed snart enkelte i Sær-

F. C. Grøger pinx.

FREDERIK VI

deleshed ere af blinde Ivreere blevne betegnede som Vranglærere; og den oplyste Deel af Deres Majestets Undersaatter have velsignet Dem herfor.

Men jeg har ikke ladet det beroe ved at fremsætte og reffærdiggjøre hiin Forklaring over Eeden. Jeg har og søgt at fremstille nogle Regler for Anvendelsen. Det har herved især været mig magtpaaliggende at gjendrive den Mening, der kommer blinde Zeloter og naturalistiske Præster lige vel tilpas, at Eeden, naar den ikke udstrækkes til en ubetinget Forpligtelse at troe og lære alt efter de symboliske Bøgers Bogstav, er et Intet. I denne Deel af min Afhandling er jeg gaaet en anden Vej end den nogle agtede Theologer, der iøvrigt have havt samme Tendents som jeg, ere gaaede. Medens disse have søgt, af *indvortes Grunde*, at skjælné det Væsentlige i Symbolerne fra det mindre væsentlige, har jeg søgt en *positiv Hjemmel* for den Grændse, der kunde være at trække, og fundet, at det ældste og simpleste christelige Symbol, i Forbindelse med Hovedartiklerne af den Augsburgske Confession, indeholde de Grundlærdomme, der maa forkyndes overalt hvor den evangelisk christelige Troe skal læres (S. 249, 257 — 258, 286 Nr. 5)*) Hine Theologers Forsøg have vist større videnskabeligt Værd end mit, men, om jeg end ikke maatte have truffet det rette, saa vil dog min Bestræbelse for at knytte Forskjællen til noget Fast og Positivt og derved undgaa den Vaklen og Meningsvexel, som kunde være at befrygte, naar alt overlades til en videnskabelig Deduction, ikke af Deres Majestet kunne misbilliges.

Det er sandt, at Eeden, selv naar denne Deel af min Fremstilling antages, ikke faaer en saa nøiagtig

---

*) Foran S. 32 f., 39, 40, 64.

Bestemthed, at jo meget maa overlades til deres Samvittighed, Indsigt og Dømmekraft, som skulle efterleve Eeden og holde over dens Efterlevelse. Men er det selv i den egentlige Statstjeneste umueligt at ordne alt saaledes ved faste Regler, at Statsformaaene kunne opnaaes uden Hensyn til Statstjenernes Retsindighed og Skjønsomhed, saa lader det sig vel endnu mindre tænke paa dette mere aandelige Gebeet at opnaae alt ved Forskrifter og Controller. Den strengeste Tvang under de symboliske Bøger kunde dog ikke forhindre Fordrejelser, hvilke jo disse Bøger ligesaavel som den hellige Skrift selv ere udsatte for; og en Eed, der fordrede en blind Troe paa Symbolernes Bogstav vilde, just fordi den fordrede noget unaturligt, give en rummelig Samvittighed det bedste Paaskud til ikke at bekymre sig videre om Eeden end hvad der udvortes lod sig kontrollere, paa samme Tid som den vilde skræmme dem, der havde strengere Begreber om Pligt, fra Kirken. Det er derfor ingenlunde de samvittighedsløse Mennesker, der uden christelig Troe have indsneget sig som Lærere i den christne Kirke, for hvilke min Forklaring over Eeden vil være velkommen, kun Kirkens redelige Tjenerer interessere det, at der ikke lægges mere i Eeden.

Dog jeg erfarer, at jeg i høi Grad er blevet misforstaaet, forsaavidt jeg i hiin nærmere Udvikling har S. 253—254*) udladt mig over det Nicæiske og især Athanasii Symbol og den Treenighedslære, som ved dette sidste er blevet opstillet og erklæret for en nødvendig Bestanddel af den saliggjørende Troe; og dette er, saa vidt jeg veed, den anden Punkt, der bebreides mig. Denne Anke slutter sig, som det synes, fornemmelig til den Yttring S.

---

*) Foran S. 35—36.

254: »Men Treenighedslæren findes dog ikke *egentligen og umiddelbart* i Skriften og er saaledes ingen væsentlig Bestanddel af den christelige Troe.« Der- som jeg her ved Treenighedslæren forstod den Lære, at Gud har aabenbaret sig for Menneskene som Fader, Søn og hellig Aand, og at disse Navne betegne forskjellige Maader for den guddommelige Virksomhed, forskjellige Forhold, hvori Guddommen er traadt til Menneskene, og hvorunder den bør tilbedes af de Christne, saa vilde hiin Yttring baade røbe den tykkeste Uvidenhed og tillige indeholde en Selvmodsigelse, der vilde vidne om Sindssvaghed. Umiddelbar foran har jeg nemlig søgt at hævde det apostoliske Symbolum (de tre Troens Artikler), hvis hele Indhold netop er hiin bibelske Fremstilling, som en Grundlære, der væsentligen hører til den evangelisk christelige Lærers Foredrag. Det kan altsaa umuelig være en saadan Treenighedslære, som jeg har meent ved hiin Yttring. Det er blot den finere dogmatiske Bearbejdelse, denne Lære har faaet ved Athanasii Symbol, hvorom der paa dette Sted kan være Tale. Denne Troesbekjendelse, hvorom det for Resten er aldeles afgjort, at den ikke endelig hidrører fra den Forfatter, som Catholikerne og med dem formula concordiae tillægger samme, er fremkaldt ved en høist spidsfindig og trettekjær Tidsalders (det fjerde Aarhundredes) metaphysisk-theologiske Stridigheder, og indeholder meget, der gaaer langt uden for Skriftens Grændser. Den indskrænker sig ikke til den ovennævnte simple Bibellære, men den vil og belære os om, at Guddommen *i sit indvortes Væsen*, bestaaer af tre substantialiter forskjellige Personer (Hypostaser), hvis indvortes Forhold *til hinanden* den paatager sig at bestemme. Naar hiint Symbol lærer, at Sønnen er af Faderen, hverken

dannet (factus) eller skabt, men født (genitus), den hellig Aand derimod af Faderen og Sønnen, hverken dannet, eller skabt, eller født, men udgaaet (processus), saa er dette aabenbar ikke reen Bibellære, men, som almindelig erkjendt en Frugt af den Nye platoniske Philosophies Anvendelse paa Christendommen. Det er og bekjendt, at denne metaphysiske Dragt, som man gav den bibelske simple Fremstilling, har givet Anledning til megen Splid, Forfølgelse og Forargelse blandt de Christne, samt at mangt et fromt Gemyt er blevet foruroligt ved den Fordring, der saaledes blev gjort til dets Rettroenhed; og at alle de Formler, hvorved hiint Symbol har villet forene Treheden med Eeden*), alle Personernes lige Evighed og lige Herlighed med den Afhængighed, hvori dog den ovenanførte Sætning synes at sætte Sønnen til Faderen, og den hellig Aand til Faderen og Sønnen, saa dybsindige de end ere, dog ikke tilfredsstille den Grublen, som de selv have vakt. Men allermindst kan det ansees som en Deel af den himmelske Lære, naar Symbolet tilføier: »Hvo som nu vil være salig skal tænke saaledes om de tre Personer i Guddommen.«

Vel er det saa, at jeg paa hiint Sted ligefrem har nævnt Treenighedslæren. Men, foruden at det allerunderdanigst anførte, gjør det utvivlsomt, at jeg her ved ei har meent eller kunnet meene andet end den streng Athanasianske Treenighedslære, maa jeg allerunderdanigst bemærke, at det aldeles stemmer overeens med de Forestillinger, som i en Række af Aar har hersket i de theologiske Skrifter, ogsaa af Forfattere, der erkjendes for rettroende Lærere, kun at kalde den Lære Treenighedslære, der sætter en

---

*) Saaledes i Originalen.

Trethed i Guddommens indvortes Væsen, og at en saadan Lære ikke findes *umiddelbar* i Skriften men kun deraf afledes ved Slutninger, tilstaaer selv de mest orthodoxe Theologer. Det er nemlig i det sidste halvve Aarhundrede eenstemmigen antaget af alle Forskere, ogsaa, til Exempel, af Mænd som salig Geheimeraad Guldberg og salig Biskop Balle, at det Sted, hvor de ældste Theologer fandt Læren umiddelbar udtalt, 1 Joh. 5 C. 7 V. er uægte; hvilket og er erkjendt i den i Aaret 1819 efter Deres Majestets allerhøieste Befaling udgivne reviderede Oversættelse*) og ikke længere findes som Beviissted i nogen Lærebog. Det er og almindelig erkjendt, at Ordet Treenighed var fremmed for den ældste christne Kirke og først er opstaaet ved Christendommens Bearbejdelse af de nyeplatoniske Philosopher. Det være iøvrigt langt fra mig at ville fortrænge dette saa længe hævdede kirkelige Navn af det christelige Foredrag; jeg finder det tvertimod meget passende, at den christelige Folkelærer knytter dette Navn til den fromme ægte bibelske Troe paa Gud Fader, Søn og Aand, uden iøvrigt at inklade sig for meget paa Lærens Subtiliteter. Men jeg fulgte her den strengt scientificke Talebrug, som jeg maatte troe, at jeg med Sikkerhed kunde gjøre, da Sammenhængen, som det syntes, gjorde det umueligt, at det jeg sagde om Treenhedslæren, kunde forstaaes om den Lære, som jeg foran paa det omhyggeligste havde fremstillet som en christelig Grundlære. Først nu, da jeg erfarer, at jeg er blevet saa skrækkelig misforstaaet, forekommer det mig selv, at der, i Følge den Var-

---

*) Jfr. foran S. 29—30.

Om Statsminister *Ove Høegh-Guldberg's* teologiske Forfattervirksomhed se *L. Koch* i *Dansk biografisk Lexikon* VI (1892) S. 299—300. Om Biskop *Nicolai Edinger Balle* Koch I. c. I. (1887) S. 455—63.

somhed, hvormed vist nok ethvert Ord bør veyes, for ikke at forvirre Begreberne i vigtige Ting, og som jeg ogsaa er mig bevidst efter Evne at anvende, burde have staaet en Tillægsbestemmelse ved Ordet Treenighedslæren, og det foresvæver mig dunkelt, som om jeg virkelig i mit Manuskript havde tilføjet en saadan, men at den ved Manuskriptets Utydelighed og Correcturens Unøiagtighed er gaaet tabt. Dog dette, som i al Fald kun vilde være af liden Værd, erindrer jeg mig ikke saa tydeligt, at jeg derom tør forsikre noget; men, hvordan det end er, smerter det mig bitterlig, at jeg mueligen hos enkelte Læsere kan have fremkaldt en Misforstaaelse, der dog, naar mine Ord læses i Sammenhæng, igjen maa forsvinde; og jeg er rede til, ved enhver passende Erklæring, at raade Bod herpaa.

Det vilde være at trætte Deres Majestet, om jeg vilde dokumentere hvad jeg oven har sagt om den i theologiske Skrifter herskende Talebrug. En af Tydsklands meest anseete Theologers Fremstilling findes dog berørt i Noten S. 254*). Jeg kunde og her paaberaabe mig flere af vore egne agtede Theologer. Men dette vilde maaskee ikke tilfredsstillende Deres Majestet; og en saadan Paaberaabelse kunde og let faae det forhadte Udseende, som om jeg vilde søge mit Forsvar i at skyde den formeente Brøst paa andre. Men, dersom Deres Majestet har nogen Tvivl om Rigtigheden af hvad jeg allerunderdanigst har tilladt mig at anføre, saa maa jeg i dybeste Underdanighed, udbede mig den Naade, at Deres Majestet vil indhente lærde og paalidelige Theologers Betænkning; da er jeg vis paa, at enhver Skygge vil forsvinde.

---

*) Foran S. 36.

Endnu maa jeg, hvad denne Deel af Anklagen angaaer, tilføie den allerunderdanigste Bemærkning med Hensyn til, at Athanasii Symbol, skjøndt hverken nævnt i den augsburgske Confession eller i den danske Kongelov eller i L 1 B 1 Cap. dog er blevet optaget i Christian den femtes Lov 2 B 1 Cap. Dette Lovsted viser nemlig blot, *at der intet i Kirken maa læres imod dette Symbol, og dette har jeg paa det bestemteste indskjærpet* (S. 256 og 286 Nr. 6.*) Heraf følger endnu ingenlunde, at dets hele Indhold skal foredrages, eller at den Præst er en Meeneeder, der ikke ganske deler de Forestillinger, som deri findes, og som i al Fald ikke antager den skrækkelige Læresætning, at Ingen kan vente Salighed, der ikke deler disse Forestillinger. Jeg tillader mig endnu allerunderdanigst at bemærke, at dette Symbol forholder sig til den gamle simple Troesbekjendelse, som den spidsfindige formula concordiæ, som en af Deres Højsalige Herrer Forfædre i ædel Harme brændte,**) forholder sig til den klare augsburgske Confession, ligesom det og først er ved og med denne samme formula concordiæ den er blevet erkjendt som symbolisk i de fleste tydske Lande af den evangelisk-lutherske Bekjendelse, samt at L 2 B 1 C er det eeneste Sted, hvor det nævnes i de danske Love, og hvori de geistlige Lovcommissærer ogsaa — skjøndt til Lykke forgjæves, søgte at faae formula concordiæ optaget. Mærkeligt er det og, at Lovcommissærerne selv vare ueenige om, enten det skulde hedde Ambrosii eller Athanasii Symbolum. Imidlertid har jeg ikke mindste Tvivl om, at det, som engang optaget i Loven, maa respecteres; og derfor har jeg og paa det bestemteste paastaet, at

---

*) Foran S. 38 og 64. **) Foran S. 47 med Note.

ingen Kirkens Lærer maa foredrage noget, der er stridende mod samme. Deres Majestet vilde aller-
naadigst bemærke, at jeg ikke paa mindste Maade har modsagt den *Anasthasianske Trinitetslære*; jeg har kun villet vise, at dette subtile Dogma ikke er en saa væsentlig Bestanddel af den evangelisk christelige Troe at man, med Føie, kan udelukke dem fra de rettroende Christnes Tal, der hvilende ved Skriftens egne Ord, lader de tilføjede dogmatiske Bestemmelser staae ved deres Værd, eller endog finder Scrupler ved den Forestillingsmaade og især ved den Fordring, at hvo der vorde salig skal dele disse Forestillingsmaader.

Jeg troer nu at have allerunderdanigst retfærdiggjort mig med Hensyn til de enkelte Punkter i fornævnte Afhandlings Indhold, som ere lagte mig til Last. I Forbindelse hermed vover jeg endnu i dybeste Underdanighed at henvende Deres Majestets allernaadigste Opmærksomhed paa den Aand, der hersker i det hele Arbeide. Jeg skulde meget be-
drage mig, hvis Deres Majestet ikke, saafremt De vilde værdige mig den allerhøieste Naade at gjen-nemlæse det, vil deri fra Begyndelsen til Enden finde Spor til den varme Kjærlighed for Religion, for Konge og Fødeland, den samme Iver for Sandhed og Ret, der — det tør jeg med fuld Tillid sige — betegner min hele nu snart 30aarige Forfatterbane. Mit Arbeide gaaer ud paa at retfærdiggjøre vore kirkelige Indretninger mod de stærke og hyp-
pige Klager, der føres over samme, og at bevise, at de mange Forandringer som baade Forstandige og Uforstandige, baade Velsindede og Ildesindede, baa-
de Zeloter og Fritænkere, have erklæret dem for ikke allene ere overflødige men endog vilde være

høist skadelige og betænkelige. Jeg har og derved indirecte mødt Zeloternes Klage over den Lunkenhed, hvormed Deres Majestets Regjering menes at vaage over Retroenheden. Jeg har derfor søgt at berolige de redelige Geistlige, der ængste sig over ved Eeden at være bastet under en Tvang af de symboliske Bøgers Bogstav, som ikke kan bestaae med den Overbevisning, de have øst af Skriften, eller med Protestanternes Grundprincip. Flere af disse have yttret indstændige Ønsker om en authentisk Forklaring over Eeden; ogsaa har jeg modtaget private Opfordringer herfor. En saadan authentisk Fortolkning var, efter min Overbevisning, baade overflødig og betænkelig. Men jeg troede, at en ræsonneret Fortolkning af en Lovkyndighed, der ogsaa med Hensyn til sit christelige Sind besidder offentlig Tillid, og som stemte med vore meest anseete Geistliges offentlig yttrede Meninger, ikke vilde være uden Nytte til at berolige Gemytterne. Jeg troede derfor at kunne, idet jeg retfærdiggjorde en Fortolkning, der løser dem fra scholastiske Spidsfindigheders Aag, tillige at kunne give saadanne nærmere Bestemmelser der værnede mod Anarchie i Kirken. Jeg fulgte en indvortes Trang i det jeg ved denne Leilighed lagde min dybe Ærbødighed for vor christelige Religion for Dagen; og jeg haabede derved tillige at gjøre et godt Indtryk paa flere Læsere. Men jeg maatte baade fornægte min Overbevisning og aldeles forspilde enhver god Virkning, dersom denne min Høiagtelse skulde træde frem som en mørk død Bogstavtroe. Det er, at jeg skal her gjentage hvad jeg, ved en anden Leilighed har sagt, ikke ved at kaste sig tilbage i Mørket Menneskeheden skal forløses af de Ulykker, som en opblæst

Halvoplysning har stiftet; det er kun af et fuldkomnere og høiere Lys den kan haabe Redning; dette vil ligesaa sikkert føre Menneskene tilbage til Ærbødighed for Christendommen, som hiin Halvoplysning bragte dem til at forsmaa den. Jeg har derfor ingen theologisk Mening yttret, som jo ofte tilforn er yttret af Theologer, der ingenlunde udelukkes fra de rettroendes Tal. Efter alt hvad jeg havde erfaret glædede jeg mig ved at have udrettet noget for alle mine Formaal, da jeg modtog den forbausende Meddelelse, at mit Arbeide for Deres Majestet er blevet fremstillet som farligt og fordærveligt. Jeg haaber nu at have gjendrevet denne, maaskee efter bedste Overbevisning gjorte Denunciation, men tillader mig endnu allerunderdanigst at fremføre et Par Bemærkninger.

Det er blevet mig sagt, at det var uklogt at røre ved de Gjenstande, jeg har behandlet. Men det er jo ikke mig, der opvakt de Tvivl og Spørgsmaal, der vist nok kræve en Opløsning. Det kan vist heller ikke være godt at overlade Marken allene til den blinde Iver og til den raa Vantro. Vel er det især indsigtfulde Geistlige, der have Kald til at træde frem; men flere af disse have meent, at det var gavnligt, at verdslige Mænd stundom understyttede dem. Den omhandlede Sag er heller ikke reen geistlig, men kirkeretlig, hvori den Lovkyndige og maa have Stemme. Som Lærer i Kirkeretten ved det theologiske Seminarium kan jeg heller ikke undgaa at sige min Mening over det Spørgsmaal, der ligger den retsindige Kandidat meere paa Hjerte end noget andet kirkeretligt Spørgsmaal, nemlig hvilke Forpligtelser er det, han paatager sig, naar han modtager et Læreembede i Kirken, ved den Eed, som da kræves af ham.

Den Embedsstilling, hvori Deres Majestets Naade

og Tillid har sat mig, vilde vist have bundet mine Hænder, dersom jeg kunde havt nogen Tvivl om, at de Grundsætninger, jeg havde at udtale, ikke vare de samme som de Deres Majestet, ved alle forefaldende Lejligheder selv har fulgt. Men da jeg herom havde den fuldkomneste Overbevisning, skrev jeg uden Betænklichkeit fra denne Side, skjøndt jeg heel vel indsaae, at jeg, naar jeg blot skulde see hen til egen Roelighed havde gjort bedre i at tie om dette som over flere fædrenelandske Anliggender, hvori jeg har talt; og jeg stoler paa, at Deres Majestet, naar de allernaadigst har gennemgaaet dette mit Forsvarsskrift, vil finde, at jeg hverken som Christen eller som Statsborger, eller som Deres Majestets Embedsmand, er i nogen Brøde, som kunde gjøre mig uværdig til Deres Majestets Naade.

Saaledes overlader jeg i fuld Fortrøstning til Deres Majestets Retfærdighed denne Sag til allernaadigst Bedømmelse

Kiøbenhavn, 19 Aug. 1826.*)

Allerunderdanigst

Kongehusets Arkiv.

ØRSTED

Kong Frederik VI til F. J. Kaas.

Hermed tilstilles Dem det længe ventede Brev fra Ørstedt. Det er mig inlysende at hans Hang til at røre i Religjons Læren, og berøre Ting, som er saa vel ham som et hvert Menneske uvedkommende at

---

*) L. Koch, der i sin Afhandling i Kirkehistoriske Samlinger kun meddeler nogle faa Linier af Ørsted's Brev, daterer dette fejlagtig den 9. August, l. c. S. 7, se ogsaa Koch: A. S. Ørsted S. 92. Troels-Lund, som udtaler, at Kongen i »Begyndelsen af 1826« forlangte en skriftlig Erklæring af Ørsted, følger Koch med Hensyn til den urigtige Datering, se »Bakkehus og Solbjerg« I S. 171-72.

granske om, har misledet ham, og bragt ham i en Labyrinth af Ideer som har udartet til Sophisterier, og unyttig Jærnespind.

De Ting der mest har forbauset mig er det jeg med Bliant har understreget. Imidlertid er dette Document Dem aldeles fornøden til Deres Replik

Fridrichsberg den 20 August 1826.

Deres hengivne

F. J. Kaas' Privatarkiv.

FREDERIK.

Ove Malling*) til F. J. Kaas.

Jeg har den Ære, herved at tilbagesende de mig betroede Documenter angaaende Etatsraad Ørsteds Afhandling om den danske Kirkeforfatning.

Det er aldtid vanskeligt, af et Skrift som dette, hvori ikke overalt findes stræng logisk Orden at ud-
drage enkelte Perioder fra deres Forbindelser, og at dømme efter saadanne enkelte Perioder.

De vigtigste Puncter synes mig at være

1. Om Præsternes Eed.
2. Om Symbolerne og deres Beskaffenhed og Værd.
3. Om Treenigheds Læren.

I Almindelighed maa jeg bemærke, at det Væsentlige som han anfører om enhver af disse Puncter især, er aldeles ikke afvigende fra hvad mange lærde religiøse og anseete Theologer i de senere Dage og i vor Tid offentlig have yttret og yttre.

Om *Præsternes Eed* finder jeg af ham saavidt jeg

---

*) *Malling, Ove* (f. 10. December 1748 — d. 17. November 1829), Forfatter bl. a. af »Store og gode Handlinger af danske, norske og Holstenere«, kgl. Historiograf, fra 1824 Geheimstatsminister, se *A. D. Jørgensen* i Dansk biografisk Lexikon XI (1897) S. 76—80.

skønner, rigtigheden bemærket, at samme hos os som andensteds, især hos os, gaaer ud paa hvad de forpligte sig til at *lære*, ikke hvad de selv *troe* eller ville fremdeles *troe*. Tydeligen ligger dette i Eeds Formulærens Ord. Men desuagtet meener Ørsted, og med megen Grund: at ingen retskaffen Mand kan eller vil besværges, at forkynde en Lærdom, som himmelsk, hvilken han ikke selv finder sig overbeviist om, at være saadan, og at om han i Fremtiden forandrer sin Overbeviisning, da bør han, ogsaa som retskaffen Mand, frasige sig sit Lære Embede. Paa denne Maade bringes jo hvad den Sværgende vil lære, og hvad han tror i Harmonie.

Om *Symboler* i Almindelighed, for en protestantisk Kirke i Særdeleshed, er det, som mig synes rigtigt: at de skulle være, som de hos os ere, kortfattede Grundsætninger, af Bibelen uddragne og med Bibelen overensstemmende, om de væsentligste Troens Lærdomme, som Kirken bekiender sig til: at de laane deres Gyldighed og Værd, ikke fra dem selv (de ere Menniskers Ord) men eene og aleene fra Bibelen (Guds Ord) som deres rette Kilde: at ikke alle Symboler ere lige vigtige, ikke alt i ethvert Symbol lige betydende; ja at endog i et og andet Symbolum kan være Udtrykk som under mindre dyrket Sprog i de ældere Tiider eller under mindre rensede theologiske Begreber, eller af polemiske eller andre Grunde, kunne i sin Tid være bleven antagne og derfor nu i theologisk Foredrag med meere Vaersomhed bør berøres end de væsentlige Sætninger som erkiendes fuldkommen hiemlede i den rigtigheden fortolkede Bibel. Men naar Etatsraad Ørsted derfor taler om Symbolernes Aag, da synes dette Udtryk upassende.

I Henseende til *Treenigheden* da er det vist, at dette Ord ikke findes enten i det gamle eller det

nye Testamente; ei heller brugtes det i de første Christnes Menigheder igiennem Aarhundreder, ikke heller i det første og mærkeligste af vore Symboler, Symbolum apostolicum, men samme Symbolum nævnde Fader, Søn og Aand hver for sig og ikke som *treenige*. Men da ogsaa Bibelen nævner dem hver for sig, og paa andre Steder taler om een eeneste Gud saa gav dette de senere christne Theologer Anledning til at antage Benævnelsen af Treenighed, den *treenige* (Een i tre og tree i een) hvilke Udtryk da kom ind i det Athanasianske Symbolum. Sætningen er for Fornuften ubegribelig; men det samme kan siges om Guds Væsen i Almindelighed. Hvad forstaaer, hvad fatter et Menneske deraf og af alt uden for Sandse Verdenen naar det ikke er os aabnbaret?

Etatsraad Ørsted har, efter min Mening, ikke udtrykt sig forsigtigen, i det mindste ikke for Læg Mand naar han siger »Treenigheds Læren findes ikke egentligen og umiddelbart i Skriften, og er saaledes ingen væsentlig Bestanddeel af den Christne Troe. Meenige Mand kunde her falde paa at han nægtede Christi og den Hellig Aands Guddommelighed. Men paa andre Steder taler han udtrykkeligen om Christus som guddommelig, i hvem ald Guddommens Fylde boede o. s. v. Han vilde altsaa vel kunde forsvare sig om han sigtedes for hans afbrudte Sætning om Treenigheds Læren men at hans Udtryk her kunde gives meere Klarhed tilstaaer han selv i sit Brev til Deres Excellence af 17. Aug. *) hvor han har erklæret sig villig til at give dette Sted meere Klarhed.

Tiden tillader mig ikke videre Bemærkninger. Maaske vilde de ogsaa være overflødige. Kun dette tillader jeg mig at tilføje, at neppe vilde, efter hvad

---

*) 3: 13. August.

jeg har anført, Etatsraad Ørsted for en Domstol kunne blive kiendt skyldig i vrang eller irreligiøs Lære, og i hvorledes Sagen end uden for Domstolen ansees, tillader jeg mig at yttre at jo mindre éclat den kan gives jo bedre, ogsaa med Hensyn til det andet og modsatte Partie, det mystiske, som vilde reise Hovedet høit, naar noget eclatant til at nedtrykke Forfatteren til ovenmeldte Skrift skeede, og oversvømme os med Dets crasse Billeder grundede paa dets blinde Bogstavlære med Forglemmelse af den Aand som levendegjør naar Bogstaven nedslaaer.

d. 20 Aug. 1826.)*

Ærbødigst og venskabeligst

MALLING

Til Hans Excellence Hr. Gh. Stats og Justitsminister
Kaas, Ridder af Elephanten p. p.

F. J. Kaas' Privatarkiv.

F. J. Kaas til Kong Frederik VI.

Allernaadigste Konge!

Etats Raad Ørsted forlader mig nu, efter 2e Tiimers Samtale, der endtes meere freedelig, end jeg havde ventet det, og da det er hans Forsæt, at melde sig til Audience hos Deres Majestet i Morgen, Søndag Formiddag, Kl. 9, troer jeg det min allerunderdanigste Pligt, at meddeele Underretning derom og, saavidt det i Sandhed lader sig gjøre, tillige at berette Indholdet af vor Samtale og det Resultat, hvorefter den leedede.

---

*) *L. Koch*: Kirkehistoriske Samlinger, daterer urigtig denne Skrivelse den 28. August, 1. c. S. 10. Saaledes ogsaa *Troels-Lund* 1. c. S. 174.

Det gaaer Etats Raad Ørsted som alle lærde og som Skribenterne overhovedet, at de ved at grubble over den Materie, de vælger til Gienstand for Deres Undersøgelse og Behandling, erholde et saa fast Begreeb og uimodstaaelig Forkiærlighed for den, at man forgiæves søger at bestriide deres Meeninger. Det er hos Etats Raad Ørsted een fixe Idée, at hans Pligt tilsagde ham at skrive og at skrive det, han skreev.

Naar jeg forklarede ham mine Anskuelser ved at forelæse ham de Perioder af hans Skrift, der vare mig paafaldende, naar jeg foreholdt ham Luthers Cathemismus og Lærebogen for de Danske Skooler, redigerede og Sanctionerede i de seenere Aar, og som jeg til dette Øjemed havde læst, Naar jeg satte mig i Classe med Læg Mand og søgte at viise ham det Indtryk, hans Skrift i Sammenligning med hvad der *skal* læres i Skoolerne og lægges til Grund for vor Troesbekiendelse, maatte gjøre paa denne Classe af Statsborgerne, der er den talrigeste og den, som Kongen i Særdeleshed skylder Opmærksomhed, saa fik jeg til Svar, at jeg var præoccuperet og derfor ingen competent Dommer — for saadanne erkiænder han alleene den store Classe af oplyste Geistlige med fleere i og uden for Landet der troe og lære som han, men da nogle ogsaa gaae for vidt ved at forkaste de Symboliske Bøger, saa har han formeent at burde berigtige Deres Ideer.

Naar jeg end viidere indrømmede ham een overordentlig Masse af Kundskaber, et giennemtrængende Blik, men liiden Menneske Kundskab, liiden Tact for den rette Anvendelse af hans Kundskaber — saa paastoed han just at besidde Tact og Menneske Kundskab, tilstoed derimod ikke Besiddelsen af anden eller større viidenskabelig Dannelse end den,

der kan kræves af den dannede Mand overhovedet, endskiønt hans Hukommelses Ævne vel kom ham derved meeget tilgode.

Man maatte imidlertid komme til et resultat, thi jeg gjorde ham begriibeligt, at Tingenes nærværende Stilling ikke kunde vedvare — jeg betydede ham, at om Deres Majestæt end vilde allernaadigst oversee den Omstændighed, at der af hans Skrift kunde udleedes saa mange forstyrrende Begreber og Meeninger, saa kunde Deres Majestet neppe og vilde vel heller ikke saa gandske oversee, at det var hans General Procureur og Deputerede i Canceliet, der ved Trykken søgte at gjøre dem giældende — — det førte da til een Scene, som rørte og bevægede mig inderlig.

Manden føeler den største Hengivenhed for Deres Majestet, den dybeste Erkiændtlighed af aldt det han skylder Deres Naade og Bevaagenhed, den inderligste Bekymring over, at have paadraget sig Deres Majestets Uvillie. — Han er villig til ethvert Offer, ja tilstoed mig, at han giærne gav Slip paa sit Embede, naar det ikke, som han frygtede, maatte ansees for Trods. — Han beeder kun om, at Deres Majestet, ved at lade ham føele Virkningen af Deres Unaade ikke vil krænke ham for dybt — Saaledes stemt og med disse Følelser vil han fremstille sig for Deres Majestet og underkaste sig Deres naadigste Bestemmelse.

Heslegaard Løvedag Aften
den 2den September 1826.

Allerunderdanigst

A. S. Ørsted's Koncept til Skrivelse til Kong Frederik VI.

Deres Majestet

har alln. tilkjendegivet mig, at jeg burde trække mig tilbage fra den literære Virksomhed, jeg hidtil har udøvet, og som Deres Majestet finder mindre passende med den mig allernaadigst betroede Embedsstilling.

Det er ikke uden inderlig Smerte jeg skiller mig fra en Virkekreds, der, ved Siden af mine Embedspligter, der stedse have optaget det faste Sted, i en lang Række af Aar har været min kjæreste Beskæftigelse, hvori jeg er mig bevidst, at have arbeidet redelig for Staten og Videnskaberne, og hvorved jeg forhen haver tildraget mig alln. Opmærksomhed og Tilfredshed; thi jeg troer at skyldte mine videnskabelige Arbejder den særdeles kongelige Naade, der blev mig til Deel, da jeg i Aaret 1801, som ung Candidat uden alle Forhold og Forbindelser blev udnævnt til Dommer i en af Landets anseeligste Retter, ligesom jeg og tør tilskrive den en betydelig Andeel saavel i min sildigere allernaadigste Befordring til end vigtigere Embeder, og i Særdeleshed til de Naadesbevisninger jeg d. 28 Jan. 1810*) og den 28 Jan. 1813**) modtog af D. M.s milde Haand.

Imidlertid skal jeg ikke tillade mig allerunderdanigst at andrage paa nogen væsentlig Forandring i fremførte D. M. alln. Villies Tilkjendegivelse, kun vover jeg i dybeste Und. at udbede mig, at det maa være mig tilstædt successive at trække mig tilbage fra mine literære Arbejder, for derved at undgaae den høist ubehagelige Opsigt og de mangfoldige For-

---

*) Ridder af Dannebrog.

**) Dannebrogsmænd.

viklinger som en pludselig Standsning vilde føre med sig.

De literære Værker, der især have sysselsat mig i de senere Aar, ere Eunomia, eller Samling af Afhandlinger, henhørende til Moralphilosophien, Statsphilosophien samt den danske og norske Lovkyndighed, hvoraf 4 Bind ere udkomne*), og juridisk Tidsskrift. Hvad det første Værk angaaer, da, skjøndt det var bestemt til at fortsættes, saa seer jeg mig dog i Stand til aldeles at standse dermed, da intet deraf er under Tryk, og ingen bestemt Aftale om Fortsættelsen er gjort med Forlæggeren. Hvad det andet angaaer, da er det mit indstændigste og allerunderdanigste Ønske, at det maa forundes mig at fortsætte det indtil det har faaet samme Størrelse som de to ældre Samlinger, hvoraf det er en Fortsættelse, nemlig juridisk Arkiv og nyet juridisk Arkiv, bestaaende hvert af 15 B eller 30 Hefter. Herom er jeg foreenet med min Forlægger, som i flere Henseender vilde finde sig brøsthølden ved at det tidligere ophørte. Et Hefte (det 24de) er og for Tiden under Trykken; flere Arbejder af andre Forfattere har jeg tilsagt Plads i de følgende Hefter; og naar Samlingen havde opnaaet denne Størrelse, vilde det være mindre paafaldende, at jeg dermed sluttede min omfattende videnskabelige Virksomhed end om jeg standsede inden Værket var kommet til den Størrelse, som paa flere Maader f. Ex. ved Indretningen af de Registre, Forlæggeren har ladet udgive for hver Gang 5 Bind eller 10 Hefter er blevet betegnet for samme. Paa denne Maade vilde Værket kunne sluttes i næste Aar.

Men, foruden dette, har jeg paataget mig Revis

---

*) I 1815, II 1817, III 1819, IV 1822.

sionen af nogle ældre Arbeider, hvoraf nye Udgaver foranstaltes. Saaledes er der begyndt en nye Redaction af det gamle juridiske Arkiv, der blot skal optage det vigtigste af samme, men med de Omarbejdelser, jeg finder fornødne. Denne Samling skal bestaae af 6 Bind, hvoraf de tre ere udkomne, og det fjerde under Trykken. Under Navn af Haandbog for den danske og norske Lovkyndighed har jeg begyndt et Værk, der er at ansee som en nye Udgave og Fortsættelse af et ældre Værk, der sluttede sig til den da brugelige Lærebog i den danske Ret af sal. Gen. Auditeur Nørregaard,**) saaledes som det nye til den nu brugelige af Etatsraad Hurtigkarl**). To Bind ere udkomne og af det tredie Bind den første Halvdeel, bestaaende af 18 Ark. Ligesom jeg ikke kan formode at det fra nogen Side kunde være Deres Majestet mishageligt, at jeg fortsætter disse Arbeider, saaledes vilde og Forlæggerne, der have tit betalt mig anselige Honorarer og derhos haft betydelige Udgifter med Trykningen, have en grundet Anke over mig, saafremt disse Værker bleve Fragmenter. Jeg maatte i al Fald finde mig i, at de lode dem fortsætte ved simple Aftryk af mine ældre Arbeider, som jeg da sattes ud af Stand til at tilføie de Berigtigelser eller nærmere Bestemmelser, hvorved jeg kunde modvirke Vildfarelser, Misforstaaelser og forkerte Anvendelser, som have viist sig. Af denne Grund haaber jeg og, at det heller ikke vil blive mig formeent selv at besørge nye Udgaver

---

*) Supplement til afdøde Generalauditeur Nørregaards Forelæsninger over den Danske og Norske private Ret I 1804, II 1806, III 1812.

***) Haandbog over den danske og norske Lovkyndighed, med stadigt Hensyn til Hr. Etatsraad og Professor Hurtigkarls Lærebog, I 1822, II 1825, III 1828, IV 1831, V 1832, VI 1835. Med alfabetisk Realregister af C. G. Krüger (1843).

af andre mine Arbejder forsaavidt det dels er begjært, dels i Tiden kunde blive begjært. Den Betragtning, at jeg ved flere nye Udgaver kan med liden Umage erhverve ikke ubetydelige Indtægter er mig en aldeles underordnet Synspunkt, der ikke vilde komme i Betragtning for mig til ald. at Udbede mig nogen Modification i ovenanførte D. M. alln. Villies Tilkjendegivelse, naar ikke andre vigtige Grunde kom til.

D M. vil næppe heller formene mig ved enkelte Leiligheder og Anledninger, f. Eks. i flg. de Pligter, som paalægges mig som Medlem af D Ms Videnskabers Selskab at levere en og anden Afhandling. Jeg smigrer mig i det Hele med, at D M alln. vil finde Dem tilfredsstillet ved den Erklæring, som jeg herved alld. afgiver, at jeg skal trække mig tilbage fra og indskrænke min literære Virksomhed og iøvrigt, forsaavidt jeg af de ald anførte Grunde ei vel strax eller aldeles (naar det ikke maatte være D Ms absolute alln. Villie) kan ophøre dermed, skal afholde mig fra at behandle enhver Materie, som kunde være af nogen saadan Natur at man offentlig derover kunde mistænkes at komme i nogen Collision med mine Embedspligter. Jeg tør haabe, at D M alln. vil være overbevist om, at jeg redeligen skal opfylde dette ald. Løfte*) og troer skjøndt jeg har havt den Ulykke, at min Afhandling om den danske Kirkeret har opvakt D Ms Mishag, saa støler jeg dog paa, at D M alln. vil erkjende, at det kun

---

*) at DM. vil paalægge mig en *absolut Taushed i Literaturen*, som det ikke, saavidt jeg har erfaret, nogensinde har været andre Medlemmer af Collegierne formeent, at skrive over Gjenstande, som stode i Forbindelse med deres Embedsvirksomhed; i hvilken Henseende jeg, blandt de mange Ex. af nu levende og afd. Embedsmænd, der haves, blot skal tillade mig ald. at nævne de tvende særdeles lærerige og ansete Værker, E T R Mandix har udgivet over den danske Landvæsenret

er min rene Interesse for at give den saa stærkt gjærende offentlige Mening om en saa vigtig Gjenstand en for Religion og Stat gavnlig Retning, der har bragt mig til at yttre mig offentlig over denne Sag, og at jeg, efter hvad jeg ved denne Leilighed har erfaret om D Ms Synspunkter for mine offentlige Yttringer vil vide at tage mig vare for at paadrage mig D Ms Mishag. Det vil under den dybe Græmmelse, denne Sag har forvoldet mig tjene mig til en trøstende Forvisning om at jeg ikke har tabt den Tillid, D M forhen paa en Maade, der evig vil blive i taknemmelig Erindring, har yttret mig, naar D M ikke vil binde mig videre end ved det allerunderdanigst gjorte Til-sagn

Endnu maa jeg ald. vove at henvende D Ms Opmærksomhed paa den Omstændighed, at den ovennævnte af J. T. Afhandling ikke er sluttet, hvad der staar tilbage angaaer ikke saadanne delicate Spørgsmaal, som de, ved hvis Besvarelse i førstnævnte Hefte

---

og den danske Kammeret, og de mangfoldige Skrifter i flere Fag, som den forhenværende Overprocureur for DM Hertugdømmer, afd. Conferentsraad og Baron Eggers har udgivet.

[*Mandix*, Jacob (f. 18. Januar 1758 — d. 22. Maj 1832) udgav som Kommitteret i Rentekammeret anden omarbejdede Udgave af »Haandbog i den danske Landvæsenret« (Kbhvn. I—II 1813, med Tillæg 1829) og »Om det danske Kammervæsen, en Haandbog for Embedsmænd ved Rentekammeret og hvem ellers danske Kammersager vedkomme« (Kbhvn 1820), se nærmere *H. Westergaard* i Dansk biografisk Lexikon XI (1897) S. 87—89.

Eggers, Christian Ulrich Detlev Baron von (f. 11. Maj 1758 — d. 21. November 1813), 1785—1800 Professor ved Københavns Universitet, 1800 Deputeret i Finanskollegiet, 1801 Deputeret i det tyske Kancelli, 1802 tillige Overprokurør for Hertugdømmerne og Medlem af Overbankdirektionen. Om hans Forfattervirksomhed se *H. Ehren-cron-Müller*: Forfatterlexikon omfattende Danmark, Norge og Island indtil 1814 II (1925) S. 411—17.]

eg har paadraget mig D Ms Utilfredshed; men det vilde fornemmelig gaae ud paa at gjendrive de Indsendinger, man i de senere Aar, saavel i Tydskland som her, har gjort mod den Stilling, hvori den verdslige Regjering i protestantiske Lande staaer til Kirken, hvilken man har troet at burde have en større endvortes Selvstændighed og Selvregjering. Jeg vilde ogsaa af hvad der er skrevet mod Afhandlingens Beskyndelse kunne tage en bequem Leilighed til at bestræffe et Par Misforstaaelser, som samme kunde remholde, hvilket jeg dog skal udføre i største Kortbed og med største Varsomhed og uden nogen egentlig Polemik mod hine Forfattere, der desuden have i Forhold til deres Sædvaner, behandlet mig med en Agtelse og tildels med en Velvillie, som ingen Anledning giver til at gaa dem i Rette med Bitterhed. Det vilde efter min fulde Overbevisning give Anledning til megen offentlig og privat Omtale af et ubehageligt Slags om Afhandlingen blev ufuldendt. Jeg haaber derfor at D. M. ald. alln. vil tillade mig at fuldende den

ald.*)

Kong Frederik VI til F. J. Kaas.

Omendskiønt, jeg intet kjender til de Skrifter som Statsraad Ørstedt benævner, saa invilligede jeg ellers gjerne i at han fuldente hvad han havde beskyndt, naar man blot var sikkret for lignende Udsædelser som det sidste.

---

*) Naar *L. Koch* Kirkehistoriske Samlinger I. c. S. 14 Note 1 udsæler, at »Selve skrivelserne kendes ikke; men indholdet refereres i den Resolution, der afsluttede sagen«, synes det af disse iøvrigt noget inkorrekte Udtryk at fremgaa, at han ikke har læst ovenstaaende Udkast til den Ørsted'ske Skrivelse.

Jeg maa derfor bede Dem at undersøge disse Skrifter, eller ved paalidelige Mænd at erfare hvorom de handle.

Fridrichsberg den 10 Sept. 1826

Deres hengivne

F. J. Kaas' Privatarkiv.

FREDERIK.

Ove Malling til F. J. Kaas.

Jeg seer mig ikke i Stand til at indfinde mig i Statsraadet i Dag da mit Been smerter mig saa meget at jeg maae have en Consultation med min Doctor, og maae meere holde en roelig og liggende end en staaende eller gaaende Stilling. Jeg har derfor ved Conferentsraad Rothe undskyldt mig hos Hans Majestæt.*) I dette Øjeblik fik jeg indlagte Brev fra Etatsraad Ørsted. Da jeg ikke kan selv overgive det sender jeg det her hos, om det maatte behage Deres Excellence deraf at tage Notice. Ostensibelt for Hans Majestæt synes mig det ikke at være.

Den 15 Sept. 1826.

allerærbødigst

MALLING

Til Hans Excellence Hr. Geheime Stats og Politie Minister v Kaas, Ridder af Elephanten p. p.

F. J. Kaas' Privatarkiv.

A. S. Ørsted til Ove Malling.

Deres Excellence vilde tilgive, at jeg, paa Grund af den særdeles Tillid jeg har til Deres Retsindighed saavel som til Deres Velvillie for mig, i Deres Hæn-

---

*) *Rothe*, Andreas Biørn (f. 2. November 1762 — d. 22. August 1840), 1820 I. Deputeret i det slesvig-holstenske Kancelli, Medlem af Universitetsdirektionen, juridisk Forfatter, som Embedsmand en af Frederik VI's tro Paladiner, se *H. Munch-Petersen* i Dansk biografisk Lexikon XIV (1900) S. 352—53, *Fz. Dahl* i Dansk biografisk Haandleksikon III (1926) S. 260—61).

der nedlægger følgende Erklæring, som i den fortrædelige Sag, hvori jeg vel veed hvad jeg skylder Deres Excellences Indsigter og gode Villie, kan tjene til at forebygge muelig Misforstaaelse: at jeg ingenlunde attraaer min nærværende Embedsstilling forandret, saafremt Hans Majestæt endnu har den Tillid til mig at ønske mig paa denne Plads, og at jeg da taalmodigen underkaster mig hans Villie med Hensyn til min fremtidige literære Virksomhed, støende dog paa, at Allerhøjstsamme (der, til Ex., intet har haft imod afd. Oberprocureur Baron Eggers' literære Virksomhed*) vil indrømme hvad der er nødvendigt for at jeg ei skal compromittere mig eller svige mine Forlæggere med Hensyn til Arbejdet, der alt ere under Tryk. Det er kun, i den Forudsætning, at jeg skulde være saa ulykkelig at have tabt Kongens Tillid, at jeg hellere gaaer tilbage til en mindre betydende Virkekreds. Saafremt noget modsat siges, er det en Misforstaaelse, og, da det aldeles ingen Hjemmel har i det, jeg allerunderdanigst har yttret for Hans Majestæt, men maa hidedes af mundtlige Yttringer til G. S. M. Kaas, hvilke dog ingenlunde have været fremsatte i anden Mening end den, jeg har været saa fri at meddele Deres Excellence, saa kunde de forøge Deres Krav paa min Taknemmelighed, hvis De vilde trænge paa, at man skaffer sig nærmere Vished om min Mening, inden noget derpaa bygges

15. Sept. 1826.

allerærbødigst

ØRSTED

Deres Excellence

Herr Geheime Stats-Minister Malling,

Ridder af Elephanten p. p.

F. J. Kaas' Privatarkiv.

---

* Jfr. foran S. 166 Noter.

A. S. Ørsted til F. J. Kaas.

Af Hans Excellence Geheime Stats-Minister Malling erfarer jeg, at han har tilstillet Deres Excellence et Par Linier, som jeg tilskrev ham i Fredags. Da dette Skridt, skjøndt foretaget i den bedste Hensigt, let kunde lede til at give den ulykkelige Sag, der i 5 a 6 Uger har forstyrret min Rolighed en nye ubehagelig Vending, er jeg saa frie allerærbødigst at give Deres Excellence en nærmere Forklaring over Anledningen til og Hensigten med min Skrivelse til G. S. M. Malling.

Af adskillige smaa Omstændigheder var jeg faldet paa den, skjøndt som jeg selv skjønnede, usikkre Formodning, at der blev tænkt paa at forsætte mig til L. O.s H. og St. R. som Justitiarius,*) og at dette kunde grunde sig paa, at Deres Excellence havde opfattet nogle af mine Ytringer anderledes end de vare meente. Dette og den Forudsætning, at Sagen skulde forhandles i Statsraadet om Fredagen, bragte mig til, efter en tilbragt halv søvnløs Nat, pludseligen at tage den Beslutning at tilskrive G. S. M. Malling et Par Linier, hvis Hensigt blot var at han, hvis noget blev yttret om at jeg hellere vilde forandre min Embedsstilling end underkaste mig Hans Majestets Villie med Hensyn til mine fremtidige literære Arbejder, da kunde foranledige, at ingen Beslutning blev grundet paa denne Forudsætning, førend min positive Erklæring var indhentet, hvorimod jeg antog, at H. Ex., hvis intet sligt blev yttret, intet vilde foretage i Anledning af mit Brev. Dette er den første Gang, jeg har henvendt mig til H. Ex. om denne Sag, saaledes som jeg ellers aldrig før har talt til

---

* Natten mellem den 7. og 8. September 1826 døde Justitiarius i den kgl. Landsover- samt Hof- og Stadsret Carl Wigant Falbe.

nogen derom, som ei først har talt til mig, min Broder allene undtagen.

Deres Excellence vil erindre, at De, under den Samtale, jeg havde den Ære at have med Dem paa Hesselgaarden, tilkjendegav mig, at H. M. vilde forelægge mig det Alternativ enten at forandre min Embedsstilling, eller ophøre med mine literære Arbejder. Det var i den Anledning jeg yttrede, at, naar jeg ikke fandt det uforeneligt og stridende med de Følelser, jeg havde imod Kongen, ikke blot som min Konge og Herre, men og med Hensyn til det naarlige Sindelag, han saa tit havde viist mig, kunde jeg tristes til at vælge det første Alternativ. Heri indvoldtes dog ingenlunde, at jeg virkelig var sindet at foretrække det. Jeg skulde end ikke have yttret saa meget, hvis det ikke havde havt noget særdeles anstødeligt for min Følelse, at jeg saaledes ved at taalægge mig et saa usædvanligt Baand, skulde søge at conservere mig i et Embede, som jeg ellers stod fare for at miste. Det var mig en særdeles Tilfredsstillelse, at H. M., under den Samtale Alhs. Dagen efter forundte mig, intet talte om sligt Alternativ, men kun ligefrem yttrede den Fordring, han gjorde til mig. Skjøndt jeg ikke tvivlede paa, at H. M. tænkte sig dette Alternativ, saa skaanede Allerhøjstsaamenes Maade at fremsætte Sagen paa, mig dog for den store Forlegenhed, hvori et udtrykkelig forelagt Alternativ vilde have bragt mig. Det allerunderdanigste Andragende, som jeg derefter indgav, indeholder derfor aldeles intet om noget Valg, men jeg fremsatte kun mine ald. Ønsker og Bønner, som det stod til H. M. at bevilge eller afslaae, uden at der for mig blev andet tilbage end at modtage og efterkomme H. Ms nærmere allernaadigste Villies Tilkjendgivelse. Imidlertid yttrede Deres Excellence sig ved

den Samtale, jeg kort efter havde den Ære at have med Dem, atter om hiint Alternativ. Dette bragte mig til at nævne det da ledig blevne Justitiarat som et Embede, der kunde convenere mig, hvis H. M. ikke ønskede at beholde mig i mit nuværende Embede, men jeg yttrede ingenlunde, at jeg foretrak denne vist nok yderst ubehagelige Embedsforandring for en Indskrænkning i min literære Virksomhed; og af Deres Excellences Ytringer havde jeg heller ikke ventet, at De saaledes havde optaget mine Udladelser. Da jeg nu dog senere fandt Anledning til at formode, skjøndt maaskee aldeles urigtigt, at Deres Excellence saaledes havde opfattet dem, saa bestemte dette mig til, ved hiint Skridt at søge, om mueligt, at forebygge en paa Misforstaaelse grundet Beslutning. Jeg maa hermed forbinde den oprigtige Tilstaaelse, at denne hele Sag har bragt mig i Vildrede med Hensyn paa Deres Excellences Sindelag imod mig. Jeg levede forhen i den faste Overbeviisning, at jeg i Deres Excellence havde en Velynder og Beskytter, der baade erkjendte mine redelige Bestræbelser som Embedsmand, og havde personlig Godhed for mig. Men under denne Sag er det stundom faldet mig ind, at Deres Excellence ønskede mig ud af Cancelliet, jeg har vel hverken kunnet fuldkomment troe eller begribe det, men Tvivl er dog idelig opstaaet hos mig. Der skal intet være mig kjærere end om min Tvivl er ugrundet, og jeg skal da, med Fornøielse, erkjende det, ligesom Deres Excellence vist og er saa billig, at De vil kunne tilgive, at jeg, under de saa uventede Krænkelser og Ubehageligheder, jeg har maattet udstaae i denne Tid, ei ret har kunnet vide, hvad jeg skulde troe.

Her har Deres Excellence min aabne Erklæring om Anledningen til hiint Brev, der fik en saa uforud-

seelig Skjæbne. Jeg vover endnu, ved denne Leilighed, at udbede mig Deres Excellences Medvirkning til at jeg snart maatte blive udrevet af den Uvished, hvori jeg svæver. Jeg havde ikke tænkt mig, at der vilde mødt saa mange Vanskeligheder ved mine allerunderdanigste Bønner og Forslag. H. M. kan dog sikkert stole paa, at naar Alhs. vil modtage det alld. Tilsagn, jeg der har gjort, skal jeg snarere opfylde det i et videre end i et mere indskrænket Omfang end det, hvori jeg har gjort samme. Hvad jeg opgiver er sandelig langt mere end Deres Excellence forestiller sig, og, dersom ikke min Følelse tilsagde mig hellere at bøie mig for min Konges og Velgjørers Villie, end at bestræbe mig for at opnaa hvad der personlig laae mig paa Hjerte, kunde jeg anført Grunde og Betragtninger, som vilde havt større Vægt for H. M. end dem, jeg har anført. Hvad jeg har bedet om er kun hvad der er fornødent for at jeg med Ære kan trække mig tilbage. Vil H. M. ikke indrømme mig alt hvad jeg har begjært, saa staaer det til Allerhøjsts. at indskrænke det, men det vilde bidrage til at læge det Saar, denne Sag har forvoldt mig, om H. M. vilde vise mig hiin Tillid, uden at underkaste mig speciellere Forskrifter. Der paalægges mig dog et Baand, der ikke, saavidt jeg veed, har været lagt paa nogen anden Statsembudsmand. Flere Mænd i lignende Stillinger med mig have leveret meere eller mindre omfattende literære Arbejder over Gstd. som kom i Berørelse med deres Embedsvirksomhed, f. Ex. C. Raad Tetens Colbiørnsen, Eggers, Stoud, Mandix,*) i fremmede Stater er det

---

*) *Tetens, Johan Nicolai* (f. 3. November 1758 — d. 15. August 1807), Filosof og Matematiker, Professor i Fysik i Bützow 1763, 1776 Professor i Filosofi og Matematik i Kiel, 1789 Assessor, 1790 Deputeret i Finanskollegiet i København, alsidig og værdifuld For-

meget sædvanligt, at endog Mænd i anseeligere Embeder end det, jeg beklæder, ere Forfattere til vigtige Værker, jeg skal kun nævne den Storhessiske Statsminister v. Grolman, den forhenværende Bayeriske virkelige Statsraad og Geheime Referendarius nu Præsident i en Appellationsret v. Feuerbach, min Antagonist v. Gönner*) (der og har været virkelig

---

fattervirksomhed, Forløber for Kant, se *Liepmann* i *Allgemeine deutsche Biographie* XXXVII (1894) S. 588—90, *K. Kroman* i *Dansk biografisk Lexikon* XVII (1903) S. 141—43, *J. C. Kall* i *Dansk biografisk Haandleksikon* III (1926) S. 546 og det der citerede.

Colbjørnsen, Christian (f. 29. Januar 1749 — d. 17. December 1814), Højesteretsadvokat, Generalprokurør, Justitiarius i Højesteret. Om hans kvantitativt ikke omfangsrige Forfatterskab henvises til *Erslew's Forfatterlexikon*, se iøvrigt nærmere *E. Holm* i *Dansk biografisk Lexikon* IV (1890) S. 25—36.

Stoud, Frederik (f. 5. Februar 1759 — d. 30. Maj 1823), 1816—23 Deputeret i Generaltoldkammeret og Commercekollegiet. Hans mest bekendte Skrift er »Om Skrivemaaden i Embedssager, sex Breve« (Kbh. 1816, 2det Oplag 1819), se *A. S. Ørsted*: *Af mit Livs og min Tids Historie* III (1855) S. 327—28, *G. Kringelbach* i *Dansk biografisk Lexikon* XVI (1902) S. 473.

*) *Grolman*, Karl Ludvig Wilhelm von (f. 23. Juni 1775 — d. 14. Februar 1829), 1798 Professor i Giessen, 1819 Statsminister i Hessen, frugtbar Skribent, navnlig paa Processens og Strafferettens Omraade, se *Fz. Dahl* i *Salmonsens Konversationsleksikon* 2den Udg. X (1920) S. 148 og det der citerede.

Feuerbach, Paul Johann Anselm von (f. 14. November 1775 — d. 29. Maj 1833) en af det 19de Aarhundredes mest fremragende Retslærde og dets toneangivende Kriminalist, Forfatter af den berømte bayerske Straffelov af 1813, Professor i Kiel og Landshut, 1805 Geheimreferendar i det bayerske Justitsministerium, 1814 Andenpræsident for Appellationsretten i Bamberg, 1817 Førstepræsident for Appellationsretten i Ansbach, se nærmere *Fz. Dahl* i »Juridiske Profiler« (1920) S. 77—85 og det der citerede.

Gönner, Nicolaus Thaddäus von (f. 18. December 1764 i Bamberg — d. 18. April 1827 i München), 1789 Prof. ord. i Bamberg, 1799 i Ingolstadt, 1800 ved det nyoprettede Universitet i Landshut, hvor han virkede med stor Energi; bl. a. havde han en væsentlig Andel i, at baade Feuerbach (1804) og Savigny (1808) kaldtes til Landshut som Professorer. 1811 blev Gönner Medlem af Lovgivningskommissionen i München, 1812 Direktør for Appellationsretten for Isarkredsen, 1817 Statsraad, 1826 Honorarprofessor i München. Gönner

Bayersk Statsraad og i denne sin Stilling vedblev sin Forfatterbane). Jeg anfører ikke dette, for at bevirke nogen væsentlig Forandring i det, der er H. M.s

---

var en begavet Mand, stærk i Vilje, rig paa Initiativ og frugtbar som Forfatter, men som Personlighed forfængelig, intrigant og herskesyg. Han har uden Tvivl sin ikke ubetydelige Andel i Feuerbach's hastige Flugt fra Landshut, og Forholdet til Savigny, mod hvis berømte Programskrift »Vom Beruf unsrer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft« (Heidelberg 1814) han drog til Felts i Stridsskriftet »Über Gesetzgebung und Rechtswissenschaft in unserer Zeit« (Erlangen 1815, som sædvanlig en Blanding af godt og ondt, blev ogsaa efterhaanden meget daarligt, jfr. *Adolf Stoll*: Friedrich Karl v. Savigny. Ein Bild seines Lebens mit einer Sammlung seiner Briefe I (Berlin 1927) navnlig S. 336 og 416, II (ibidem 1929) S. 51, 71, 139—40, 174. Gönner's omfattende Forfattervirksomhed har nu kun historisk Interesse. I sine statsretslige Grundsynspunkter staar han Schelling nær, som processuel Skribent overfløjedes han hurtig af Grolman og C. R. D. Martin, som Kriminalist træder han ganske i Skygge for Feuerbach's geniale Skikkelse. Det var Gönner's Udkast til en Straffelov for Bayern af 1822, der fremkaldte Ørsted's skarpe og indgaaende, men ikke personlige Kritik i »Juridisk Tidsskrift« VI Bd. I H. (1823) S. 178—268, II H. (s. A.) S. 1—136, der under Titelen »Ausführliche Prüfung des neuen Entwurfs zu einem Strafgesetzbuch für das Königreich Bayern, erschienen in München 1822« udkom i København 1823 som andet Bind af Ørsted's »Abhandlungen aus dem Gebiete der Moral- und Gesetzgebungs-Philosophie«. Mod denne Kritik rettede von Gönner sit over alle Grænser voldsomme og næsten fantastisk grove og ufor-skammede Skrift »Einige Motive zum Baierischen Entwurf des Strafgesetzbuchs mit kurzer Prüfung der ausführlichen Prüfung, welche der Hr. Etatsrath und Deputirter des K. dänischen Canzleicollegii, Dr. Oersted, zu Kopenhagen im Jahr 1823 herausgegeben hat« (München 1825), sekunderet af den bayerske Ministerialraad von Spies i »Kritik der Schrift des dänischen Staats-Raths Dr. Oerstedt über den Entwurf zu einem Strafgesetzbuche für das Königreich Baiern« (Landshut 1825), Skrifter, paa hvilke Ørsted svarede i ovennævnte Tidsskrift XI Bd. 1. H. (1825) S. 195—284, 2. H. (s. A.) S. 1—174, udgivet paa Tysk som »Neuer Beitrag zu den Verhandlungen über Gegenstände der Strafgesetzgebung in einer Rechtfertigung meiner Critik des neuen Bayerischen Entwurfs« (Kbhvn. 1826) som tredje Bind af fornævnte »Abhandlungen«. Medens von Spies' Bog, selv om den plettes af altfor mange Utilbørligheder, dog bestræber sig for at holde sig til Sagen, er von Gönner's Pamflet helt igennem, fra den første Linie i Forordet og til sidste Side, af en Art, man sjælden møder i Litteraturen. Usømmelig bl. m. a. er saaledes von Gönner's stadige Insinuation, at Ørsted har hentet Materialerne til sin Kritik fra Bayern, hvor

Villie med mig, men kun for at vise, hvor haardt det vilde være at drive det til det Yderste. Ogsaa jeg har hidtil uforstyrret foreenet min Forfatterbane

Suffløren (Feuerbach) maa søges, se f. Ex. von Gönner l. c. S. III og 5 med Note, jfr. ogsaa en Bemærkning i Anmeldelsen af Ørsted's første Skrift og von Gönner's Modskrift i Neues Archiv des Criminalrechts VII (Halle 1825) S. 723—24, kfr. ogsaa Anmeldelsen af von Spies' Arbejde l. c. VIII (1826) S. 180 — om begge Anmeldelser (l. c. VII S. 715—34, VIII S. 180—83), navnlig den Gönner'ske, gælder iøvrigt, at de i deres afgjorte Partiskhed ikke yde Ørsted tilbørlig Retfærdighed. I *Joh. Nik. Høst*: Statsraad von Gönner mod Etatsraad Ørsted, Anmeldelse af et nyt mærkeligt Fejdeskrift (Kbhvn. 1825) og i Artiklen »Et Par Ord om Statsraad Gönner's Skrift imod Etatsraad Ørsted« i »Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn« XXII. Nr. 64 (Kbhvn. 1825) Sp. 1009—1012 tages der med Rette alvorlig til Genmæle mod den af von Gönner anslaaede Tone, hvorimod *G. L. Baden*, der manglede enhver Forudsætning for at forstaa og vurdere Ørsted og Ørsted's Betydning, i sin oftomtalte Artikel i *Øst's* »Archiv« S. 279—86 nærmest godter sig over det Gönner'ske Overfald.

En videnskabelig Vurdering af von Gönner's Livsværk er givet af *Ernst Landsberg* i »Geschichte der Deutschen Rechtswissenschaft« III Abt. II Halvbd. Text (München og Berlin 1910) S. 147—60, Noten S. 73—78, der forøvrigt lader hans Strid med Ørsted ganske uomtalt, *Jäck's* »N. Th. Gönners Biographie« (Erlangen 1813) giver kun en ukritisk Beundrers højststemte Apoteose. von Gönner's Statslære er gjort til Genstand for monografisk Behandling i *Joh. Bapt. Koch's* »Nikolaus Thaddäus von Gönners Staatslehre« (Leipzig 1902. Bd. IV 1. Hæfte af *G. Jellinek* og *G. Anschütz's* »Staats- und völkerrechtliche Abhandlungen«). I dansk Litteratur foreligger en kort Omtale af ham i *J. Nellemann*: A. S. Ørsteds Betydning for den danske og norske Retsvidenskabs Udvikling I (Kbhvn. 1885) S. 66—68 og *C. Goos* l. c. 3die Afd. III (1906) S. 22—23, jfr. S. 8—10.

von Spies, Friedrich Ferdinand (f. 1770 — d. 8. August 1842) virkede som Dommer henholdsvis i Ansbach og München, fra 1819 som Overappellationsraad i München, 1824 Ministerialraad og Generalsekretær i Justitsministeriet, 1832 Appellationsdirektør og Formand for Vexelappelretten i Bamberg, Forfatter af en Række strafferetlige, processuelle og statsretlige Skrifter, væsentlig af lokal Interesse, jfr. *Neuer Nekrolog der Deutschen* XX 1842 I (Weimar 1844) S. 590—91. (Ifølge velvillig Meddelelse fra Generaldirektøren for det bayerske Statsbibliotek Geheimeraad Dr. K. Schnorr von Carolsfeld). I *Ludwig Feuerbach*: Anselm Ritter von Feuerbach's Leben und Wirken aus seinen ungedruckten Briefen und Tagebüchern, Vorträgen und Denkschriften II (Leipzig 1852) S. 250 o.ff. og S. 281 o.ff. findes forskellige »ostensible« Breve fra Feuerbach til von Spies.

med min Embedsvirksomhed. Det er kun den ulykkelige Afhandling om Kirkeretten, som har foranlediget de Indskrænkninger, der skulle lægges paa mig, og, da jeg med den Bevidsthed, at have handlet i de reeneste Hensigter, forener den Overbevisning, at ingen Biskop eller Superintendent, ingen theologisk Professor i det protestantiske Europa vilde finde Betænelighed ved at vedkjende sig en saa frie, ja vel endog en langt friere, Mening om de symbolske Bøgers og Præstedens Virksomhed, som jeg har foredraget, og at, med Undtagelse af nogle Enkelte, hvis Extravagantser skade baade Religion og Stat, ingen Theolog vil træde frem imod min Mening, fordi den er for frie, men vel maaskee adskillige, fordi den binder stærkere end de ville erkjendt, saa kan jeg ikke troe, at der, om det end, i min Stilling, havde været klogere at tie herom, er begaaet en saadan Brøde af mig, at jeg fortjener at sættes under saa streng Opsigt. Jeg skal for Resten, belært ved denne Sag, vist, hvor frie Hænder der end lades mig, vide at tage mig i Agt for at skrive noget, der kunde opvække Hans Majestet's Mishag; noget, som baade mine Følelser og min egen Interesse maa bringe mig til vel at overveje. Deres Excellence vilde ret forbinde mig hvis De nøie vilde overveje alt dette og benytte det til at frie mig for større Krænkelser end dem, jeg allerede har lidt, og større Indskrænkninger end dem, der vilde flyde af et saadant allerunderdanigst Tilsagn, som jeg skriftlig har gjort Hans Majestet

17. Sept. 1826.

Allerærbødigst

ØRSTED.

Deres Excellence Hr. Geheime Stats- og Justits-
Minister Kaas, Ridder af Elephanten p. p.

F. J. Kaas til A. S. Ørsted.

Det forholder sig rigtigt, at Gh. Statsminister Malling tilstillede mig, om Fredag Formiddag, den Skrivelse, som han samme Dag havde modtaget fra Deres Høyvelbaarenhed men jeg indseer ikke, hvorledes dette Skridt kunde leede til at give Deres Sag en nye ubehagelig Vending, Hans Majestæt Kongen, hvem jeg nødsagedes at meddeele denne Skrivelse (da G. H. M: Mallings Brev blev mig overleveret i det Øjeblik jeg indtraadte til Kongen og efter min Formening indeholdt en Anmeldelse om Udeblivelse fra Stats Raadet — følgelig blev aabnet under Hans Maj. Øjne) har ligesaa lidet som jeg, fundet deri andet end det Ønske Deres Høyvelbhd. forhen har yttret, ey at vorde indskrænket for meget i Deres litteraire Virksomhed, samt en Berigtigelse af nogle Udladelser for mig, angaaende Justitiarii Embede — at Deres Høyvelbhd. henvendte sig desangaaende til Malling fandt hverken Kongen eller jeg besyn-derligt, fordi Malling var raadført af os begge, samt underrettet om alt hvad var passeret og fordi Hans Maj. var vidende om, at jeg havde tilkiendegivet Dem saadant.

Jeg kan altsaa forsikkre Deres Hvb. at forbe-nævnte Skrivelse aldeles ingen Indflydelse har havt eller vil have paa den Beslutning som det maatte behage Hans Maj. at tage, og hvilken — jeg for-sikker det høytiideligen — er mig i dette Øyeblik endnu ubekiendt.

Hvad der i øvrigt er mig ubegribeligt, men tillige høyst smerteligt, er, hvorledes Deres Høyvelb. er bragt, saaledes som De behager at yttre Dem, i Vilderede med Hensyn paa mit Sindelag imod Dem — da jeg ikke er mig bevidst at have, enten i nær-

værende Tilfælde eller ved nogen anden Leilighed, handlet mod Dem anderledes, end jeg vil være det bekiendt, for Dem, for min egen Samvittighed og for enhver retskaffen Mand, der maatte optræde som Dommer mellem os.

Hvem der kiender mig noget nøye, vil formodentlig indrømme, at der ligger, maaskee for Verdens Manden alt for meegen Aabenhed i min Caracteer og Handlemaade. Jeg har aldrig kunnet forstille mig anderledes end jeg virkelig er, derfor har jeg under Gangen af den nu verserende, for mig vist lige saa ubehagelige Sag som for Dem, yttret mig angaaende samme med al Aabenhed for Deres Høyvelbaarenhed; jeg har ikke skiult for Dem, at Hans Maj. Kongen var forlegen ved at tage en Beslutning, fordi han paa den ene Side erkjendte hvad hans Pligter som Regent paalaae og paa den anden hvad han følte for Manden Ørsted personligen — og

Jeg skylder Dem, for mit Vedkommende den frimodige Tilstaaelse, at fra det første Øieblik af vort Bekiendtskab, var min Høyagtelse, min Tillid, min Hengivenhed for Dem, ubegrændset; men at jeg til lige følte en vis Ængstelse ved at tænke mig den Mand der var mig saa kiær, *som Forfatter*; thi dens Bane har jeg, *i den Tiidspunct, hvori vi leve og virke* altid anseet for meget sliibrig, og for at være paa en Maade uforenelig med Embedsmandens, fornemmelig i den høyerre Sphære, der ikke bør udsætte sig for de Angreb, ikke blot paa Meninger, men og paa Personlighed, som ingen Forfatter er beskyttet imod.

Jeg kunde undertrykke denne Ængstelighed, saalænge Deres Høyvelb. indskrænkede sig til juridiske og philosophiske Materier, endskjøndt jeg gjerne havde ønsket Dem forskaanet for een Gönners een

Howitz*) Udfald mod Dem — men naar De nu til-
lige tager fat paa een Materie, der af alle er den
ømfindtligste at berøre, helst i disse Tiider, saa næg-
ter jeg ikke, at min Ængstelse steeg til Forbavselse.

Hvad jeg har talt, og hvad jeg i mine, efter Hans
Majestæts Befalinger, indgivne allerunderdanigste
Betænkninger, har yttret, det kan Kongen Selv og
det kan Gh. St. Min. Mallings vidne om. — Jeg skiel-
nede nu, *som stedse*, imellem Manden og Sagen; naar
jeg ikke kunde forsvare denne saa søgte jeg at op-
stille et Billede af Forfatteren, der maatte svække
det Indtryk, som hans Skriverter efterlod sig.

Ingen taber meere end jeg ved Deres Høyvelb.
Udtrædelse af Cancelliet, saalænge Gud og Kongen
vil at jeg skal være Medlem deraf — men derfor
maa jeg dog erklære, ikke med Hensyn til Fremti-
den men til hvad der er skeet, og til den Sensation
det har vakt, at jeg ikke finder Deres Høyvelbaaren-
heds Stilling som General Procureur og Deputeret
af Justits Collegiet forenelig med den næsten uind-
skrænkede Frihed at skrive som De attraaer — og
denne kalder jeg uindskrænket naar De anholder om

---

*) *Howitz*, Franz Gothard (f. 25. December 1789 — d. 3. April 1826),
1819 Professor i Farmakologi og Retsmedicin, offentliggjorde Afhand-
lingen »Om Afsindighed og Tilregnelser. Et Bidrag til Psychologien og
Retslæren« i »Juridisk Tidsskrift« VIII Bd. 1. H. (1824) S. I—VIII
og S. 1—117, hvis naturalistiske, materialistisk-deterministiske Syns-
punkter kaldte A. S. Ørsted, J. P. Mynster, J. L. Heiberg, F. C. Sib-
bern, P. Hjort, J. D. Brandis o. a. frem paa Arenaen, Ørsted l. c.
S. 118—54, jfr. *Howitz's Skrift »Determinismen eller Hume mod
Kant. Et filosofisk Forsvar for Afhandlingen om Afsindighed og
Tilregnelser«* (Kbhvn. 1824), Ørsted l. c. IX Bd. 2. H. (1824) S. 204
—75, X Bd. 1. H. (1825) S. 1—52, og *Howitz »Ultimatum angaaende
Determinismen og Etatsraad Ørsteds Fortsatte Bemærkninger om
samme«*. (Kbhvn. 1825). Jfr. om Striden O. Waage: J. P. Mynster og
de filosofiske Bevægelser paa hans Tid i Danmark (Kbhvn. 1867)
S. 39 o. ff. og *Oluf Thomsen: F. G. Howitz (1789—1826) og hans
Strid om »Villiens Frihed«* (Kbhvn. 1924), jfr. hertil *Fz. Dahl i
»Svensk Juristtidning«* XI (1926) S. 291—92.

Tilladelse, at besørge nyt Oplag af Deres Skrivter, med Tilsætninger og Forandringer, hvilket da bliver det samme næsten, som et nyt Værk.

Jeg har nu, som jeg troer, forklaret mig mod Deres Høyvelb. med den Aabenhed, som jeg skylder den Mand, jeg ikke blot høitagter, men om det Udtryk maa være mig tilladt, som jeg elskede. — Det skal være mig usiigelig kiært, om jeg derved maatte have borttryddet de for mig uheldige Ideer, som De har opfanget. —

Endnu maa jeg giøre Deres Høyvelb. opmærksom paa, hvorledes De af Hans Maj. Kongens Betænkninger ved at fatte eller udføre en fattet Beslutning, kan slutte Dem til den Agtelse og den Bevaagenhed han bærer for Dem.

Kiøbenhavn d. 18. September 1826

ærbødigst

A. S. Ørsted's Privatarkiv.

KAAS

A. S. Ørsted til F. J. Kaas.

Jeg er herved saa frie at sende Deres Excellence den Note, hvortil De ved den Samtale, jeg i gaar havde den Ære at have med Dem, opfordrede mig. Jeg haaber nu tillidsfuldt, at Deres Excellence vil vide snart at bringe denne hele fortrædelige Sag til en snarlig Ende.

Deres Excellence har flere Gange rørt ved det Skrift, Gönner udgav mod mig,*) som en særdeles Ubehagelighed, som jeg, ved min literære Virksomhed, havde paadraget mig. Dette foranlediger mig til herved at sende Deres Excellence et Par Breve, som vidne om den store Virkning, min

---

*) Om Gönner se foran Noterne ad S. 174.

Critik over G's Udkast til en nye Criminallov har gjort, og hvoraf hans forfærdelige Harme og Skjælden lader sig forklare. Det eene Brev er fra Tydske lands første Criminalist, Feuerbach;*) men jeg føler heel vel, at meget bør slaaes af i de Lovtaler, hvormed han overdynger mig, paa Grund af at G. var hans Blodfiende, der ikke blot literarisk havde angrebet med de meest uhørte Grovheder, men og sandsynligvis havde fortrængt ham fra hans forrige indflydelsesrige Post som virkelig Geheimeraad og Geheime Referendarius i Justits- og Lovgivnings-Sager (uden at dog G. selv havde faaet samme Post), og nu vilde fortrænge den af F. udarbejdede Lovbog. Imidlertid er Indholdet, i det mindste forsaavidt det er historisk, mærkeligt. Iøvrigt maa jeg erindre, at jeg ikke har staaet i mindste Forbindelse med denne Mand som jeg aldrig har seet førend jeg sendte ham et Ex. af hiint Skrift, dertil nærmest foranlediget ved de særdeles fordelagtige Ytringer, han til Sec. Hansen,**) medens denne var i Bayern,

---

*) Desværre er det ikke lykkedes at finde de to af Ørsted omtalte Breve, navnlig maa det beklages, at Feuerbach's Brev til Ørsted synes at være gaaet tabt. Om noget personligt Forhold mellem dem har der vistnok ikke været Tale, jfr. Fz. Dahl i Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Germanistische Abteilung XXXVII (1916) S. 512 med Noterne 3 og 4.

**) Med »Sec. Hansen« er uden Tvivl ment daværende Kancellisekretær Jens Olaus Hansen (f. 22. Februar 1795 — d. 14. August 1854), senere Overretsassessor, Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, fra 1848 Departementschef i Kultusministeriet, Forfatter bl. a. af »Systematisk Fremstilling af det danske Skiftevæsen« (Kbhvn. 1825, 3die Udg. 1837). Ved kgl. Resolutioner henholdsvis af 15. Februar 1820 og 9. April 1822 bevilgedes der J. O. Hansen Rejseunderstøttelse af Fonden *ad usus publicos* fornemmelig, som det udtales i Direktionens Forestilling af 3. Februar 1820, for at studere »*ius publicum* og Proceslovgivningen«, jfr. »Fonden *ad usus publicos*« II 1801—1826 (Kbhvn. 1902) S. 305—06 og S. 487.

havde ladet falde over mit ældre tyske Skrift, der dog indeholdt mangfoldige Indvendinger baade mod hans videnskabelige Skrifter og hans Lovarbeide, og det Ønske, han havde yttret om at træde i Forhold til mig, til hvilken Ende han, naar han udgav et Skrift vilde sende mig samme. Det andet Brev er fra en Mand, der, saa vidt jeg veed, aldeles ikke er Skribent, men, som Underskriften viser, beklæder en anseelig Post, og som anses for at være en udmærket Forretningsmand.*) Deres Excellence maa iøvrigt erindre, at det blot er for at vise, at jeg just ikke har compromitteret mig ved hiin Leilighed, at jeg sender Dem disse Breve, og at det, paa ingen Maade, er, for at gjøre mig til af Deres Indhold, hvilket i høieste Grad strider imod min Tænkemaade; noget, som og vil indlyse deraf, at de ere et Par Aar gamle, uden at jeg har udbredt noget derom.

20 Sept. 1826.

allerærbødigst

F. J. Kaas' Privatarkiv.

ØRSTED

Kong Frederik VI til F. J. Kaas.

Ved at sammenholde Brevet til Dem af Etatsraad Ørsted, med det han har tilskrevet mig, finder jeg dem Enslydende; da De nu tror at han vil blive forsigtig for Fremtiden, og hans Løvter troe, hvilket sidste jeg selv turde indestaae for.

Saa har jeg besluttet i Morgen at tilskrive ham, og tillige communicere Dem det fornødne og derved tilkjendegive ham saavel det upassende i hans Frem-

---

* Se ovenfor S. 182 Note *).

gangs Maade samt at jeg modtager hans Løvte, og beholder ham i Canceliet.

Frid. 20 Sept. 1826.

Deres hengivne

F. J. Kaas' Privatarkiv.

FREDERIK

F. J. Kaas til A. S. Ørsted.

Jeg modtager i dette Øjeblik, Kl. 7, indlagte Skrivelse fra Hans Majestæt Kongen, som jeg ikke undlader at meddeele Deres Høyvelbaarenhed, og saasom jeg formoder, at De vanskeligere læser H. Maj. Skrift end jeg, saa tilføyer jeg herved, for at undgaa ald Misforstaaelse een Afskrift:

»Ved at sammenholde Brevet til Dem fra Et. R. Ørsted, med det han har tilskrevet mig, finder jeg dem eenslydende, — Da De nu troer at han vil blive forsigtig for Fremtiden og hans Løvter troe, *hvilket sidste jeg Selv torde indestaae for* — saa har jeg besluttet i Morgen at tilskrive ham og tillige communicere Dem alt fornødent, og derved tilkiænde give ham det upassende i hans Fremgangsmaade, samt at jeg modtager hans Løfter og beholder ham i Canceliet. —«

Det skulde inderligen glæde mig, om Deres Høyvelbaarenhed heri vil finde, hvad jeg troer ligger ikke utydelig deri, nemlig, et beviis paa Hans Maj.'s Tillid til Dem, paa hans Agtelse og Naade for Dem, — jeg seer tydelig, hvorledes disse Følelser seyre over den Tanke, at han som Regent ikke kunde lade Deres Skrift om Kirke Forfatningen, ganske upaataalt, naar han ikke vilde ansees for, at billige hvad deri er sagt.

Kongens Brev er De saa god at tilbagelevere mig

— vær nu roelig, vær tilfreds med dette Udfald af denne uhældige Sag, der gav os bægge mange sorrigfulde Tiimer,

ærbødigst

A. S. Ørsted's Privatarkiv.

KAAS*)

A. S. Ørsted til F. J. Kaas.

Deres Excellences bevaagne Skrivelse af Gaars Dato modtog jeg først igaar Aftes Kl. henimod 11 ved min Hjemkomst fra Frederiksberg, hvor jeg havde tilbragt Aftenen hos en god Ven. Jeg kan derfor først nu tilbagesende den dermed fulgte Skrivelse fra H. M. Kongen til Deres Excellence og takke Dem for den fortroelige Meddelelse. Indholdet har meget langt fra ikke været i Stand til at berolige mig, men det Udfald, den fortrædelige Sag, der nu i 6 Uger har forstyrret min Roe, derefter faaer, er netop det meest ubehagelige og meest krænkende, jeg kunde tænkt mig. Jeg havde forestilt mig, at Sagen var endt, naar jeg forpligtede mig til at efterleve H. M. allerhøieste Villie med Hensyn til min fremtidige Forfatterbane. At denne Indskrækning, der, fra mange Sider, er mig i høieste Grad ømfindtlig skulde forbittres ved en udtrykkelig skriftlig Befaling, havde jeg ikke ventet, den syntes mig overflødig; og H. M.s egen naadefulde Yttring, at han selv turde indestaae for at jeg blev mit Løfte troe (det eeneste, der trøster mig ved det over al Forventning ubehagelige Udfald af Sagen) synes mig at bekræfte Unødvendigheden af denne Krænkelse. Endnu mindre havde

---

*) Brevet er udateret, men er ifølge det foreliggende af 20 September 1826.

jeg forestilt mig, at hertil skulde føies en udtrykkelig Irettesættelse. Dog jeg føler heel vel, at det ikke kan hjælpe at tale meer herom, endnu mindre paa nye at udvikle, at den Forklaring over Præsteeden jeg har opstillet ikke er friere men tvertimod mere bindende end den, vore første Theologer have vedkjendt sig, og at den er stemmende med Statens og Religionens Interesse. Jeg indseer, at enhver yderligere Demonstration, enhver Begjæring om yderligere Undersøgelse, saavel som en Bøn om at Sagen i Steedet for den nu besluttede Afgjørelse, maatte faae den, hvorfor H. M. forhen var stemt (og som jeg, naar jeg havde tænkt mig Mueligheden af det Udfald, den nu faaer, langt vilde have foretrukket) kun vilde fremkalde H. M.'s Vrede, der, om Sagen end iøvrigt blev arrangeret paa en for mig mindre krænkende Maade end nu vil skee, dybt vilde nedtrykke mig. Der er altsaa nu intet tilbage for mig end at see at samle Kræfter til at bære den Skjæbne, der er vederfaret mig

21. Sept. 1826.

allerærbødigst

F. J. Kaas' Privatarkiv.

ØRSTED

Kong Frederik VI's Reskript til A. S. Ørsted.

Din Afhandling i Juridisk Tidsskrift over det Spørgsmaal: om den danske Kirkeforfatning behøver en omgribende Forandring, har været Os misfagelig fordi Vi deri finde en offentlig Fremstilling af Dine individuelle Meninger og Anskuelser, som Vi med Hensyn til Gjenstandenes Beskaffenhed og flere Omstændigheder ikke ansee velpassende med Din Embedsstilling. — Af Din allerunderdanigste Skrivelse

af 8de d. M., have Vi imidlertid med Tilfredshed erfaret hvorledes Du selv foreslaaer efterhaanden at indskrænke og efter nogen Tid at tilendebringe den Virksomhed paa Forfatterbanen, som i flere Henseender vanskeligen lader sig forene med Bestyrelsen af de betydelige Tillidsposter Vi allernaadigst have anfortroet Dig. — Vi bifalde derfor allernaadigst, at Du indskrænker Dig til at fortsætte Juridisk Tidsskrift indtil det 30te Hæfte, og deri fuldender ovenanførte Din paabegyndte Afhandling; at Du fuldender den nye Redaction af det ældre Archiv i 6 Bind, at Du fuldender den tilbagestaaende Deel af Haandbogen over den dansk norske Lovkyndighed, og skriver de Afhandlinger Din Stilling som Medlem af lærde Samfund maatte fordre, samt besørger de forbedrede Udgaver af Dine litteraire Arbejder som Du maatte finde fornødne; — Derhos ville Vi allernaadigst at Du i Betragtning af Dine mange og betydelige Embedsforretninger indkommer med allerunderdanigst Andragende om at fratræde Din Deeltagelse i Pastoral-Seminarieret. —

Saaledes vil det være Os behageligt for Eftertiden at vide Dine Kundskaber mere udelukkende forbeholdne Vor Tjenestes umiddelbare Tarv. —

Befalende Dig Gud!

Givet paa Vort Slot Frederiksberg d. 21 September*)
1826. FREDERIK R.

Til

Os Elskelige Etatsraad, Deputeret i Vort Danske Cancellie, Generalprocureur, Dr. juris A. S. Ørsted, Ridder af Dannebrogen og Dannebrogsmænd. —

A. S. Ørsted's Privatarkiv.

---

*) I »A. S. Ørsted« S. 94 angiver L. Koch urigtig Datoen til 30 September.

Kong Frederik VI's Reskript til F. J. Kaas.

Vedlagte Afskrift af Vort allerhøieste Rescript af Dags Dato til Etatsraad og Cancelliedeputeret Ørsted, ville Vi, til Efterretning for Dig personligen, allernaadigst have Dig tilstillet. —

Befalende Dig Gud!

Givet paa Vort Slot Frederiksberg d. 21de Septem-
ber 1826. —

FREDERIK R.

Til

Os elskelige Vor Geheime, Stats og Justitsminister,
Ridder af Elefanten, Cancelliepræsident, Storkors
af Dannebrogen, Kaas Dannebrogsmænd.

F. J. Kaas' Privatarkiv.

A. S. Ørsted til F. J. Kaas.

Jeg har modtaget det kongelige Reskript, hvoraf D. Ex. vist og har faaet Gjenpart. Det var af et mindre krænkende Indhold end jeg befrygtede; og jeg erkjender med Taknemmelighed det naadefulde Sindelag imod mig der har mildnet det uheldige Indtryk min Afhandling havde gjort. Jeg skal bestræbe mig, ved fortsat nidkjær Embedsførelse at befæste dette naadige Sindelag, ligesom jeg og stoler paa, at bevare Deres Excellences personlige Godhed for mig, og at jeg derfor, efter at have udstaaet alle denne fortrædelige Sags Ubehagelighed, kan vedblive at arbeide i min Stilling med samme Tilfredsstillelse og Glæde ved mit Arbeide som hidtil. For den Tid, min Tilbagetrukken fra den literære Bane levner mig, kan jeg finde en behagelig og værdig Anvendelse i betydeligere Arbeide for Lovgivningen.

Kun den Omstændighed, at jeg, efter H. M.'s Vilje, skal søge mig entlediget fra min Plads i Pastoralseminariet, er mig en nye Krænkelser. Jeg er overbevist om, at H. M. ikke vil finde nogen til at remplace mig, der vil foredrage Kirkeretten med større Alvor, med større Kjærlighed for Religionen, med større Agtelse for de kirkelige Institutioner end jeg; og ligesom jeg kunde opvise trykte Ytringer fra den meest orthodoxe Theologie (selv fra Grundtvig), der tilskriver mig Fortjenester i denne Henseende, som overgaae hvad jeg selv kan tilegne mig, saaledes er jeg overtydet om, at Seminariets Formand, Biskop Munter, vil erkjende, at han Ingen kan bringe i Forslag som i høiere Grad end jeg besjæles af det Sindelag, der kan ønskes hos den Mand, der skal foredrage Kirkeretten for Theologer. Jeg vilde imidlertid indskrænke mig til det Ønske, at maatte udsætte min Ansøgning nogen Tid; med H. M.'s Tilsludelse kunde jeg i al Fald lade være at læse i Vinter, og derefter søge min Entledigelse, fordi jeg havde fundet, at mine øvrige Forretninger ikke tillod mig at varetage denne Postes Pligter, men langt kjærrere var det mig, om jeg endnu maatte holde et Cursus.

Til Deres Excellences bedre Bedømmelse henstiller jeg, hvorvidt De maatte finde det hensigtsmæssigt at tolke H. M. mine Følelser og Ønsker. Forudsat at De finder det rigtigt skal jeg iøvrigt paa Søndag søge Leilighed til personlig at foredrage H. M., hvad der ligger mig paa Hjerte

22. Sept. 26.

allerærbødigst

ØRSTED

Deres Excellence

Hr. Geheime Stats- og Justitsminister Kaas,

Ridder af Elephanten, p. p.

F. J. Kaas' Privatarkiv.

A. S. Ørsted til Kong Frederik VI.

Deres Majestæt

har, ved allerhøieste Reskript af 13 Januarii 1809, beordret mig til, i Forbindelse med de flere Mænd, til hvilke denne Deres Majestæts allernaadigste Befaling udgik, at tage Deel i Directionen for det ved samme oprettede Pastoral Seminarium, samt til der at foredrage Kirkeretten i dens hele Omfang.*)

I adskillige Aar har det været mig vanskeligt, i Forbindelse med de Forretninger, som det mig allernaadigst betroede Embede medfører, at varetage mine Pligter som Lærer ved bemeldte Anstalt, og, da jeg forudseer, at denne Vanskelighed snarere vil tiltage end aftage, vover jeg i dybeste Underdanighed at ansøge, at Deres Majestæt, i Naade, vil entledige mig fra fornævnte Lærer-Embede.

Kjøbenhavn 26 September 1826.

allerunderdanigst

ØRSTED.

Deres Majestæt Kongen.

Kong Frederik VI's Resolution af 10de Oktober 1826.

Vi ville herved allernaadigst have vort Cancellie tilkjendegivet, at den af Etatsraad og Generalprocurer Ørsted i vedlagte allerunderdanigste Andragende ansøgte Entledigelse fra hans Lærer-Embede ved Pastoral-Seminariet, allernaadigst bevilges.

---

*) Ved kgl. Resolution af 13. Januar 1809 om Pastoralseminariets Oprettelse beskikkedes samtidig Lærerne ved samme: Feltprovst, senere Biskop *N. E. Øllgaard* (Psykologi), residerende Kapellan ved Vor Frue Menighed, senere Stiftsprovst *H. G. Clausen* (Homiletik), Biskop *Fr. Münter* (Pastoralteologi) og *A. S. Ørsted* (Kirkeret).

Befalende Eder Gud!
 Givet i Vor Residentsstad Kiøbenhavn d. 10de
 October 1826.

FREDERIK R.

Til
 Vort Danske Cancellie.*)

A. S. Ørsted til P. C. Stemann.**)

Deres Excellence

vilde tilgive at jeg, ledet af min uindskrænkede og velgrundede Tillid til Deres bevaagne Velvillie for mig, besværer Dem med et Anliggende, der længe har lagt mig paa Hjerte, men som jeg formedelst dets eiendommelige og fortrædelige Beskaffenhed, hidtil har tilbageholdt.

Det er Deres Excellence ikke ubekjendt, hvilke Bevægelser der bleve gjorte i Anledning af den Afhandling om Kirkeretten, som jeg i 1826 lod trykke, og hvorledes denne Sag blev tilendebragt. Forsaaavdt dette imidlertid ei skulde være dem aldeles nøiagtig bekjendt, er jeg saa fri at vedlægge det i saa Henseende modtagne Kongelige Rescript 21. Sept. 1826.

Den Opoffrelse af min literære Virksomhed, hvor- til jeg, for at gjøre Ende paa en saa fortrædelig Sag

*) Kommuniseret Ørsted og Direktionen for Pastorseminariet under 21. Oktober 1826. Baade i Kirkehistoriske Samlinger I. c. S. 18 og i »A.S. Ørsted« S. 94 daterer *L. Koch* denne Resolution den 4 November 1826. I »Bakkehus og Solbjerg« I S. 186—87 udtaler *Troels-Lund*, at »Det var maaske ikke tilfældigt, at Ørsteds Ansøgning om Afsked fra Pastorseminariet, skøndt paabudt ham allerede den 21de September, først offentliggjordes den 4. November. Man ønskede vistnok at oppebie Dommen over Grundtvig. Den 30. Oktober afgjordes Sagen mellem denne og Clausen«.

***) *Stemann*, Poul Christian von (f. 14 April 1764 — d. 25 November 1855), 1798 Amtmand over Sorø Amt, 1827 Kaas' Efterfølger som Geheimestatsminister, Kancellipræsident og Justitsminister, se nærmere *A. Thorsøe* i Dansk biografisk Lexikon XVI (1902) S. 389—96.

omsider besluttede jeg*), var for mig omtrent som at miste den ene Arm; og sandelig jeg havde hellere givet Slip paa min Embedsstilling, som i det Øieblik havde tabt sin Behagelighed for mig, for at beholde min frie literære Virksomhed; men jeg frygtede for derved at tabe Kongens personlige Naade, som selv under hiin ubehagelige Sag havde viist sig paa en Maade, der gjorde dybt Indtryk paa mit Hjerte; og saa vilde dette Skridt have givet mig en Art af Popularitet, der var mig høilig imod.

Imidlertid er jeg herved blevet underkastet en lige saa ubehagelig som synderlig Indskrænkning frem for ethvert andet Individuum. Jeg kan ikke andet end føle dette meget trykkende, og maa finde det saa meget underligere, som ikke let nogen anden Forfatter har arbeidet saa vedvarende og saa redelig for de offentlige Interesser som netop jeg. Det var endog ene og allene fordi disse laae mig saa varmt paa Hjerte, at jeg havde skrevet den Afhandling, der paaførte mig en saa stor Ubegagelighed. Det, der nærmest foranledigede mig hertil, var — nu kan jeg gjerne sige det — en Afhandling om den danske Kirkes symboliske Bøger af Professor Poulsen i Kiel**). Her var Sagen betragtet saaledes som om det, med kongelig Approbation udgivne, biskoppelige Hyrdebrev***), der skulde ansees som en autentisk Fortolkning over Kirkelovene, havde befriet den danske Gejstlighed for de symbolske Bøgers Tvang. Jeg befrygtede strax, hvad der og siden viste sig, at denne Paastand vilde anledige mange Bevægelser i Literaturen. Ligesom den, paa den ene Side, vilde i den Løshed og Ubestemthed, hvori den var fremsat,

---

*) Saaledes i Originalen.

***) Foran S. 7.   ***) Foran S. 114.

C. A. Jensen pinx.

Malet antagelig mellem 1836 og 1841.

ANDERS SANDØE ØRSTED

Erhvervet 1929 af det nationalhistoriske
Museum paa Frederiksborg. Hidtil ikke
offentliggjort.

blive greben med begge Hænder af dem, der ikke vilde vide af noget saadant Baand paa Kirkens Læresvej saaledes gav den og et vist Partie en velkommen Leilighed til at angribe hiint Hyrdebrev, og der ved i Grunden og Kongen, som havde sanctioneret det, skjøndt man naturligvis vilde søge at give Sagen en anden Farve. Lindberg fremstillede derfor i sit senere Skrift hiin Professor Paulsens Paastand, der imidlertid var blevet gjentaget i en Recension udi Literaturtidenden (men hvori det endnu mere bestemt var blevet paastaaet, at hiint Hyrdebrev indeholdt en nye fra vor ældre Kirkeret afvigende Lov)*), under det Udtryk, at Biskopperne ved deres Hyrdebrev havde ændret Troen. Jeg forestilte mig, at jeg kunde bidrage til at afværge eller i al Fald formindske de ubehagelige Discoussioner, som jeg forudsaa, at Professor Paulsens Afhandling vilde fremkalde, ved en Undersøgelse, der (uden for Resten directe at indlade sig paa Spørgsmaalet om Hyrdebrevets Indhold og lovforbindende Kraft) søgte, af selve Præstedens Indhold saavel som historiske Grunde, at udvikle et Resultat, der i Almindelighed stemte med Hyrdebrevet, men dog gav Sagen en større Bestemthed, saaledes at Præsten vel ikke var pligtig at foredrage *ethvert* Dogma, som indeholdes i de symboliske Bøger, men der dog blev en betydelig Deel tilbage af samme, som han var pligtig at forkynde, og

---

*) I »Dansk Litteratur-Tidende for 1826« Nr. 21 og 22 S. 321—33 og S. 337—44 anmeldtes P. C. D. Paulsen's Skrift — anonymt — af J. C. Kall, jfr. J. C. Lindberg i »Hvad er Christendom i Danmark?« (Kbhvn. 1826) S. 58—59, S. 69 og 72 og S. 84 o. ff., 95.

L. c. S. 342 siger Kall: »Det er endog hans (∴ Kall's) Mening, at denne (∴ »den af Lovgiveren i Aaret 1817 autoriserede Erklæring«) i Grunden *ophæver* den ældre Lovgivnings Bestemmelser om en kirkelig Lærenorm ved Siden af den christelige . . .«

Om Lindberg's Polemik overfor Paulsen i det hele se hans citerede Skrift S. 54—96.

han iøvrigt aldeles maatte afholde sig fra enhver Lære, som *stred* imod de symboliske Bøgers Indhold; ligesom han og, for med god Samvittighed at sværge Eeden, maatte finde sig overbeviist om de Sætninger, han paatog sig at forkynde, men ikke behøvede en lige Overbeviisning med Hensyn til de dogmatiske Forestillingsmaader, som ligge uden for Kredsen af det, han havde at foredrage sin Menighed. Det var saaledes min nærmeste Hensigt med min Afhandling, paa en indirecte Maade, at retfærdiggjøre det approberede Hyrdebrev, og tillige at hævde de symboliske Bøger al den Myndighed og værnende Kraft, som de kunde beholde uden at komme i den aabenbareste Strid med Samvittighedsfriheden og Tidsalderens Oplysning.

Jeg havde maaskee allersnarest kunnet gjøre Ende paa de Ubehageligheder, som jeg da maatte lide, dersom jeg havde udviklet den Stilling, hvori Sagen var kommen ved Hyrdebrevet og den Anvendelse, der var blevet gjort af samme. Men, under den Stemning, som den Tid syntes at vise sig, frygtede jeg for, at Andre derved kunde blive indviklet i de Ubehageligheder, som concentrerede sig over mig*), og det var ganske imod mine Følelser, dertil at give Anledning. Nu veed jeg meget vel, at der ingen Anledning er til saadan Frygt.

Den Indskrækning jeg er blevet underkastet, turde ikke være uskadelig for det offentlige. Det har maaskee ikke gjort liden Skade, at den nyere Tids Retsvidenskab (hos Romerne var det ganske anderledes) saa godt som udelukkende har været i blotte Theoretikers Hænder, hvis Bekjendtskab med de Forhold, som Videnskaben har at behandle, ikke let faaer den

---

*) Professor P. D. C. Paulsen og Biskopperne, jfr. *Troels-Lund*: Bakkehus og Solbjerg I S. 172—73.

behørig Nøiagtighed og Klarhed. Men i Særdeleshed turde det i en Tidsalder som den nærværende, hvori et System meer og meer udbreder sig (tildels her men endnu mere i fremmede Lande), der lader Individet og dets Tarv gjelde alt, ikke være uden Nytte, at ogsaa en Forfatter, der har meere Sympathie med de offentlige Interesser tør opløfte sin Stemme for et System, der vil, at Individet skal betragte sig som et Leed af det Heele, og medens dette sørger for ham, ogsaa er pligtig til at føie sig i den Orden, som det Heeles Vedligeholdelse fordrer, og finde sig i de Offer, som hertil behøves. Endnu i det sidst udkomne 15 B 1 H. af juridisk Tidsskrift vil Deres Excellence finde et Exempel paa, hvorledes jeg modsætter mig et System, der vist, naar det ikke finder kraftig Modstand (og den viser sig vist nok for sjældent, naar man ei vil regne blinde Declamationer af Forfattere, der ei kunne sætte sig ind i det System de vil bekjempe, for kraftig Modstand), kan have betænkelige Følger*).

Jeg føler mig og overbeviist om, at Hans Majestæt ikke nu anseer det magtpaaliggende at overholde hiin Indskrækning. Da jeg, for et halvt Aar siden, ved allerunderdanigst at overrække et Exemplar af min Haandbogs 3die Bind, med Hensyn til

---

*) I Juridisk Tidsskrift XV Bd. 1. H. (1828) S. 101—253, 2. H. (1829) S. 1—45 offentliggjorde Ørsted sin betydningsfulde Afhandling »Om Dødsstraffes Retfærdighed og Hensigtsmæssighed. (I Anledning af et mærkeligt nyt Skrift over denne Gjenstand)«. Det omtalte Skrift er Charles Lucas: *Du système pénal et du système répressif en général, de la peine de mort en particulier* (Paris 1827), priskronet baade i Genève og Paris. Forfatteren Charles Jean Marie Lucas (f. 9. Maj 1803 — d. 21. December 1889) var en ivrig Bekæmper af Dødsstraffen og en utrættelig Arbejder for penitentiære Reformere, se K. Olivecrona i Tidsskrift for Retsvidenskab III (1890) S. 361—62, jfr. ogsaa Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen XI (1888) S. 101—02 og XIII (1890) S. 13.

at Res. 21 Sept. 1826 kun nævner 3 Bind, udbad mig Tilladelse til yderligere at fortsætte samme, yttrede H. M. intet at have herimod, paa en saadan Maade, at jeg maatte formode at Alhs. i det hele var villig til at overlade min fremdeles literære Virksomhed til min egen Bedømmelse, min egen Samvittighed, og de Følelser af Ærefrygt og Hengivenhed imod Kongens Person, der ideligen forstærkes, ved de mange Beviser paa hans ædle og ophøiede Charakter, som jeg har Leilighed til at bemærke. Men jeg kunde ikke bringe det over mine Læber at gaae videre og derved gaae tilbage til hiin fortrædelige Sag, som H. M. ligesaavel som jeg undgik at berøre.

Nu kommer i disse Dage det 30te Hefte eller 15 B 2 Hefte ud af juridisk Tidsskrift, og hermed skulde det, efter Reskriptet, ophøre. Det var mig imidlertid meget vigtigt at kunne udgive endnu nogle faa Bind. Foruden flere egne Materialere, som jeg saare ugjerne vilde holde tilbage, har jeg og flere fremmede, og jeg er i Særdeleshed forlegen med Fortsættelsen af det lovhistoriske Arbeide, som udgjør det første Bidrag til 15 B 1 H, men som Forfatteren, saalænge 2 H end er blevet opholdt, ei har kunnet faa færdig til det, saa at dette interessante Arbeide vilde blive mutileret, hvis ei flere Hefter kunde udkomme, hvilket baade Forfatter og Forlægger og Læsere ville beklage sig over*). Det er mig derfor nu meget om at gjøre, at erholde et kongeligt Ord (kjærest var det mig, om det maatte være blot mundtligt),

---

*) 15de Bind 1ste Hæfte af »Juridisk Tidsskrift« (Kbhvn. 1828) indeholder som første Bidrag Fortsættelsen af J. E. Larsen's klassiske »Bidrag til de gamle Danske Provindsiallovbøgers Historie« S. 1—100, jfr. I. c. XIII Bd. 2. H. (1827) S. 227—72 og XIV Bd. 1. H. (1827) S. 1—123, jfr. J. E. Larsen: Samlede Skrifter. Første Afdeling I. (Kbhvn. 1857—61) S. 33—210. Den bebudede Fortsættelse kom aldrig.

der løste mig fra hiint Baand. Dersom Deres Excellence kan og vil udvirke dette for mig, saa vil De derved bidrage særdeles meget til min Tilfredshed. Jeg har ofte tænkt paa at tale umiddelbar til Kongen derom, men jeg har ondt ved at faae noget frem, der staaer i Forbindelse med hiin saa ubehagelige Sag; jeg trænger derfor her til en Mellemand, og Ingen kan bedre være det end Deres Excellence, til hvem jeg derfor tillidsfuld overlader dette Anliggende.

18 Mai 1829.

Med ærbødigst Høiagtelse og Hengivenhed

ØRSTED

Deres Excellence

Hr. Geheime Stats- og Justits-Minister v. Stemann,
Ridder af Elephanten, pp.

P. C. Stemann's Privatarkiv.

P. C. Stemann til A. S. Ørsted.

I Overensstemmelse med hvad Deres Høyvelbaarenhed har yttret i Deres meget ærede Skrivelse til mig af 18de d. M., har jeg mundtlig allerunderdanigst foredraget Hans Mayestæt Deres Ønske, allernaadigst at maatte vorde løst fra det Tilbud at ville indskrænke Deres Virksomhed paa Forfatterbanen, og, efter Tilendebringelsen af nogle dengang allerede begyndte litteraire Arbejder, aldeles dermed at ville ophøre, hvilket Tilbud Hans Mayestæt, ved Rescript af 21 Septbr. 1826, allernaadigst har tilkiendegivet Dem, med særdeles Tilfredshed at have antaget som et for Deres Høyvelbaarenhed forbindende Løfte.

Hans Mayestæt behagede i den Anledning aller-

naadigst at tillade mig at tilkiendegive Deres Høyvelbaarenhed, at Allershøystsamme erkiender hvor meget Gavn De ved Deres litteraire Arbeider har virket, og at det er sandt Tab for Litteraturen og i Særdeleshed for den doctrinelle Lovkyndighed og dens rigtige Principers Udbredelse, at den ikke fremdeles kan vorde beriget med Frugterne af Deres udbredte Kundskaber, klare og rigtige Anskuelser, skarpsindige Dømmekraft og utrættelige Flid, hvilket imidlertid, efter Allershøystsammes Anskuelse, dog maae blive en ligefrem Følge af Deres nærværende Embedsstilling.

Derhos glæder Hans Mayestæt sig dog ved den Overbevisning, at dette Tab langt overveyes, af den ikke mindre udbredte og for Deres Fædreneland langt frugtbringendere Virksomhed, der allernaadigst er Dem anvist i den Dem betroede saare vigtige Embedsstilling, hvorved Dem er givet en saa væsentlig Indvirkning paa Tilsynet med Lovenes rigtige Anvendelse og Fortolkning, og paa Lovgivningens Forbedring. At tilstede de i visse høyer Embedsstillinger staaende Mænd, at optræde som Forfattere af trykte Skrifter, finder Hans Mayestæt derimod at være særdeles betænkelig, ikke allene fordi Allershøystsamme antager, at disse Embeders nidkiære Varetagelse fordrer de Paagiældendes hele Tid, naar de ikke ved overspændt Anstrengelse og Arbeide, før Tiden skulle tabe den fornødne Kraft og Livlighed til behørig at kunde gavne i deres Embedsstilling, men ogsaa fordi disse Embedsmænd derved lettelig indvikles i, med Hensyn til deres Stilling i Staten dobbelt ubehagelige Controverser, og fordi man alt for let kan lade sig forlede til, at tillægge de af dem som Forfattere udtalte Meninger, en Slags

lovgivende Authoritet, hvilket stundom kunde have en ikke gavnlige Indflydelse. Rigtigere finder Hans Mayestæt det at være, at disse Embedsmænd indskrænke sig til, med deres Forslag, betreffende enten Lovenes rigtigere Fortolkning og Anvendelse samt Forbedring, eller andre Grene af Statsstyrelsen og hvad derpaa kan indvirke, at henvende sig til Hans Mayestæt, hvem det altid vil være særdeles behagelig at modtage saadanne Forslag ogsaa af Deres Høyvelbaarenhed, hvis Indsigter, oprigtige Hengivenhed for Allershøystsamme, og redelige Nidkiærhed for at medvirke til at fremme Statens Vel, Hans Mayestæt saa fuldelig erkiender.

Endnu maae jeg underrette Dem om, at Hans Mayestæt allernaadigst anseer det som directe flydende af Allershøystsammes allernaadigste Rescript til Dem af 21 Septbr 1826, at De er berettiget til at fuldende den af Dem begyndte Haandbog over den danske og norske Lovkyndighed, og at det vil være Allershøystsamme behagelig at see dette gavnlige Værk tilendebragt af Deres egen Haand. Ligeledes vil Hans Mayestæt, forsaavidt De, paa det at den, i det af Dem udgivende Juridiske Tidsskrivts 15de Binds 1ste Hæfte begyndte Afhandling, om de gamle Danske Provinsial Lovbøgers Historie, i dette Tidsskrift kan vorde tilendebragt, maatte attraae endnu at forøge dette Tidsskrift med i det høyeste tvende Bind, saaledes at det istedet for at sluttes med det 30te først sluttes med det 32te Bind, have Dem saadant bevilget.

Ved at meddele Deres Høyvelbaarenhed disse allerhøyeste Udladelser, bør jeg tilføye, at Hans Mayestæt under hele Samtalen angaaende denne Materie har yttret sig paa den for Deres Høyvelbaaren-

hed mest smigrende Maade, hvilket naturligvis inderlig glædede den, der med sand Høyagtelse henlever, som

Deres Høyvelbaarenheds oprigtigste Ven,

Kiøbenhavn 25 May 1829.

STEMANN

Høyvelbaarne Hrr Conferents Raad Ørsted Ridder af Dannebrog, Dannebrogsmænd, General Procureur, Deputeret i det Kongelige Danske Cancellie pp.

A. S. Ørsted's Privatarkiv.

TILLÆG.

- A. Af Biskop *Fr. Münter's* Dagbøger 1825—26.
- B. Af *F. C. Sibbern's* „Patriotiske Intelligentsblade“ I 1835.

A.

Af Fr. Münter's Dagbøger.

14. Octob. 1825—13. Oct. 1826.

Nun könnte ich das Tagebuch dieses Jahrs schliessen, wenn nicht eben in dieser Zeit eine Geschichte vor- gefallen wäre, die an und für sich sehr bedenklich ist, und für die religiöse Aufklärung hier im Lande und unsern guten Namen auswärts sehr üble Folgen haben kann. Ørsted hatte im 12ten Bande 1. Stück der Juridisk Tidsskrift eine Abhandlung herausgege- ben: Behøver den danske Kirkeforfatning en omgri- bende Forandring?, in der er besonders den Eid auf die symbolischen Bücher so erklärte, wie die Bischöfe im Hirtenbriefe 1817, auf doctrina coelestis, und bei der Gelegenheit einen etwas unvorsich- tigen Ausdruck über die Trinitets-Lehre gebraucht hatte. Es ward gleich Lärm geblasen, von wem, weiss man zur Stunde noch nicht. Man fängt aber an zu glauben, die Königin sei unruhig geworden des Eides wegen, der nicht pure et simpliciter ge- leistet werde, wenn Ørsteds Erklärung gelten solle. Die Sache wird aber besonders von der Seite ge- nommen, dass Ø. als Generalprocureur Consulent der Regierung sei, und daher seine Meinung nicht bei jeder Gelegenheit zuerst öffentlich kund machen dürfe. Man war in Verlegenheit. Der König war sehr unruhig. Gegen Ørsted war Moesting, zum Teil wohl auch Kaas; für ihn Schimmelman und Malling. Die Staatsminister gaben Bedenken ein. Mallings soll vor- trefflich gewesen seyn. Fallen sollte Ørsted. Erst woll- te man ihn zum Amtmann in Weile machen, darauf zum Justitiarius im Hof- und Stadtgericht, ein eben

durch den Tod des Conferenzr. Falbe erledigtes Amt*). Die Sache ward durch ein paar Schriften von Lindberg u. Grundtvig noch ärger, die die Interpretatio strictissima der augsb. Confession in unauf löslliche Verbindung mit dem Königsgesetz und der Souveränitet gesetzt hatten. Ørsted musste am Ende eine Verpflichtung ausstellen, dessen Inhalt noch nicht bekannt ist. Sie geht aber sicher seine Schriftstellerey an. Doch darf er einmahl angefangene Schriften fortsetzen. Selbst die, wodurch der Lärm angefangen ist. Er ist beim König gewesen, der eine sehr freundliche Unterredung mit ihm gehabt hatte. Alles schien nun gut zu seyn, als er plötzlich veranlasst ward, seinen Abschied als Lehrer des Kirchenrechts am Pastoralseminario zu verlangen, den er auch gleich *allernaadigst* erhielt. Ob dieses aber von einer allernaadigst Afsked zu verstehen ist, scheint ungewiss zu seyn.

Hier ist nun nichts zu thun! Die Schwärmer, die aber, indem sie gewusst haben, ihre Sache an die souveräne Macht zu knüpfen, sich auch als tüchtige Politiker gezeigt haben, werden triumfiren! Allein ihr Triumph wird nicht von Dauer seyn. Der König wird bald einsehen, dass er gemissbraucht ist, Ø. völlige Genugthuung geben und sich ein andermal hüten. Höchst unklug würde es seyn, jetzt sich zu regen. Sie werden wohl dreister und unvorsichtiger, und dann ist's Zeit! Aber nicht eher, als wenn man sie mit Erfolg angreifen kann!**)

---

*) Se foran S. 170 Noten. *L. Koch* har i de nedenfor nævnte »Bidrag« S. 400 læst Navnet som »Falsen«, og Fejlen gentages hos *Troels-Lund*: »Bakkehus og Solbjerg« I S. 180.

**) Det kgl. Bibliotek. Aftrykt — dog ikke med tilstrækkelig Nøjagtighed — i *L. Koch*: »Bidrag til vort århundredes kirkehistorie. IV. Anders Sandøe Ørsted 1826« i Kirkehistoriske Samlinger. Tredje Række IV (1882–84) S. 399–400.

B.

F. C. Sibbern i «Patriotiske Intelligentsblade. Nærmest i Anledning af Provindsialstændernes Forsamling i Roeskilde i Efteraaret 1835« Første Hæfte (Kbhvn. 1835) S. 26—31.

Men hvor kunde jeg forlade den gedigne Tale, hvormed Stændernes Forsamling aabnedes*), uden at lade mine Tanker dvæle ved den Folkets Mand, vi hørte tale, og uden at gjenkalde mig, hvad der bevægede sig i min Sjæl, da denne samme Mand for nylig gav os den Erklæring, at nu nedlagde han den Pen, han som Forfatter i 37 Aar utrætteligen har ført. Vi have læst disse Ord i Fortalen til det sjette Bind af vor Ørsteds Haandbog i den danske og norske Lovkyndighed, og jeg har længe seet mig om og spurgt: Vil da Ingen tage Ordet, og udtale, hvad et heelt Folk maa have at sige til Gjensvar paa en saadan Afskedtagelse i Skribentverdenen. Men jeg undrer mig ikke over, at Ingen har villet driste sig til at tage Ordet; thi hvo vilde troe sig i Stand til, kun nogenlunde at tale værdigt og indholdsfuldt nok ved en saadan Leilighed? Jeg tør ingenlunde paatage mig det, skjønt jeg har nok saa megen Opfordring til at tale, som nogen Anden, og vel kan vide, at man ved denne Lejlighed kan have seet hen til mig. Naar man i Ørsteds Skole lærte, ikke blot en sand Jurisprudents, hvilket siger langt mere, end et Indbegreb af Kundskaber, naar man i denne Skole ei blot lærte at faae Forstand paa Lov og Ret, men tillige overhovedet lærte en skarp praktisk Logik, saa kan jeg

---

*) Den 1. Oktober 1835 aabnedes Østifternes raadgivende Provindsialstænders Forsamling i Roskilde med en Tale af den kgl. Kommissarius A. S. Ørsted, se Tidende for Forhandlingerne over Provindsialstænderne for Sjællands, Fyens og Lolland-Falsters Stifter samt for Island og Færøerne. 1835—36. (Kbhvn. 1836) Sp. 1—13, jfr. Sibbern »Patriotiske Intelligentsblade« I S. 21—26.

sige, at jeg endnu den Dag i Dag nyder godt af, hvad jeg i hiin Skole lærte, som jeg i mange Henseender har den Meget at takke. Mine første Studieaar faldt just i hiin Tid, da, med det første Bind af Supplementet med de Ørstedeske Artikler i Juridisk Maanedstidende og i det sig dertil knyttende Juridiske Archiv*), den næsten oversprudlende Rigdom af juridiske Bemærkninger og Opklaringer begyndte, som strax viiste, i hvilken Grad denne Tænker vilde gøre Intelligentens Rettigheder og Intelligentens Kraft gjeldende med Hensyn til den hele Masse af vor Lovgivning og Retsforfatning, og hvorledes han vilde gennemtrænge hver Krog deri med Forstandens baade omskuende og indtrængende Øie. Jeg mindes det endnu levende, hvilken Virkning de gjorde paa mig, ogsaa uafhængigt af alt Hensyn til Det, der af dem var at lære. Der lyste i disse Skrifter saa megen Skarpsindighed, saa meget Judiciøst, saa omfattende og gennemtrængende en logisk Iagttagelsesaand, saa megen fri og dog sikker og tactfast Bevægelighed i Tankefølgelserne, og saa Meget af hiin Resultaterne hen til et vist deciderende og

---

*) *F. C. Sibbern* dimitteredes 1802 til Universitetet og blev juridisk Kandidat 1810. De to første Bind af Ørsted's »Supplement til afdøde Generalauditeur Nørregaards Forelæsninger over den Danske og Norske private Ret« udkom henholdsvis 1804 og 1806. »Juridisk Maanedstidende«, samlet og udgivet af B. H. von Munthe af Morgenstjerne, C. F. Lassen, J. K. Høst og A. S. Ørsted, udkom i 4 Bind 1802—03; det afløstes af »Juridisk Arkiv«, hvis to første Bind (1803—04) blev udgivet af Christian Krohg, Resten, 3die til 30te Nr. (1804—12) af Ørsted. Det var forøvrigt i »Juridisk Arkiv«, at Sibbern debuterede som juridisk Forfatter, se XXIII (1810) S. 174 o. ff. (D. L. 6—7—2 til 9), S. 188 o. ff. (Frømløje), S. 201 o. ff. (Ugiftes Medskyld i Bigami og Hor), XXVII og XXVIII (1811) S. 183 o. ff. (Falsk), S. 243 o. ff. (Ran). I et Brev af 13. April 1846 til H. C. Ørsted udtaler Sibbern sig med lignende Varme om A. S. Ørsted som Lærer, se Brevet til og fra F. C. Sibbern. Udg. af C. L. N. Mynster II (Kbhvn. 1866) S. 210.

slaaende Udtryk, som til en Pointe, henførende og sammentrængende Tankekløgt, at de kunde, og at de maatte, glæde og oplive, alleene ved den deri sig rørende Intelligentes Styrke og Fylde, uden Hensyn til Vigtigheden af deres Indhold forresten.

Jeg har, idet jeg har udtalt Ovenstaaende, sat mig tilbage i mine Studieaars bedste Tider. Senere har jeg ikke kunnet følge med Alt, hvad vor utrættelige Ørsted, med sin meget omfattende Aand og meget omfattende Arbeidsomheds Kraft, leverede. Jeg er nu omtrent dobbelt saa gammel, som jeg var i hiin Tid; og dobbelt maa jeg, som Ældre føle, hvor meget, det har at betyde, jeg nu vil tale om. Seer jeg hen til, hvor overordentlig Meget det er, som saaledes ligger for Publicums Øine i hans Værker; betænker jeg tillige, hvorledes han har virket i betydelige Embeder, altid kaldet til at være den virksomste, og hvor mangt et vægtigt, ved Forholdene, som ved sit Indhold, vægtigt, skriftligt Arbeide af ham der maa ligge i Archiverne, ei bestemt til, ei egnet til, at see Lyset endnu; og tænker jeg mig nu, at det er langt fra, at denne Mand, understøttet fra alle Sider, er gaaet let gennem Livet og *derfor* har kunnet gaa kraftig gennem det; betænker jeg, at hans Liv for Konge, Stat og Fædreland ikke har undladt at medføre for ham mere end een haard Stand, mere end een Sjælens Kamp, hvor det gjaldt baade at vise sig som Fædrelandets og som Kongens troe Mand, og i Henseende til *begge* hverken at lade sig rokke, eller lade sig blænde; betænker jeg, hvad han, mere end eengang, smerteligt og tungt har følt i sit Hjertes Dyb ved Tab, som rørte og rystede ham stærkt og gjennemtrængende; tænker jeg nu da endeligt paa de Nervefebre, han i en tidligere Livsperiode har havt at gennemgaae; føier jeg endelig til, at han med alt

dette ei var den Mand, der indsluttede sig i sit Arbeidsværelse, men at han med en sjelden Aabenhed og Villighed var tilgængelig for Enhver, gjærne deeltog i selskabelige Samqvem, og var saa liveilig i dem, at vi meget vel kjende hans mangfoldig spillende Vid, og hans Sjælefrihed, som saa let syntes at kunne kaste Arbeidets Tryk fra sig, og hvori altid den livligste Godmodighed og Menneskekjærlighed spillede; — naar jeg betænker alt Dette, saa maa jeg, nu jeg kiender Noget til, baade hvad Livet giver, og hvad Livet tager, forbauset spørge: hvor kom dog denne Aandsstyrke fra, hvorledes var den mulig?

Og hvor kan jeg med dette Spørgsmaal vende mig andetsteds hen, end til den Deel af vor Ørsteds Existents, som har gjort ham og gjør ham saa elskværdig. Vistnok maa jeg allerførst nævne Pligtfølelsens Styrke i ham. Ingen *Kant* kunde forlange den renere og stærkere. Legemet's Kraft, Sjælens Evner, *maatte* være i Stand til Det, som skulde være — thi Villien vilde det, og lod ei af at ville det. Kunde man hos Nogen tale om hiin af *Kant* omtalte Gemytets Magt over det Sygelige i Legemet, saasomt det gjaldt,*) saa var det hos ham; jeg tør vel nok sige Dette, thi jeg taler her ei om Andet, end hvad jeg har seet og veed. Dernæst maa jeg vel ogsaa endnu bemærke Dette, at, naar Nogen har kunnet gjøre sig fri for alle de Bryderier, som vort eget Jeg kan volde os ved mange Leiligheder, og fri for den betagende Virkning, mange Collisioner i saa Henseende kunne udøve, saa har det været ham, der hører til hine

---

*) Sibbern sigter her til *Kant's* lille Skrift »Von der Macht des Gemüths durch den blossen Vorsatz seiner krankhaften Gefühle Meister zu seyn« (Jena 1798).

renere Naturer og friere Personligheder, som i saa Henscende ikke give Jorde:Aanden saa megen Af-
gibt, som mange af os Andre. Mærkeligt er det blandt
Andet at see saa Lidet af Ærelystens Bevægelser i
en Sjæl, i hvilken Æresfølelsen ofte har viist sig os
at være et saa kraftigt og saa bestemt medindgri-
bende Moment. Men et Hovedpunkt, af væsentlig Be-
tydenhed netop med Hensyn til denne Virksomhed
og Arbeidsomhed hos en ellers virksom og drivtig
Natur, er og bliver hiin rene, frie, store, altid aabne
sande *Velvillie*, som gjør vor Ørsted saa elskværdig
og saa yndet. Et af Hjertet velvilligt Gemyt er et
fra Grunden frit Gemyt, der lever i Verdensharmo-
niens og Totalitetens Sphære, og hvad skulde, naar
dermed en kraftig Virkedrivt, og et klart og ube-
stikkeligt Judicium parrer sig, samt hiin hurtige og
omfattende Hukommelse, der har alt Fornødent
strax tilstede og paa rede Haand, mere være egnet
til at disponere til Kræfternes fulde, og til deres
bedste Brug? Og den dybe Velvillie rykker nu tillige
Sjælen nær hen til de Existentsens Egne, om jeg saa
maa sige, hvor Kraftens Grundkilder rinde. Og naar
til de Selvfølelser, som rykke os nær hen til disse
Existentsens Egne, ogsaa den Ydmyghed henhører,
som vi lade sees i den rette Betydning, naar vi uagtet
alle Følelser skulde være christelige, dog især føie
dette Tillægsord til *den*, og kalde den den christelige
Ydmyghed, saa kan man være vis paa, (jeg og mange
vide det), at den boer og virksomt lever i denne Sjæl,
som i enhver dybt følende Sjæl.

Vor Ørsted har da nu nedlagt sin Pen, som *For-
fatter*, og vil vel ei saa snart tage Forfatterpennen
frem igen. At vi alligevel ville faae Meget at læse fra
hans Haand, det vil hans Liv i hans offentlige Stillin-

ger naturligvis medføre. Hvilket udmærket Beviis herpaa have vi ikke allerede faaet? Men hvad det egentlige Forfatterskab angaaer, skal det da indtil videre beroe med Det, han har leveret. *Indtil videre* siger jeg, og Mange tænke og sige det, som jeg. Vor Ørsted har, saa ønske og haabe vi, en stor og skjøn Epoche af sit Liv endnu tilbage, ja denne Epoche er ei engang nær. Jeg haaber, at han har Oldingens skjønne Dage endnu tilbage; thi, feiler jeg ikke, saa er her Fond nok til et langt Liv og Grundvold nok til en kraftig Alderdom tilstede. Skjønne Dage kaldte jeg de Oldingens Dage, jeg saae hen til; thi altid ere Oldingens Dage forekomne mig saa for Mænd, der have levet godt og vel, og jeg sammenligner dem med en stille, behagelig, fredelig Aften, efter en varm Dag, fuld af Arbeide, en Aften i stille Kreds med Altandørene aabne til den store Stjernehimmel, Sindet frit og roligt, altid venligt, altid kjærligt, snart mildt og spøgende, snart opløftet, bevæget og udvidet. Vi ønske ham alle en saadan Livets Aften i qvægende Velbehag, Jordelivets Travlhed traadt tilbage, Arbeidets Detail for største Deel overladt til Andre, dobbelt Rum for Velvillien, dobbelt Tid til den. Og da tænker jeg mig ham at finde Lyst og Drivt til, og ved Siden af Det, han vil have at iagttage i Statens Embeder, ogsaa at finde Timer til — at føre Forfatterpennen igjen. Og med Fornøielse dvæler jeg ved den Tanke, hvad han da vel monne ville føle sig dreven til at skrive. Hans Barndoms første Begeistringer synes at bebude, at han vilde vorde en christelig Prædikant, og der ligger i hans Skrivter Meget, der er i hans Liv saare Meget, som vidner om, hvilken ypperlig Prædikant han vilde være bleven. En efter det da endnu gjeldende philosophiske System udarbejdet Naturret, som faldt ham i Hænderne i hans Barndom

i Fædrehuset*) gav hans Sjæl den Vending, at der blev en Moralphilosoph og Jurist af ham. Jeg forestiller mig nu, at den Tid vil komme, da det vil vise sig, at endnu i hans Alderdom Det vil være friskt i ham, hvad der tidligt bevægede og fyldte det unge Hjerte, og aldrig har hørt op at bevæge og opfylde det. Jeg kan ikke sige, hvor stor Priis jeg allerede nu i Tankerne sætter paa Det, han da vil kunne give os som sit Bidrag til, med Intelligentsens Kraft at lyse op i de protestantisk-christelige Grunderkjendelsers Rige. Jeg veed, i hvilken Grad han har alt Det, som dertil udfordres, og hvor virksomt det boer i ham, naar det kommer op i ham. Og nu tænker jeg ham give os det med den Ungdom, hvormed Barnets Erindringer formaae at opfylde Oldingens Liv. Jeg har udtalt disse for mig svævende Billeder af Fremtiden, fordi det hørte væsentligen med, for retteligen at tale om denne Mand, ei at glemme, hvad jeg nu ogsaa her har peget hen paa.

Og hermed havde jeg da udtalt i denne Anledning, og kan nu ikke sige, hvorledes jeg er tilmode, idet jeg ender. Jeg vilde, at jeg kunde ønske, at den Mand, hvorom her er talt, ikke maatte læse, hvad jeg her om ham har skrevet. Thi, naar jeg ikke uden Rødmens kan tænke paa, at jeg skal levere disse Linier til Trykken, saa rødmer jeg dobbelt stærkt, naar jeg tænker paa, at de ville falde i hans egne Hænder. Men det syntes mig, at der ei maatte ties, paa det at Efterverdenen ikke skulde faae alt for megen Grund til at sige om os i disse vore underlige Tider, at vi hverken havde vidst at tale, eller at tie.

---

*) Om Ørsted's Prædikener fra hans Barndom og Studentertid se »Af mit Livs og min Tids Historie« I (Kbhvn. 1851) S. 18—19, om hans Barndoms Læsning af L. Nørregaard's »Natur-Rettens første Grunde« (Kbhvn. 1784) l. c. S. 4—5.

TILFØJELSER

S. 29 o.ff. Jfr. *Ørsted* i *Maanedsskrift for Litteratur IV* (1830) S. 185.

S. 68. Jfr. *Ørsted* i *Kirkehist. Saml. 3 R. IV Bd. S. 741—43.*

S. 100 Noten i Klammer. Det er ogsaa muligt, at *Ørsted* ved den »uforglemmelige« Begivenhed sigter til, at *Grundtvig* ved *Sophie Ørsted's Død* besang hende i Digtet »Februar-Lilien!«, offentliggjort anonymt i »Nyeste Skilderie af Kiøbenhavn« Bd. XXIX XV Aarg. Tirsdag den 17. Febr. 1818 Nr. 14 (Kbhvn. 1818) Sp. 209—12, optrykt i *Grundtvig's »Nordiske Smaadigte«* (Oslo 1838) S. 143—45, her til-egnet A. S. *Ørsted*.

S. 208. Som et Supplement til *Sibbern's Skildring af Ørsted's Personlighed* kan føjes: *Carl Otto: »Pennetegninger«*. I Uddrag og Bearbejdelse ved *Julius Clausen* i *Tilskueren* 1929 II. S. 281.